

Cilt: 2 Sayı: 2

Aralık 2024

SOBAG

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi

Social Sciences Academic Development Journal

www.sobag.org

ISSN: 3023-5774

JENERİK / GENERIC PAGE

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi yayın hayatına 2023 yılında başlayan uluslararası, hakemli, bilimsel ve süreli bir dergidir. Dergimiz, **Haziran** ve **Aralık** ayları olmak üzere yılda iki defa yayınlanmaktadır.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi başta işletme, iktisat, turizm, sosyal hizmetler, uluslararası ilişkiler ve psikoloji olmak üzere sosyal, beşeri ve idari bilimlerin farklı alanlarına giren çok yönlü, tartışma, nitelikli araştırma veya uygulamalar sonucunda üretilen bilimsel makalelere yer vermektedir.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi'nin amacı, sosyal ve beşeri bilimler alanında özgün ve nitelikli çalışmalarını yayımlayarak toplumsal ve bilimsel katkı sunmaktır.

AMAÇ VE KAPSAM

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi, 2023 yılında yayın hayatına başlamış hakemli bir e-dergidir. **Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi** başta işletme, iktisat, turizm, sosyal hizmetler, uluslararası ilişkiler ve psikoloji olmak üzere sosyal, beşeri ve idari bilimlerin farklı alanlarına giren çok yönlü, tartışma, nitelikli araştırma veya uygulamalar sonucunda üretilen bilimsel makalelere yer vermektedir.

Sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında özgün araştırma sonuçları, bilimsel incelemeler ve kısa iletişim notları yayınlanmak üzere değerlendirilir. Pratik ve teori dengesi uygun olan el yazmaları tercih edilir. Bir derleme makalesinin, kapsamlı bir kaynak listesiyle desteklenen, belirli bir bilimsel konu hakkında derinlemesine bilgi ve tatmin edici bir değerlendirme vermesi beklenir.

Daha önce başka bir dergide yayımlanmış yazılar kabul edilmez. Derginin yayın dili Türkçe veya İngilizcedir.

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi'e göstermiş olduğunuz ilgi ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

TARANDIĞI İNDEKSLER

Index Copernicus

Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

ISSN

Road

Google Scholar

Cosmos

YAYIN SAHİBİ

Dr. Öğr. Üyesi Safa ACAR

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Siirt-Türkiye

EDİTÖR KURULU

Doc. Dr. Süleyman CELİK

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Siirt-Türkiye

Öğr. Gör. Dr. Kerim Coşkun

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, Siirt-Türkiye

Öğr. Gör. Mehmet Ali USLU

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Posta Hizmetleri Bölümü, Siirt-Türkiye

Öğr. Gör. Rıdvan SÖĞÜT

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Sosyal Hizmet Bölümü, Siirt-Türkiye

DİL VE MİZANPAJ EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Soner KÜNÇ

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü, Gaziantep-Türkiye

BİLİM KURULU*

- **Prof. Dr. Ahmet BÜYÜKŞALVARCI** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Ahmet UĞUR** – İnönü Üniversitesi
- **Prof. Dr. Cüneyt DUMRUL** – Erciyes Üniversitesi
- **Prof. Dr. Enver KAPAĞAN** – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- **Prof. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU** – Kocaeli Üniversitesi
- **Prof. Dr. Hatice ÖZUTKU** – Afyon Kocatepe Üniversitesi
- **Prof. Dr. Hüseyin AĞIR** – Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- **Prof. Dr. İbrahim ARSLAN** – Gaziantep Üniversitesi
- **Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ** – Uludağ Üniversitesi
- **Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK** – Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- **Prof. Dr. Selim KAYHAN** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Tayfur BAYAT** – İnönü Üniversitesi
- **Prof. Dr. Uğur ADIGÜZEL** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Prof. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ** – Adıyaman Üniversitesi
- **Prof. Dr. Yasin BİLİM** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN** – Çankırı Karatekin Üniversitesi
- **Doç. Dr. Emirhan YENİŞEHİRLİOĞLU** – Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
- **Doç. Dr. Gökhan KARHAN** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Hüseyin PAMUKÇU** – Afyon Kocatepe Üniversitesi
- **Doç. Dr. İlkay NOYAN YAMAN** – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- **Doç. Dr. İzzet TAŞAR** – Fırat Üniversitesi
- **Doç. Dr. İlhan ÇİÇEK** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Mustafa KUNDAKÇI** – Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- **Doç. Dr. Mücahit ÇAYIN** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Nagihan ÇAKMAKOĞLU ARICI** – Kastamonu Üniversitesi
- **Doç. Dr. Önder Kethüda** – Düzce Üniversitesi
- **Doç. Dr. Rasim TÖSTEN** – Siirt Üniversitesi
- **Doç. Dr. Sedat ÇELİK** – Şırnak Üniversitesi
- **Doç. Dr. Şerife Merve KOŞAROĞLU** – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- **Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK** – Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- **Doç. Dr. Volkan GENÇ** – Batman Üniversitesi
- **Doç. Dr. Yavuz ÖZEK** – Fırat Üniversitesi
- **Doç. Dr. Yeliz PEKERŞEN** – Necmettin Erbakan Üniversitesi
- **Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK** – Dicle Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Afitap BULUT** – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇELİK** – Dicle Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Kerim TUZCU** – Siirt Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Mikail KARA** – Çankırı Karatekin Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Neşe KÖKTÜRK** – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Ömer YILMAZ** – Gaziantep Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Seyhun TUTGUN** – Bitlis Eren Üniversitesi
- **Öğr. Gör. Dr. Atilla ÜNLÜ** – Malatya Turgut Özal Üniversitesi
- **Öğr. Gör. Dr. Soner KÜNÇ** – Gaziantep Üniversitesi
- **Felemez GÜNEŞ** – Avukat
- **Veysi Turan** – Milli Eğitim Bakanlığı

ULUSLARARASI BİLİM KURULU*

- **Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV**- Eğitim Bilimleri/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Prof. Dr. Laura Davranbekova** - Dil Bilimi/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ Kazakistan
- **Prof. Dr. Osmonakun İBRAİMOV**- Dünya Edebiyatı/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Prof Dr. Saule Zagatova** - Kazak Dili ve Edebiyatı/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Bakıt MURZARAYIMOV**- İlahiyat/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Doç. Dr. Canna Ospanova** - Dil Bilim/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Cengiz BUYAR**- Tarih/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Doç. Dr. Malik SULTANBEK**- Eğitim Bilimleri- Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi/KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Sanay Gavhar YERALİKIZI**- Eğitim Bilimleri- Kazakistan Dulat Taraz Üniversitesi/KAZAKİSTAN
- **Doç. Dr. Taalaybek ABDİYEV**- Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Öğr. Üyesi Gülzada STANALİYEVA**- Gazetecilik / Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Öğr. Gör. Dr. Kadiyan BOOBKOVA**- Eğitim Bilimleri/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Altınbek COLDOŞOV**- Uluslararası İlişkiler/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Cunus GANİYEV**- İktisat/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Azamat MAKSUDUNOV**- İşletme/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Reyhan TAŞTEMİROVA**- Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Mohammad Kargar Shouraki** – Tahran Üniversitesi /İRAN
- **Dr. Nurgül SULAYMANOVA**- Sosyoloji/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Samat Yeskaliyev** - Tarih/ Kazakistan Astana Avrasya Üniversitesi/ KAZAKİSTAN
- **Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA**-Tarih/ Türkiye- Kırgızistan Manas Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN
- **Dr. Şolpan YESİMOVA**- Uluslararası İlişkiler- Kazakistan Dulat Taraz Üniversitesi/KAZAKİSTAN

Bilim Kurulunda Yer alan hocalarımızın isimleri unvan ve alfabetik olarak sıralanmıştır.

EDİTÖRDEN

Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)'ın değerli okuyucuları ve yazarları,

Toplumların yapısını, bireylerin sosyal ilişkilerini ve kültürel normların bireyler üzerindeki etkilerini anlamak, sosyal bilimler sayesinde mümkün hale gelir. Bu disiplin, hem tarihsel olaylardan hem de günümüzün sosyal meselelerinden yola çıkarak, toplumların dinamiklerini ve bireylerin bu dinamiklerdeki yerini derinlemesine inceler. Sosyal bilimler, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve tarih gibi alanları bir araya getirerek disiplinler arası bir yaklaşımı benimser. Böylece toplumsal olayları daha geniş bir çerçevede değerlendirme fırsatı sunar. Hızla değişen sosyal yapıların, küreselleşmenin ve teknolojik dönüşümlerin doğurduğu karmaşık sorunların çözümüne katkı sağlamak, sosyal bilimlerin günümüzdeki önemini daha da artırmıştır. Akademik dergimiz, bu alanda yapılan yenilikçi çalışmalar, özgün araştırmalar ve çığır açan teorilerle siz değerli okuyucularımızı buluşturmayı amaçlamakta ve sosyal bilimlerin sunduğu zengin perspektiflere bir platform oluşturmaktadır.

Sosyal bilimler alanında faaliyet gösteren dergimizin 2024 yılının ikinci sayısı (Aralık 2024 cilt:2 Sayı:2) 6 makaleden oluşmaktadır. İlk makale “*Türkiye’de hava taşımacılığının ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz*” başlığı ile Atilla Ünlü tarafından yazılmıştır. İkinci makale “*Evaluation of the annulment decision of the constitutional court on the expropriation law*” başlığı ile Zülfü Yalçın tarafından yazılmıştır. Üçüncü makale “*Cinsiyet Perspektifinden Presenteesim (İşte Var Olamama): Ortaya Çıkışının ve Örgütsel Öneminin Niteliksel Analizi*” çalışması İper İncekara tarafından hazırlanmıştır. Dördüncü makale “*Kevin Jared Hosein's trinidadian creole and its location*” başlığı ile Abdus SALAM, Mahfuza Rahat OISHY ve Mahbuba Sarker SHAMA tarafından ele alınmıştır. Son iki makale ise “*Efficacy of right to information (RTI) act in ensuring transparency in Bangladesh*” ve “*Exploring the existing glass ceiling in different professions in the context of Bangladesh*” başlığı ile Nishat TABASSUM tarafından incelenmiştir.

Dergimizin bu sayısının çıkarılmasına katkı sağlayan hakemlere, yazarlara, bilim kurulunda yer alan değerli hocalarımıza ve emeği geçen herkese teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Editör Kurulu

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi/Research Article

Türkiye'de hava taşımacılığının ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz <i>The effect of air transportation on economic growth in Turkey: An empirical analysis</i>	1-11
Atilla ÜNLÜ	
Evaluation of the annulment decision of the constitutional court on the expropriation law <i>Anayasa Mahkemesi'nin kamulaştırma kanununa ilişkin iptal kararının değerlendirilmesi</i>	12-22
Zülfü YALÇIN	
Cinsiyet Perspektifinden Presenteesim (İşte Var Olamama): Ortaya Çıkışının ve Örgütsel Öneminin Niteliksel Analizi <i>Understanding Presenteeism Through The Lens Of Gender: A Qualitative Analysis Of Its Emergence And Organizational Relevance</i>	23-39
İper İNCEKARA	
Kevin Jared Hosein's trinidadian creole and its location <i>Kevin Jared Hosein'in Trinidad Kreolü ve konumu</i>	40-48
Abdus SALAM, Mahfuza Rahat OISHY ve Mahbuba Sarker SHAMA	
Efficacy of right to information (RTI) act in ensuring transparency in Bangladesh <i>Bangladeş'te şeffaflığın sağlanmasında Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nın etkinliği</i>	49-55
Nishat TABASSUM	
Exploring the existing glass ceiling in different professions in the context of Bangladesh <i>Bangladeş bağlamında farklı mesleklerdeki mevcut cam tavanı keşfetmek</i>	56-62
Nishat TABASSUM	

Türkiye'de hava taşımacılığının ekonomik büyüme etkisi: Ampirik bir analiz The effect of air transportation on economic growth in Turkey: An empirical analysis

Atilla ÜNLÜ¹

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.14565682

Gönderi Tarihi/Received
13/11/2024

Kabul Tarihi/Accepted
03/12/2024

Online Yayın Tarihi/Published
31/12/2024

Atıf/Cited in: Ünlü, A. (2024), Türkiye'de hava taşımacılığının ekonomik büyüme etkisi: Ampirik bir analiz, *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)*, 2(2), 1-11.

ÖZET

Havayolu taşımacılığı, ülkeleri, kültürleri ve insanları birbirine bağlayarak küresel ekonomiye önemli bir katkı sağlamakta, dünya çapında ekonomik faaliyetlerin entegrasyonunu desteklemektedir. Özellikle ticaretin kolaylaşması, hızlı mal ve insan taşımacılığı gibi avantajlarıyla ekonomik kalkınmayı teşvik eden bu sektör, toplumların hareketlilik ve bağlantı gereksinimlerini de karşılayarak modern yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Artan rekabet ortamında daha geniş bir destinasyon ağına daha uygun fiyatlarla ulaşım sağlama imkânı sunan havayolu taşımacılığı, giderek daha stratejik ve kritik bir sektör konumuna yükselmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de 1974-2023 yılları arasındaki dönemde havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ampirik olarak ele alınmış ve sektörün ekonomiye katkısı derinlemesine incelenmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, ekonometrik analiz tekniklerinden ADF ve PP birim kök testleri kullanılarak değişkenlerin durağan olup olmadığı değerlendirilmiş; bu testlerin sonuçlarına dayanarak, seriler arasında uzun vadeli bir ilişkinin varlığını belirlemek amacıyla Engle-Granger Eşbütünleşme Testi uygulanmıştır. Son aşamada ise, havacılık sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini daha doğru bir şekilde ortaya koymak için FMOLS, DOLS ve CCR yöntemleriyle parametre tahmin analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, havacılık sektöründe gerçekleştirilen yük ve yolcu taşımacılığı hizmetlerinin Türkiye'nin GSYH'si üzerinde belirgin bir pozitif etki yarattığını göstermekte ve bu sektörün ekonomik büyüme olan katkısını doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Havacılık Sektörü, Eşbütünleşme Analiz

ABSTRACT

Air transportation connects countries, cultures, and people, making a significant contribution to the global economy and supporting the integration of economic activities worldwide. This sector promotes economic development by facilitating trade and providing the advantages of fast cargo and passenger transportation, meeting societies' needs for mobility and connectivity, and becoming an indispensable part of modern life. With increased competition, air transportation has progressively risen as a strategic and critical sector by offering access to a broader network of destinations at more affordable prices. This study empirically examines the impact of the aviation sector on economic growth in Turkey from 1974 to 2023, providing an in-depth analysis of its contribution to the economy. In the initial phase of the study, econometric analysis techniques such as the ADF and PP unit root tests were applied to assess whether the variables were stationary. Based on these test results, the Engle-Granger Cointegration Test was conducted to determine if there was a long-term relationship among the series. In the final phase, parameter estimation analysis was performed using FMOLS, DOLS, and CCR methods to accurately assess the effects of the aviation sector on Turkey's economy. The findings indicate that cargo and passenger transportation services in the aviation sector have a significant positive impact on Turkey's GDP, confirming the sector's contribution to economic growth.

Key Words: Economic Growth, Aviation Sector, Cointegration Analysis

¹ Turgut Özal Üniversitesi, Malatya/Türkiye, atilla_unlu_84@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-4900-3144.

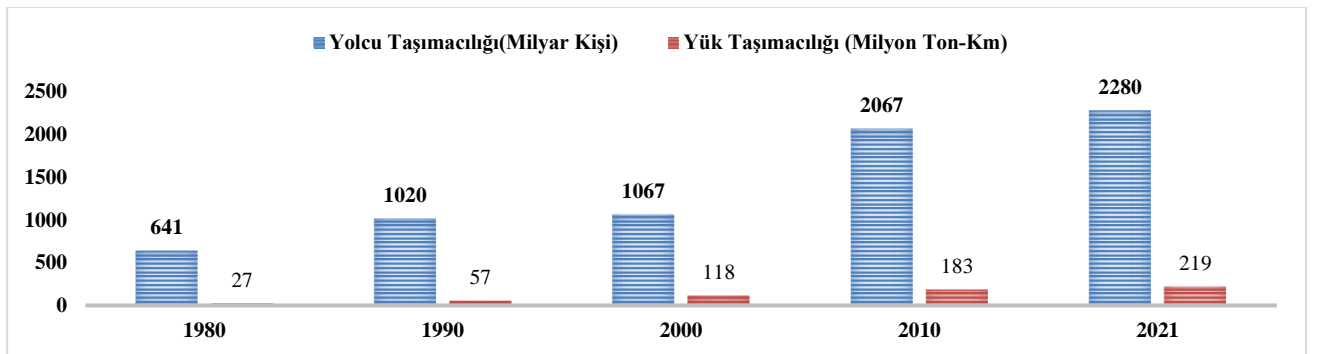
1.GİRİŞ

Tarih boyunca insanoğlu, yaşam standartlarını yükseltme ve çevresini anlama arzusunu derin bir merak duygusuyla beslemiştir. Paleolitik Çağ'da mağara toplumları olarak başlayan insanlık, 21. yüzyıla gelindiğinde dijital bir topluma evrilmiş ve teknolojiyle şekillenen yeni bir yaşam biçimi geliştirmiştir. Bu sürecin önemli bir parçası ise insanoğlunun tarih boyunca peşinde koştuğu uçuş arzusudur. Uçmaya duyulan bu istek, tarihsel süreçte birçok dönüm noktasına sahne olmuştur. 15. yüzyılda Leonardo da Vinci'nin uçan makine tasarımları, uçuşun fiziksel temellerini atarken; 16. yüzyılda Çinli keşiş Wan Hu'nun barutla çalışan bir roketle uçuş girişimi, bu tutkunun erken örneklerinden biri olmuştur. 17. yüzyılda ise Hezârfen Ahmed Çelebi'nin Galata Kulesi'nden Üsküdar'a başarılı uçuşu, bu alandaki en dikkat çekici deneyimlerden biri olarak tarihe geçmiştir (Karacagil ve Çıtır, 2023).

Modern anlamda hava taşımacılığının temelleri, 1 Ocak 1914'te ABD'nin Florida eyaletinde St. Petersburg'dan Tampa Körfezi'ne yapılan ilk tarifeli ticari uçuşla atılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında uçak teknolojisinde kaydedilen önemli gelişmeler ise savaş sonrasında sivil havacılık sektörünün hızla ilerlemesini sağlamış ve jet motorlarının sivil uçaklara entegrasyon sürecini başlatmıştır. Bu dönemde havacılığın kurumsallaşması da hız kazanmış ve bu kapsamda 1944 yılında Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve 1945 yılında Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) kurulmuştur. Bu kuruluşlar, havacılık sektörünün küresel ölçekte standardize edilmesine ve hızlı büyümesine önemli katkılar sağlamıştır (Var ve Gürdal, 2021). 1970-1980 yılları arasında neoliberal politikaların dünya genelinde yaygınlaşması, havayolu taşımacılığı sektörüyle karşılıklı bir etkileşim sürecini başlatmıştır. Diğer bir ifadeyle neoliberal politikalar, havacılık sektörünün gelişimine ivme kazandırırken sektördeki ilerlemeler de liberalleşme sürecini hızlanmasının önünü açmıştır (Yüksel, 2016).

Neoliberal iktisat politikalarının reel ekonomilere yansımaları sürecinde, hizmet sektörünün temel unsurlarından biri olan havacılık sektörü başat bir rol oynamaktadır. Bu sektör, hem bireysel ekonomik faaliyetlerin hem de uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılar sağlamakta ve 2023 itibarıyla yaklaşık 3,5 trilyon USD'lik bir ekonomik büyüklüğe ulaşarak küresel GSYH'nin %4,1'ini oluşturmaktadır. Ayrıca, yakıt, ikram ve yer hizmetleri gibi yan sektörlerde yarattığı talep sayesinde dolaylı olarak 4,9 trilyon USD'lik bir ekonomik etki yaratmakta ve dünya genelinde 87,7 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır (Dev vd., 2023; ICAO, 2023). Tablo 1'de 1980-2021 yılları arasında havacılık sektörünün küresel gelişimi incelendiğinde, yolcu taşımacılığının %255,7 oranında, yük taşımacılığının ise %711 oranında arttığı görülmektedir. Ancak, 2019 yılında dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinden en çok etkilenen sektörler arasında havacılık sektörü yer almaktadır. Pandemi öncesinde, 2019 yılında dünya genelinde hava yolunu kullanan yolcu sayısı 4,5 milyar iken, bu sayı 2020'de 1,77 milyara düşmüştür. Yük taşımacılığı da benzer şekilde etkilenmiş; 2019'da 219 milyon ton olan yük taşımacılığı hacmi, 2020'de 183 milyon tona gerilemiştir. Ancak, Covid-19 sonrası dönemde yük taşımacılığının eski seviyesine yaklaştığı, yolcu taşımacılığında ise aynı toparlanmanın gerçekleşmediği görülmektedir.

Tablo 1. 1980-2021 Yılları Arasında Küresel Havacılık Sektörü Görünümü

Kaynak: World Bank, 2024

Bu çalışmada, 1974-2023 dönemine ait veriler kullanılarak Türkiye’de havayolu yolcu ve yük taşımacılığının toplam hacmi ile gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle Türkiye’de havacılık sektörünün tarihsel gelişimi sunulmakta; ardından literatür özeti ve ekonometrik bulgulara odaklanılmaktadır. Son bölümde ise ekonometrik bulgular analiz edilerek sonuçlar yorumlanmakta ve çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

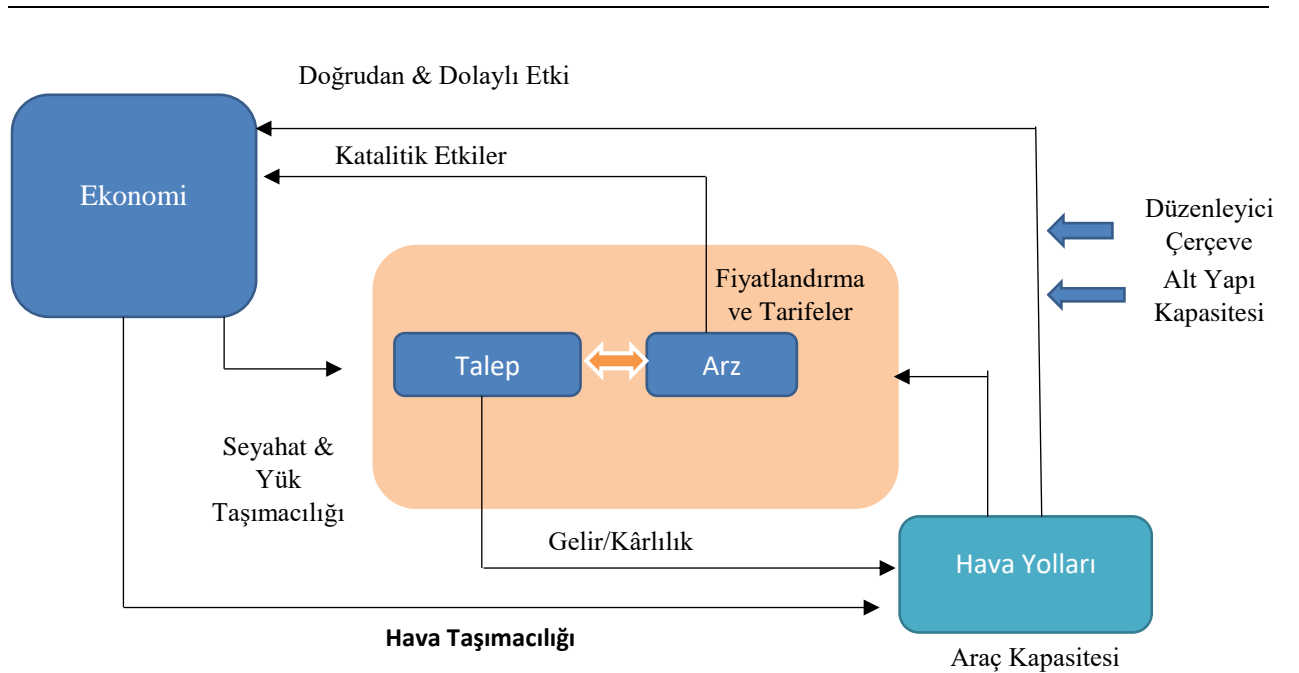
2. TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmanın teorik çerçevesi iki ana başlık altında sunulacaktır. Bu kapsamda öncelikle havacılık sektörü ve ekonomi ilişkisinin teorik çerçevesi çözümlenecek ardından Türkiye’de havacılık sektörünün tarihsel gelişimi incelenecektir.

2.1. Havacılık Sektörü ve Ekonomi İlişkinin Teorik Arka Planı

İktisat literatüründe, hava taşımacılığına özgü spesifik bir yaklaşım bulunmamakla birlikte, literatürdeki genel ekonomik görüşlerin havacılık sektörü üzerine yansımaları mevcuttur. Bu doğrultuda gelişme ekonomisinin önemli temsilcileri arasında yer alan Walt Rostow’un, Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorisi’nde ülke ekonomiler için kalkış aşamasına (take-off) geçiş sürecinde ulaşım sektörünün öncü bir rol oynadığı belirtmiştir. Ulaştırma sektöründeki ilk gelişmeler bazı ülkelerde demir yoluyla, bazılarında kara ya da hava yoluyla başlamıştır. Rostow, ülkelerin kalkış aşamasına ulaşmasının, ulaştırma alanında yaşanan ilerlemelerle aynı döneme denk geldiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, ulaştırma sektöründe kaydedilen olumlu gelişmeler, sektörel çeşitliliği artırmakta ve erişilebilirliği güçlendirmekte; böylece ekonomik büyümeye ve bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır (McWilliams, 2022). Marshall, *Principles of Economics* (İktisat İlkeleri) adlı eserinde, ulaştırma sektörünün sanayi ve ticaret üzerindeki etkilerini incelemiş ve ekonomik gelişme açısından ulaştırmanın önemini açıklamıştır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında, ürünlerin farklı pazarlara ulaşım sürecinde ulaştırma sektörü önemli bir rol oynayarak üretim maliyetlerinin düşmesine, rekabet gücünün artmasına ve ticaretin coğrafi olarak genişlemesine olanak tanımıştır (Marshall, 2013). Hansman, (2005) “The Impact of Information Technologies on Air Transportation” çalışmasında havacılık sektörü ile ekonomi arasındaki etkileşimi incelemiştir ve bu etkileşim ağı aşağıda yer alan görsel ile özetlenmiştir.

Şema 1. Havacılık Sektörü ve Ekonomi İlişkisi

Kaynak: Hansman, 2005

Şema 1'e bakıldığında, iktisadi faaliyetlerin seyahat ve kargo ihtiyaçları yaratarak hava taşımacılığına olan talebi artırdığı görülmektedir. Arz ve talep döngüsü, havayolu firmalarının gelir ve kârlılığını doğrudan tesir etmektedir. Bu doğrultuda, havayolu şirketleri sundukları hizmetlerin fiyatlarını ve uçuş tarifelerini ayarlayarak talep üzerinde kontrol sağlar, bu da arz ve kârlılığı artırmak için önemli bir stratejidir. Havacılık sektörünün ekonomi üzerindeki etkisi ise yalnızca ulaşım sağlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda piyasalar, müşteriler ve sermayeye erişim sağlayarak ekonomiyi destekler. Şemadaki akış, ekonomi ile havayolu endüstrisi arasındaki finansal etkileşim ve karşılıklı bağımlılığı açıklar. Ülkelerin iktisadi yapıları, havayolu şirketlerinin sermaye bulma ve borçlanma kapasitelerini etkilerken, sektörün düzenleyici çerçevesi, altyapı ve uçak kapasitesi gibi dışsal faktörler de hava taşımacılığının verimliliğini belirleyen temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Hansman, 2005). Tüm bu faktörler, hava taşımacılığı sektörünün performansı ve ekonomiyi katkısı açısından önemli bir rol oynamaktadır.

2.2. Türkiye'de Havacılık Sektörü

Türkiye'de havacılık sektörünün temelleri, 1925'te Türk Tayyare Cemiyeti'nin kuruluşuyla atılmıştır. Aynı yıl, Türk-Alman ortaklığıyla Kayseri'de kurulan ilk uçak fabrikasında, Vecihi K-IV adı verilen ilk Türk yapımı uçak üretilip başarıyla uçurulmuştur (Özbay vd., 2024). 1926'da, Türk havacılığının teknik kadro ihtiyacını karşılamak amacıyla Tayyare Makinist Mektebi açılmıştır. 1932'de Vecihi Hürkuş, İstanbul'da "Vecihi Sivil Tayyare Mektebi" adını taşıyan ilk Türk sivil havacılık okulunu kurmuştur. Bunu takiben, 1933'te çıkarılan 2186 sayılı kanunla Devlet Havayolları İşletmesi kurulmuş, böylece havacılık sektörünün kurumsal temelleri atılmıştır (Nergiz, 2019). 1938'de Devlet Havayolları İşletmesi, Bayındırlık Bakanlığı'na devredilerek sektördeki devlet denetimi güçlendirilmiştir (Yalçın, 2018). 1944'e gelindiğinde sivil uçak sayısı 12'ye, uçuş hattı sayısı ise 7'ye ulaşarak havacılık sektörünün kapasite ve bağlantı imkânları artmıştır. 1945'te Türkiye, sivil havacılığın temelini oluşturan Şikago Sözleşmesi'ne taraf olmuş ve Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı'nın (ICAO) kurucu üyeleri arasında yer almıştır (Aksal, 2019). Bu ilerlemelerin ardından, 12 Şubat 1947'de Devlet Hava Yolları (bugünkü Türk Hava Yolları) Atina'ya ilk dış hat uçuşunu gerçekleştirmiştir. 1949 yılında kurulan Hava Meydanları Bürosu ile havacılık altyapısı daha da güçlendirilmiştir. 1950-1960 döneminde sivil havacılığın hızla gelişmesiyle birlikte, havaalanları ve taşıma hizmetlerinin tek bir kurum tarafından yürütülmesi zorlaşmış; bu nedenle, hizmetlerin daha verimli sürdürülebilmesi için işlevler farklı kurumlara dağıtılmıştır. 1955'te taşıma faaliyetleri Türk Hava Kurumu'na devredilirken, 1956'da havaalanlarının işletilmesi Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır (Bakırcı, 2012).

1980'li yıllarda Türkiye'de havacılık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda Fransız FIAS projesi kapsamında, Anadolu Üniversitesi bünyesinde Sivil Havacılık Yüksekokulu kurulmuştur. Aynı dönemde, Türkiye'nin EUROCONTROL'e üyeliği gerçekleşmiş ve 1983'te yürürlüğe giren Sivil Havacılık Kanunu ile 1986'dan itibaren özel sektör, hava taşımacılığı faaliyetlerine dâhil olmuştur. 1980'lerin sonlarına doğru ise yerel yönetimlerin katkısıyla kısa mesafeli iniş-kalkış yapabilen STOL tipi havaalanları kurulmaya başlanmıştır. 1986'da askeri havaalanlarının sivil uçuşlara açılması amacıyla Genelkurmay Başkanlığı ile Ulaştırma Bakanlığı arasında bir protokol imzalanarak, 22 askeri havaalanı sivil kullanıma açılmıştır. Aynı kanun ile sektörde serbestleşme süreci başlatılarak özel sektöre iç ve dış hatlarda taşımacılık yetkisi verilmiştir. 1990'lerin başlarında ise havacılık yatırımları, yeni havaalanları inşa etmekten ziyade mevcut tesislerin standartlarını yükseltmeye odaklanmış; bu kapsamda hava trafik kontrolü, yer hizmetleri ve iletişim alanlarında güvenlik ve kaliteyi artırmak amacıyla çeşitli iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir (Yılmaz, 2020).

1990'lı yıllarda yaşanan iktisadi krizler, doğal afetler ve bölgesel savaşlar havacılık sektörünün gelişimi olumsuz etkilemiştir. Ancak bu dönemin önemli sayılabilecek hususları arasında THY'nin %1.8 oranında halka arz yönetimiyle özelleştirmesinin yapılması ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine havayolu seferleri başlatılması yer almaktadır (Çelebi, 2008). 2000 sonrası dönemde Türk havacılık sektörü küresel ölçekte önemli bir aktör haline gelmiştir. Bu bağlamda sektörün öncü kurumu olan Türk Hava Yolları (THY), 2010 yılında "Güney Avrupa'nın En İyi

Havayolu” seçilmiş, 2011 yılından itibaren ise dünyanın en iyi havayolları arasında ilk 10’a girmeye başlamıştır. Son olarak 2023 yılında Brand Finance sıralamasında "En Güçlü Havayolu Markaları" arasında 8. sıraya kadar yükselmiştir (brandirectory, 2023).

2000-2023 yılları arasında Türk havacılık sektörünün gelişimi, temel göstergeler çerçevesinde Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Havacılık Sektörünün Görünümü

Göstergeler	2003	2022	2023	2003-2023 Yüzdesel Değişim (%)
Uçak Sayısı	138	598	668	384
Koltuk Kapasitesi	27.124	113.054	130.196	380
İç Hat Taşınan Yük (Kargo+Posta+Bagaj) (Ton)	188.936	784.022	838.757	343
Dış Hat Taşınan Yük (Kargo+Posta+Bagaj) (Ton)	742.255	3.379.120	3.609.108	386
İç Hat Uçak Trafığı (Adet)	156.301	786.150	869.404	456
Dış Hat Uçak Trafığı (Adet)	218.505	702.476	816.743	274
İç Hat Yolcu Sayısı	9.128.124	78.323.824	91.055.014	897
Dış Hat Yolcu Sayısı	25.296.216	103.465.515	123.302.397	387
İç Hat Uçuş Noktası	26	57	57	119
Uçulan Ülke Sayısı	50	130	130	160
Dış Hat Uçuş Noktası	60	342	343	472

Kaynak: TUIK, 2024; SHGM, 2024.

Tablo 2 incelendiğinde Türk havacılık sektörünün 2000-2023 yılları arası dönemde önemli bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu kapsamda uçak sayısının %384 seviyesinde artırılmasıyla sektörün kapasitesi yükseltilmiş ve bu durum koltuk kapasitesini %380 oranında artırarak 130.196 düzeyini taşımıştır. İç hatlarda taşınan yük miktarı dört kat, dış hatlarda ise beş kat artmıştır. Bu durum ise sektörün sadece yolcu taşımacılığına değil, aynı zamanda kargo ve posta taşımacılığını da önemseyişinin göstergesidir. Bu noktada özel bir gelişme olarak THY kargo şirketi “Turkish Cargo” 2023 yılı itibarıyla Dünyanın en büyük üçüncü hava kargo şirketi özelliğine sahip olmuştur. Uçuş trafiği, iç hatlarda %456, dış hatlarda ise %274 oranında artmıştır, yolcu sayısında da benzer bir artış gözlenmiş; iç hat yolcu sayısı on kat artarak 91 milyona, dış hat yolcu sayısı ise dört kattan fazla artarak 123 milyona ulaşmıştır.

Türkiye’nin küresel bağlantı ve erişim kapasitesi, uçulan ülke ve dış hat destinasyonlarının artışıyla önemli ölçüde güç kazanmıştır. 2023 itibarıyla, Türk havacılık sektörü günlük ortalama 3,026 uçuşla Avrupa’da altıncı sıraya yükselmiş; yolcu trafiğinde dünya genelinde yedinci, Avrupa’da ise üçüncü sırada yer almıştır. Ayrıca İstanbul Havalimanı, günlük 1,375 uçuşla Avrupa’nın en yoğun havalimanı konumunda olup dünya yolcu trafiğinde yedinci, Avrupa yolcu trafiğinde ise ikinci sıradadır (DHMI, 2024). Covid-19 salgınının dünya havacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkisi, Türk havacılık sektörünü de benzer şekilde etkilemiştir; ancak 2023 itibarıyla, iç hat yolcu sayısı hariç diğer göstergeler pandemi öncesi seviyelerin üzerine çıkarak daha iyi bir görünüme kavuşmuştur.

3. AMPİRİK LİTERATÜR

Hizmet sektörünün önemli bir parçası olan havacılık sektörü, sunduğu çeşitli hizmetlerle dünya genelinde geniş çaplı etkilere sahiptir. Bu etkilerin boyutununun belirlenmesine yönelik alan yazınında birçok çalışma mevcut olmakla birlikte bu araştırmanın amacı gereğince havacılık sektörü ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen araştırmalar ait bulgulara odaklanılacaktır. Söz konusu çalışmalar, farklı ülkeler veya ülke grupları üzerinde, çeşitli metodolojiler ve zaman aralıkları kullanılarak yapılmıştır. Bu çeşitlilik, konuyla ilgili bulguların heterojen bir görünüme sahip olmasına yol açmaktadır.

Nguyen (2023), Asya bölgesinde 1975-2019 yılları arasındaki dönemi ele alarak, havacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle analiz etmiş; bu çalışmada Asya genelinde çift yönlü nedensellik ilişkisi saptanırken, Güney Asya ve Batı Asya'da tek yönlü nedensellik ilişkileri gözlemlenmiştir. Ali vd. (2023) ise BRICS ülkeleri kapsamında 1993-2019 dönemi için yaptıkları panel veri analizinde, yolcu ve yük taşımacılığının ekonomik büyüme üzerindeki tek yönlü nedensellik ilişkisini hem kısa hem uzun vadede pozitif bir etki ile ortaya koymuşlardır.

Balsalobre vd. (2020) İspanya için 1970-2015 yıllarını N-ARDL yöntemiyle analiz etmiş, havacılık sektörünün ekonomik büyümeye güçlü bir katkı sağladığını saptamışlardır. Park vd., (2019) ise 34 ülkeyi kapsayan 1996-2014 dönemi panel veri analizinde, gelişmiş ülkelerde deniz ve hava taşımacılığının pozitif bir etki yarattığını, ancak gelişmekte olan ülkelerde bu etkinin negatif olduğunu belirlemişlerdir.

Brida vd. (2016), Meksika'da 1995-2013 yılları arası çeyreklik dönem çerçevesinde havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini zaman serisi yöntemiyle analiz etmişlerdir. Araştırma kapsamında seriler arasında çift yönlü nedensellik ve pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir.

Brida vd. (2016), İtalya'da 1971-2012 yılları arası dönem için, Saheed vd. (2015), Nijerya'da 1981-2012 dönemi için, havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini zaman serisi yöntemiyle analiz etmişlerdir. Söz konusu araştırmalarda havacılık sektöründen ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi saptanmış ve sektörün ekonomik büyüme üzerinde pozitif katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Chi ve Baek (2013), Amerika Birleşik Devletleri için 1996-2011 dönemi aylık verilerini ARDL yöntemiyle analiz etmiş ve uzun vadede yolcu ve yük taşımacılığının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini, kısa vadede ise sadece yolcu taşımacılığının etkili olduğunu bulmuşlardır. Yao ve Yang (2012), Çin'de 1995-2006 dönemi analizlerinde, havacılık sektörünün ekonomik büyümeye pozitif katkı sağladığını, karayolu taşımacılığının ise negatif etki gösterdiğini saptamışlardır.

Yavuz ve Yıldız (2024), Hindistan için 1980-2021 yılları arasındaki analizlerinde, yolcu sayısındaki %1'lik bir artışın GSYH'yi %0.10, yük miktarındaki %1'lik artışın ise %0.07 oranında artırdığını belirlemişlerdir. Eryer (2024) ise Kırılgan Beşli Ülkeleri için yaptığı panel veri analizinde, yolcu sayısındaki %1'lik artışın GSYH üzerinde %0.23'lük bir etki yarattığını ortaya koymuştur.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalardan, Altuntaş ve Kılıç (2021), 1960-2017 yılları arasındaki analizlerinde kısa dönemde yolcu trafiğinin ekonomik büyümeye pozitif katkı sağladığını ancak uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını tespit etmişlerdir. Atioğlu (2021) ise 1971-2019 dönemi analizinde, havacılık sektöründeki %1'lik artışın GSYH üzerinde %0.73 oranında bir artış sağladığını belirlemiştir. Eren ve diğerleri (2018) ile Bal vd. (2017) de Türkiye'de havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu ve sektörün ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi oluşturduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmalar, havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini farklı bağlamlarda analiz ederken, genelde sektördeki büyümenin ekonomik kalkınmayı pozitif yönde etkilediği yönünde bulgular sunmaktadır.

4. GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırmanın Amacı ve Türü: Bu araştırmanın amacı, 1974-2023 dönemi verileri doğrultusunda Türkiye'de havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini çözümlenektir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Araştırmanın örnekleme ülkesi Türkiye'dir ve 1974-20231 dönemine ait yıllık zaman serisi verileri kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi: Araştırmada yer alan veriler Dünya Bankası (World Bank) veri tabanından alınmıştır ve ampirik modelin analizi için Gauss 6.0 paket programları ve Eviews 9.0 kullanılmıştır.

5. AMPİRİK ANALİZİ

Araştırmanın bu bölümünde, Türkiye’de havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etki boyutunu belirlemeye yönelik ampirik bir analiz yapılmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle veri seti, model ve değişkenler hakkında bilgiler verilecek, ardından yöntem ve ampirik bulgular değerlendirilecektir. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar, Türkiye’de havacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşimin boyutlarına dair ampirik kanıtlar sunacaktır.

5.1 Model Veri Değişken

Havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etki boyutunu belirlemek amacıyla oluşturulan modelin fonksiyonel ifadesi şöyledir:

$$GDP=f(PAS, FRE) \quad LnGDP=\alpha_{it}+\beta_1 \cdot LnPAS_{it}+\beta_2 \cdot LnFRE_{it}+\varepsilon_{it}$$

Modelde kullanılan değişkenler Tablo 3 özetlenmiştir.

Tablo 3. Veri ve Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Dönem	Kaynak
GDP	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla	1974–2023	Dünya Bankası & TUIK
PAS	Hava Yolu Yolcu Taşımacılığı	1974–2023	Dünya Bankası & TUIK
FRE	Hava Yolu Yük Taşımacılığı	1974–2023	Dünya Bankası & TUIK

5.2. Ampirik Bulgular

Araştırmanın ampirik bulgular kısmında, öncelikle değişkenlerin birim kök içerip içermediğini ve hangi seviyede durağan olduklarını (I(0) veya I(1)) belirlemek için ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi ve Phillips- Perron (PP) testi kullanılarak birim kök analizi yapılmıştır. Ardından serilerin eş bütünleşme ilişkisini sınamak amacıyla Engele-Granger Eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Son olarak parametre tahmin sonuçları için katsayı tahmincileri kullanılmış ve sırasıyla bulgular değerlendirilip yorumlanmıştır.

5.2.1. Birim Kök Testi

Ekonometrik analizlerde, değişkenlerin durağan olup olmadığının belirlenmesinde sıklıkla birim kök testleri kullanılır. Bu testler, sonuçların güvenilir ve yanlılıktan arınmış bir biçimde yorumlanmasını sağlama açısından büyük önem taşır. Birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri üç aşamada değerlendirilir: düzey, birinci fark ve ikinci fark. Düzeyde durağanlık gösteren seriler I(0) olarak sınıflandırılırken, birinci farkı alındığında durağan hale gelen seriler I(1), ikinci farkla durağanlaşanlar ise I(2) olarak tanımlanır; bu durum, serinin birim kökten arındırıldığını ifade etmektedir. Bu kapsamda çalışmada ADF (Augmented Dickey-Fuller) birim kök testi ve Phillips- Perron (PP) testiyle sınan serilere yönelik hipotezler aşağıda sunulmuştur (Çelik vd., 2020).

$H_0: \alpha \geq 0$ $\alpha \geq 0$, seri birim kök içerir ve bu da serinin durağan olmadığını gösterir.

$H_1: \alpha < 0$ $\alpha < 0$, seri birim kök içermez ve bu da serinin durağan olduğunu gösterir

Tablo 4. Birim Kök Test Sonuçları

	Düzey			Birinci Fark	Düzey		
	Değişkenler	ADF	PP		Değişkenler	ADF	PP
Düzey	Sabit	GDP	0.39(0.98)	0.66(0.99)	GDP	-6.80(0.00)***	-6.87(0.00)***
		PAS	0.28(0.97)	1.32(0.99)	PAS	-5.71(0.00)***	-7.98(0.00)***
		FRE	1.52(0.99)	2.29(0.99)	FRE	-6.85(0.00)***	-6.85(0.00)***
	Sabit + Trend	GDP	-2.47(0.34)	-2.58(0.28)	GDP	-6.81(0.00)***	-7.15(0.00)***
		PAS	-2.87(0.17)	-2.63(0.26)	PAS	-5.85(0.00)***	-8.71(0.00)***
		FRE	-0.38(0.98)	-0.30(0.98)	FRE	-7.25(0.00)***	-7.25(0.00)***

Not: Parantez içindeki göstergeler olasılık değerlerini ifade etmektedir. *** , ** ve * işaretleri ise sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerinde serilerin durağan olduklarını açıklamaktadır.

Tablo 4'te özetlenen ADF ve PP birim kök test sonuçlarına göre, serilerin düzey değerlerinde H_0 hipotezi reddedilememiştir. Başka bir deyişle, seriler her iki modelde de düzeyde durağan özellik göstermemektedir. Bu bulgu, H_1 hipotezinin düzeyde kabul edilmesine imkân tanımamıştır. Ancak, serilerin birinci farkları alındığında, tüm düzeylerde birim kök bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, serilerin birinci farklarının alınmasıyla birlikte durağanlık sağlanmış ve böylece H_1 hipotezinin kabul edilmesi mümkün olmuştur.

5.2.2. Engle-Granger Eşbütünleşme Testi

Serilerin $I(1)$ düzeyinde durağan hale gelmesi, uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisini incelemek için Engle-Granger eşbütünleşme testinin kullanılmasına imkân sağlamıştır. Bu test, zaman serilerinin uzun dönemli bir ilişkiye sahip olup olmadığını sınamak amacıyla kullanılmakta olup araştırmaya yönelik test sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Engle-Granger Eşbütünleşme Testi

Değişken	tau-statistic	Olasılık.*
LNGDP	-3.182	0.005

Not: ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı oldukları seviyeleri göstermektedir.

Tablo 5'e göre, LNGDP değişkeni için tau-istatistiği -3.182 ve olasılık değeri 0.005 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, olasılık değerinin %1 anlam düzeyinin altında ($p < 0.01$) olması nedeniyle istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir ifadeyle, LNGDP ile diğer değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

5.2.3. Parametre Tahmin Sonuçları

Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edildikten sonra parametrelerin uzun dönem katsayılarının tahmini değişkenler arası ilişkinin boyutunu ve yönünü göstermesi açısından önemlidir. Bu amaçla, tahmin modellerinde parametre katsayıları için Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler (FMOLS), En Küçük Kareler (OLS) ve Kanonik Eşbütünleşme Regresyonu (CCR) yöntemleri kullanılmıştır.

Tablo 6. Parametre Tahmin Sonuçları

Değişkenler	FMOLS		DOLS		CCR	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
LNPASSENGER	0.21	0.00***	0.15	0.01***	0.35	0.00***
LNFREIGHT	0.35	0.01***	0.18	0.00***	0.21	0.00***
C	20.6	0.00***	23.3	0.00***	20.6	0.00***

Not: ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı oldukları seviyeleri göstermektedir.

Tablo 6 incelendiğinde, bütün tahminlerde yolcu taşımacılığı ve yük taşımacılığı bağımsız değişkenlerinin katsayıları istatistiksel olarak anlamlı çıkmış ve parametre işaretleri tüm değişkenlerde pozitif olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda FMOLS yöntemine göre yolcu taşımacılığında 1 birimlik artış, LNGDP'yi 0.21 birim artırmaktadır. DOLS yöntemiyle bu artış 0.15 birim olarak hesaplanırken, CCR yöntemine göre 0.35 birimdir. FMOLS sonuçlarına göre yük taşımacılığında ise 1 birimlik artış, LNGDP'yi 0.35 birim artırmaktadır. DOLS yönteminde bu artış 0.18 birim olarak tespit edilirken, CCR yönteminde 0.21 birime ulaşmaktadır. Tüm analiz sonuçlarında yolcu taşımacılığı ve yük taşımacılığının GDP üzerinde pozitif ve anlamlı bir katkı sunduğunu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Havacılık sektörü, modern ekonomilerin sürdürülebilir büyüme hedeflerini destekleyen stratejik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Sektör, yalnızca ulaşım ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmayıp, uluslararası ticaretin kolaylaştırılması, istihdam olanaklarının artırılması ve teknolojik inovasyonların teşvik edilmesi gibi pek çok kritik ekonomik katkı sunmaktadır. Küreselleşme sürecinin hız kazandığı günümüzde, havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi, politika yapıcılar açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye özelinde gerçekleştirilen bu çalışma, 1974-2023 döneminde havacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde analiz etmiş ve sektörel dinamiklerin ekonomik büyümeye olan katkılarını ampirik bulgularla ortaya koymuştur. Araştırmada ilk olarak ADF ve PP birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlık düzeyleri incelenmiştir. Test sonuçları, değişkenlerin düzey değerlerinde durağan olmadığını ancak birinci farklarının alınmasıyla durağan hale geldiğini göstermiştir. Bu bulgu, verilerin uzun dönemli analizler için uygun olduğunu ve eşbütünleşme testlerinin uygulanabileceğini ortaya koymuştur. Eşbütünleşme ilişkisi, Engle-Granger eşbütünleşme testi ile değerlendirilmiş ve %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ölçmek için FMOLS, DOLS ve CCR yöntemleri kullanılmış ve bu yöntemlerden elde edilen parametre tahminleri arasında tutarlılık olduğu görülmüştür. Yolcu taşımacılığında bir birimlik artışın ekonomik büyümeye FMOLS yöntemine göre 0.21, DOLS yöntemine göre 0.15 ve CCR yöntemine göre 0.35 birim artırdığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, yük taşımacılığında bir birimlik artışın ekonomik büyümeye katkısı FMOLS yönteminde 0.35, DOLS yönteminde 0.18 ve CCR yönteminde 0.21 birim olarak hesaplanmıştır.

Havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki bu olumlu etkisi, sektörün çok yönlü doğasından kaynaklanmaktadır. Yolcu taşımacılığı, turizm gelirlerini artırarak ve iş gücü hareketliliğini kolaylaştırarak büyümeye katkıda bulunurken, yük taşımacılığı, ihracat ve ithalat süreçlerini optimize ederek ticari faaliyetleri hızlandırmaktadır. Ayrıca, havacılık sektöründeki teknolojik yeniliklerin ve altyapı yatırımlarının da ekonomik büyümeye destekleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, havacılık sektörü hem yerel hem de uluslararası bağlantılar kurarak ekonomik entegrasyonu ve rekabet gücünü artırmaktadır. Sonuç olarak, çalışmanın bulguları, havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Yolcu ve yük taşımacılığı gibi sektörün temel bileşenlerinin ekonomik büyümeye yaptığı katkılar, politika yapıcılar ve yatırımcılar için stratejik öneme sahiptir. Havacılık sektörünün altyapısının güçlendirilmesi, teknolojik yeniliklerin teşvik edilmesi ve

uluslararası standartlara uygun düzenlemelerin hayata geçirilmesi, Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bu bağlamda, havacılık sektörü üzerine yapılacak daha fazla araştırma ve politika geliştirme çalışmaları, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecine önemli katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aksal, T. (2019). İstanbul'daki havalimanlarının evrensel tasarım kavramı ışığında incelenmesi (Yüksek lisans tezi, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Programı).
- Ali, R., Bakhsh, K., & Yasin, M. A. (2023). Causal nexus between air transportation and economic growth in BRICS countries. *Journal of Air Transport Management*, 107, 102335. <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2022.102335>
- Altuntaş, M., & Kılıç, E. (2021). Havayolu taşımacılığı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 187-202. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.716045>
- Atioğlu, E. (2021). Türk sivil havacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1936-1945. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.872160>
- Bakırcı, M. (2012). Ulaşım coğrafyası açısından Türkiye'de havayolu ulaşımının tarihsel gelişimi ve mevcut yapısı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (25), 340-377.
- Balsalobre-Lorente, D., Driha, O. M., Bekun, F. V., & Adedoyin, F. F. (2021). The asymmetric impact of air transport on economic growth in Spain: Fresh evidence from the tourism-led growth hypothesis. *Current Issues in Tourism*, 24(4), 503-519.
- Brida, J. G., Rodríguez-Brindis, M. A., & Zapata-Aguirre, S. (2016). Causality between economic growth and air transport expansion: Empirical evidence from Mexico. *World Review of Intermodal Transportation Research*, 6(1), 1-15. <https://doi.org/10.1504/WRITR.2016.078136>
- Brida, J. G., Bukstein, D., & Zapata-Aguirre, S. (2016). Dynamic relationship between air transport and economic growth in Italy: A time series analysis. *International Journal of Aviation Management*, 3(1), 52-67.
- Chi, J. & Baek, J. (2013). Dynamic relationship between air transport demand and economic growth in the United States: A new look. *Transport Policy*, 29, 257-260. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2013.03.005>
- Çelebi, A. (2008). Türkiye'nin tam üyelik sürecinde AB sivil havacılık müktesebatına uyum düzeyi ve Türkiye-AB sivil havacılık sorunları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ufuk Üniversitesi.
- Çelik, S., Künc, S., & Acar, S. (2020). Elektrik tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisinin analizi: Türkiye üzerine ampirik bir inceleme. *Güncel Makroekonomik Sorunlar*, Editör: Şebnem Taş, Gazi Kitap Evi, Ankara.
- Dev, A., Faizan, S., Sneha, V., Vaibhavi, P., & Raut, P. (2023). The economic impact of aviation. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(12), 4193-4198. Retrieved from <http://www.ijrpr.com>.
- DHMI (Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü), (2024). *Havayolu sektör raporu 2023*. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Eren, A. S., Eryer, A., & Eryer, S. (2020). Havayolu taşımacılığı ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi Türkiye örneği: Ampirik bir analiz. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(3), 236-257.
- Eryer, A. (2024). The impact of air transport on economic growth in the fragile five countries: An empirical estimate. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 11 (1), 24-37. <https://doi.org/10.48064/equinox.1406345>

- Hansman, R. (2005). The impact of information technologies on air transportation. *In 43rd AIAA Aerospace Sciences Meeting and Exhibit* (p. 1).
- Marshall, A. (2013). *Principles of economics*. Springer.
- McWilliams, J. (2022). A new development model part I: A historical stages of growth analysis.
- Nergiz, A. (2019). Türkiye'nin sivil havayolu taşımacılığının gelişimi ve "havayolu devlet işletme İdaresi" (1933-1956) dönemi, Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi, Turkey.
- Nguyen, Q. H. (2023). The causality between air transport and economic growth: Empirical evidence from regions in Asia. *Research in Transportation Business & Management*, 47, 100948. <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2023.100948>
- Park, J. S., Seo, Y. J., & Ha, M. H. (2019). The role of maritime, land, and air transportation in economic growth: Panel evidence from OECD and non-OECD countries. *Research in Transportation Economics*, 78, 100765. <https://doi.org/10.1016/j.retrec.2019.100765>
- Saheed, A. A. A., & Iluno, S. Z. C. (2015). Air transportation development and economic growth in Nigeria. *Journal of economics and sustainable development*, 6(2), 1-11.
- Var, D., & Gürdal, T. (2021). Sivil havacılık sektöründe devletin düzenleyici rolü: Türkiye örneği. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 67-88.
- Yalçın, A. H. (2018). Havalimanı işletmeciliği kamu-özel sektör karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yao, S., & Yang, X. (2012). Air transport and regional economic growth in China. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 19(3), 318-329. <https://doi.org/10.1080/16081625.2012.667458>.
- Yavuz, S., & Yıldız, M. (2024). Havacılık sektörünün ekonomik büyümeye etkisi: Hindistan örneği. *Journal of Aerospace Science and Management*, 2(2), 23-41.
- Yılmaz, F. (2020). Türkiye'de sivil havacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve 2003-2018 yılları arasında sektörün değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 113-129.
- Yüksel, H. (2016). Sivil havacılığın gelişimi ve küreselleşme sürecine katkıları: Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 5(11), 1-20.
- Zhang, F., & Graham, D. J. (2020). Air transport and economic growth: A review of the impact mechanism and causal relationships. *Transport Reviews*, 40(4), 506-528.

Evaluation of the annulment decision of the constitutional court on the expropriation law Anayasa Mahkemesi'nin kamulaştırma kanununa ilişkin iptal kararının değerlendirilmesi

Zülfü YALÇIN¹

Araştırma Makalesi/Research Article		DOI: 10.5281/zenodo.14565696
Gönderi Tarihi/Received 30/11/2024	Kabul Tarihi/Accepted 11/12/2024	Online Yayın Tarihi/Published 31/12/2024
Atıf/Cited in: Yalçın, Z. (2024), Evaluation of the annulment decision of the constitutional court on the expropriation law, <i>Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)</i> , 2(2), 12-22.		

ABSTRACT

Expropriation is a system used by the state and public legal entities to transfer immovable property owned by individuals to their ownership in cases of public interest. Although expropriation is a procedure that interferes with the right to property, it is based on the Constitution itself and must be implemented according to the measures specified in the Constitution. The Expropriation Law, which was enacted for this purpose in our legislation, shows the procedures to be carried out by public administrations in expropriation transactions and specifies the obligations of the state and public legal entities. One of the obligations imposed on the administration under the Expropriation Law is the payment of the price of the immovable property. Since the correct determination of the value of the immovable property is important in expropriation transactions, the variables to be taken into account when calculating the value of the immovable property are also important. The most important of these variables are the facilities built and the trees planted on the expropriated property by the real estate owner. These two elements affecting the price have always been a subject of debate. A new one has been added to these discussions with the decision made by the Constitutional Court (dated 16/7/2020 and Case Number 2018/104, 2020/39 Decision Number). In this study, it will be investigated whether the value of the facilities and trees planted on the expropriated immovables after the expropriation decision will be taken into consideration. The current situation regarding the period of time regarding the cost of the facilities and trees planted will be discussed in the study. Finally, an evaluation will be made regarding this issue.

Key Words: Expropriation, Constitutional Court, Principle of Proportionality, Right to Property

ÖZET

Kamulaştırma, kamu yararı bulunan hallerde, kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların, devlet ve kamu tüzel kişileri tarafından mülkiyetine geçirilmesi için kullanılan bir sistemdir. Kamulaştırma, mülkiyet hakkına müdahale eden bir işlem olmakla birlikte, bizzat Anayasa'ya dayanmakta olup, Anayasa'da belirtilen tedbirlere göre uygulanması gerekmektedir. Mevzuatımızda bu amaçla çıkarılan Kamulaştırma Kanunu, kamu idarelerinin kamulaştırma işlemlerinde yapacakları işlemleri göstermekte ve devletin ve kamu tüzel kişilerinin yükümlülüklerini belirlemektedir. Kamulaştırma Kanunu kapsamında idareye yüklenen yükümlülüklerden biri de taşınmaz mal bedelinin ödenmesidir. Kamulaştırma işlemlerinde taşınmaz mal bedelinin doğru bir şekilde belirlenmesi önemli olduğundan, taşınmaz mal bedelinin hesaplanmasında dikkate alınacak değişkenler de önemlidir. Bu değişkenlerin en önemlisi, taşınmaz mal sahibinin kamulaştırılan taşınmaz üzerine yaptırdığı tesisler ve diktiği ağaçlardır. Fiyatı etkileyen bu iki unsur her zaman tartışma konusu olmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin 16/7/2020 tarihli ve 2018/104 Esas, 2020/39 Karar sayılı kararıyla bu tartışmalara bir yenisi daha eklendi. Bu çalışmada, kamulaştırma kararı sonrası kamulaştırılan taşınmazlar üzerine dikilen tesis ve ağaçların değerinin dikkate alınıp alınmayacağı araştırılacaktır. Dikilen tesis ve ağaçların maliyetine ilişkin zaman dilimine ilişkin mevcut durum çalışmada ele alınacaktır. Son olarak bu konu hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamulaştırma, Anayasa Mahkemesi, orantılılık ilkesi, mülkiyet hakkı

¹ Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO, Siirt/Türkiye, , zulfuylcn@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-6872-7407.

1. INTRODUCTION

The right to property is one of the rights guaranteed by the Constitution. Since this right is recognized as one of the fundamental rights and freedoms, any interference with this right must also be in accordance with the measures set out in the Constitution. The point to be considered when interfering with fundamental rights and freedoms is that the interference must first be in accordance with the procedures and principles set out in the Constitution. Article 13 of the Constitution states that any restriction can only be made by law and for the reasons specified in the relevant article of the Constitution. The restriction cannot be contrary to the letter and spirit of the Constitution, the requirements of the democratic social order and the secular Republic, and the principle of proportionality.

According to Article 46/1 of the Constitution, expropriation can be defined as "the taking of the ownership of all or part of the immovable properties in private ownership by the state and/or public legal entities according to the principles and procedures specified by law, or the establishment of administrative easements on them, provided that they pay their real value in advance, in cases where public interest requires it". Since the subject of expropriation is the immovable property owned by real persons, there is an interference with the right to property in this process. The right to property is also regulated in Article 35 of the Constitution and it is stated that the right to property can only be restricted for public interest. When the constitutional regulations are taken into consideration, it is concluded that it is essential that there must be public interest in the expropriation process and the limitation to be made on the right to property due to the expropriation process must comply with the principle of proportionality. When the principle of proportionality is not observed, the owner of the immovable is victimized if the price is underestimated, and the public suffers damage if the price is overestimated (Kılıç, 2021).

As is known, constitutions are at the top of the hierarchy of norms. The laws and other legal legislation enacted by the legislative body based on the Constitution and the transactions and decisions taken by the executive body must comply with the Constitution. This is called the supremacy and binding force of the Constitution and is a consequence of the binding force and supremacy of the Constitution (Özkul, 2015). In our country, the Constitutional Court (a.k.a. AYM, Anayasa Mahkemesi) fulfills this supervisory function. Although the principle of "supremacy of the Constitution" was regulated in the 1924 Constitution, it can be said that this principle was secured with the establishment of the Constitutional Court in the 1961 Constitution (Kanadoğlu & Şahin, 2022). In doing so, in cases where it finds a violation of the Constitution, it issues a decision of annulment in order to eliminate the violation. However, although the issuance of an annulment decision solves the problem of unconstitutionality, the disputes in which the annulled legal provisions are applied are not always concluded. Following annulment decisions, there is sometimes a gap in the legislation due to the annulled provision, and the application of the annulled provision brings along debates.

One of these discussions is the annulment decision of the Constitutional Court regarding the last sentence of Article 25/3 of the Expropriation Law. As we will see in the remainder of our study, the unconstitutionality has been eliminated with the annulment decision, but it is not clear in the legislation and doctrine how to proceed with the regulation that is the subject of the annulment decision. In this study, firstly, the effect of the annulment decisions of the Constitutional Court, the power granted to the President in the Expropriation Law and the way this power is used will be mentioned, and then the annulment decision, which is the main subject of the study, will be mentioned. In the last part of the study, the legal situation arising from this annulment decision and the right of the property right holders whose immovables are expropriated to demand the compensation for the planted trees and structures will be discussed. Then, our opinion will be expressed on how the five-year period on immovables should be applied.

2. THE EFFECT OF THE CONSTITUTIONAL COURT'S ANNULMENT DECISIONS

According to Article 148/1 of the 1982 Constitution, the Constitutional Court reviews the conformity of laws, presidential decrees and the Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Turkey with the Constitution in terms of form and substance and decides on individual applications. It examines and reviews constitutional amendments only in terms of form. Furthermore, according to Article 150/1, the Court reviews the conformity of laws, presidential decrees and the Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Turkey with the Constitution in terms of form and substance through annulment proceedings. This procedure is called abstract norm review in the doctrine. Another way of asserting unconstitutionality is called concrete norm review according to Article 152/1 (Edoğan, 2011). In this procedure, if the court hearing a case deems the provisions of a law or presidential decree to be contrary to the Constitution, or if one of the parties asserts this, and the court hearing the case considers that the allegation of contradiction is serious, it shall apply to the Constitutional Court and suspend the case. It is stated that persons whose has right to apply to the Constitutional Court with the claim that a law or other regulations that may be subject to concrete norm review violate their rights and interests should also benefit from the consequences of the annulment provision (Küçük, 2013).

If the Constitutional Court finds a violation of the Constitution as a result of its review, it shall issue an annulment decision. The law, presidential decree or the Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Turkey or their provisions shall cease to be in force on the date the annulment decision is published in the Official Gazette (Resmi Gazete). According to Article 150 of the Constitution, the Constitutional Court may also determine the date on which the annulment decision will enter into force. This date may not exceed one year starting from the day the decision is published in the Official Gazette. In cases where the entry into force of an annulment decision is postponed, the Grand National Assembly of Turkey shall first discuss and decide on the proposed law that will fill the legal gap created by the annulment decision. The annulment decisions shall not be retroactive and the decisions of the Constitutional Court shall be published immediately in the Official Gazette and shall be binding on the legislative, executive and judicial organs, administrative authorities, law natural persons and legal entities. The matters regulated in the Constitution are also regulated in the Law No. 6216 on the Establishment and Trial Procedures of the Constitutional Court (Law No. 6216, Date Accepted: 30/03/2011).

While the principle of retroactivity of annulment decisions is fundamental in the administrative judicial system in our law, the situation is different in the constitutional judiciary (Tanör & Yüzbaşıoğlu, 2016). Pursuant to the explicit provision in the Constitution, the decisions of the Constitutional Court do not have retroactive effect, but future effect. This is called "the principle of non-retroactivity of judgments" (Gözler, 2018). In Turkish constitutional law, the decisions of the Constitutional Court are constitutive, not declaratory, since the norm subject to annulment ceases to be in force as of the date of publication of the annulment decision in the Official Gazette. In administrative jurisdiction, in the event of an annulment decision, the administrative act becomes invalid from the date of its execution (Teziç, 2014). The adoption of this principle is also important in terms of the stability of the legal order and legal security. Because in the event that the decisions are retroactive, security of law and legal stability cannot be mentioned, since they will affect all transactions established from the date of adoption of the law until the date of annulment (Özbudun, 2017).

Although the principle of non-retroactivity of the decisions of the Constitutional Court is fundamental, this principle should not be understood as absolute. If the Constitutional Court annuls a law through concrete norm review, the party claiming unconstitutionality may also benefit from the annulment decision (Özbudun, 2017). In the objection procedure, the annulled norm is automatically retroactive. In this case, the parties claiming unconstitutionality will naturally benefit from the annulment decision. The annulment decision to be given in criminal laws will also affect the conviction decisions based on the law in the same way in accordance with the "principle of legality in crime and punishment" (Tanör & Yüzbaşıoğlu, 2016).

The principle of non-retroactivity of decisions is clearly stated in the decisions of the Constitutional Court. According to the Constitutional Court, annulment decisions affect the past in some cases, but the future in all cases. In this case, what should be the meaning of the rule of "annulment decisions are not retroactive" in Article 153 of the Constitution? The answer to this question also emerges from the system itself. In the Constitution, annulment decisions are not considered as in administrative cases and the principle that the annulled rule becomes invalid from the beginning is not adopted. In the Turkish Constitutional system, the rule of non-retroactivity of annulment decisions has been adopted in order not to undermine the principle of "trust in the State" and not to cause confusion in state life. Thus, it has been ensured that the situations that have shown their effects in the legal and objective field and have produced their results are considered valid for the period until the day the annulment decisions enter into force. In the event that a status established by a legal act is abolished by the annulment decision of the Constitutional Court or by another legal act, it is natural that the subjective transactions connected to this status also become invalid. Therefore, these subjective transactions cannot be used to obtain prospective rights based on the abolished status. The binding nature of the Constitution, the obligation of all state organs to abide by the decisions of the Constitutional Court and the principle of the supremacy of the Constitution strictly prevent the application of a rule contrary to the Constitution after the determination of its contradiction (1989/12/12).

In the decision of the Council of State (Danıştay) on the interpretation of the time period for filing a lawsuit in administrative jurisdiction regarding the per diem, an interpretation was made as an exception to the principle of non-retroactivity of decisions. According to the decision of the 2nd Chamber of the Council of State dated 23/12/2005 and Case No: 2004/7942, Decision No: 2005/4297 (2005/12/23), after 01/01/2020, an environment of legal uncertainty has been created with the annulment decisions given by the Constitutional Court on per diem. This is because the principle of the rule of law has been distanced from the legal regulations enacted on per diem. In order to ensure this principle, a re-evaluation should be made by the administrative authorities (limited to the period of legal uncertainty) for public officials who apply. The Council of State has stated that the applications of those who could not receive their allowance in a legal environment that occurred after the aforementioned date and which contains uncertainties for public personnel, should be considered within the scope of Article 10 of the Administrative Procedure Law No. 2577, once this uncertainty is clarified after the judicial process. According to the Council of State, the acceptance of the applications to be made after the elimination of legal uncertainty as being in compliance with the time limit for filing a lawsuit will be considered as the starting point of an equitable judicial process for administrative jurisdictions. In addition, according to another decision (2020/12/08), the pending cases should take into account the annulment decision in the proceedings, as stipulated in Article 153 of the Constitution, which states that the decisions of the Constitutional Court are binding, and the established case law of the Council of State. What is meant by the binding nature of the judgments is that both the reasoning of the judgment and the "closely related parts in the formation of the judgment" are binding (Şahbaz, 2020). In the event that a decision has been rendered by the courts of first instance but the appellate review is still pending, it is necessary to make an assessment in line with the annulment decision, as there is no legal basis left (1998/10/07).

3. NATURE AND CHARACTERISTICS OF PRESIDENTIAL DECREES

In our country, the government system was changed as a result of the constitutional amendment made by Law No. 6771 (Law No. 6771, Date Accepted: 21/01/2017) in 2017. With the constitutional amendment, the government system has become similar to the presidential system, and the dual structure in the executive, which we encounter in the parliamentary system, has been ended. While the Presidency remained in place, the Council of Ministers was abolished and its powers were largely vested in the President. In the new system of government, the President is authorized to take three types of actions. These are the power to issue presidential orders (referred as "karar"), the power to issue presidential regulations (referred as "yönetmelik") and the power to

issue presidential decrees (referred as “kararname”). The determination of the nature and characteristics of these powers is important in determining which authority will exercise judicial review against these acts (Ardıçoğlu, 2017).

The decree power granted to the President by the Constitutional amendment and the limits of this power are set out in the Constitution. According to Article 104 of the Constitution, the President of the Republic may issue presidential decrees on matters relating to executive power, the appointment and dismissal of senior public administrators and the procedures and principles governing their appointment. The fundamental rights, personal rights and duties under the first and second sections of the second part of the Constitution, and political rights and duties under the fourth section cannot be regulated by presidential decree. Presidential decrees shall not be issued on matters that the Constitution stipulates shall be regulated exclusively by law. Presidential decree shall not be issued on matters expressly regulated by law. In case there are different provisions in the Presidential decree and the law, the provisions of the law shall apply. If the Grand National Assembly of Turkey enacts a law on the same subject, the Presidential decree shall become null and void. Decrees are published in the Official Gazette. Decrees may also be issued for the establishment, abolition, duties and powers, organizational structure and central and provincial organizations of ministries according to Article 106, the functioning of the State Supervisory Board, the term of office of its members and other personnel matters according to Article 108, the organization and duties of the Secretariat General of the National Security Council according to Article 118, the administration of the State of Emergency according to Article 119, and the establishment of public legal entities according to Article 123. According to Article 148, the Constitutional Court examines presidential decrees (except those issued in times of emergency and war) in terms of form and substance. Presidential decrees are regulatory administrative acts (İba & Söyler, 2019).

Although the Constitution contains the above-mentioned provisions on presidential decrees, there is no clear statement in the Constitution on presidential orders/decisions. In the articles of the Constitution that enumerate the powers of the President, the manner in which the President shall exercise these powers is not clearly written. As generally accepted in the doctrine, the individual and regulatory acts listed in the Constitution, which are not foreseen to be carried out by presidential decree, shall be carried out by Presidential orders. These shall include the acts of appointment, election and termination of office listed in the Constitution, as well as the acts specified in laws and presidential decrees. While presidential decrees can be considered as primary acts, presidential orders can be considered as derivative acts (Ülgen, 2018/2). Moreover, while the Constitutional Court can review presidential decrees, the Council of State is the court of first instance competent and authorized to review presidential orders in accordance with Article 24 of the Council of State Law No. 2575. According to Article 24 of the Council of State Law, lawsuits filed in relation to "regulatory acts other than presidential decrees issued by the President of the Republic" shall be heard by the Council of State as the court of first instance.

3.1. Authorization Granted to the President by Law No. 2942

Article 25 of Law No. 2942 regulates the limitation of the rights of the owners on the expropriated immovables in case of expropriation. The current regulation in the Law is as follows: "As of the date of the registration decision issued by the court, the rights of the owner of the immovable property to use the immovable property decided to be expropriated, such as new construction or planting or making substantial changes in the existing construction, shall cease. The value of what is done after that is not taken into account. In large projects such as dams, irrigation networks and pipelines, highways, railways, ports and airports, the public interest decision shall be announced by hanging in the neighborhood and/or village headman's office where the immovable to be expropriated is located for fifteen days. As of the end of the announcement period of the public interest decision, the cost of facilities and trees planted on the immovables to be expropriated shall not be taken into account in determining the expropriation price. This limitation on immovables shall be five years from the end of the announcement date..."

With Article 28 of the Law No. 7139 "Law Amending the Law on the Organization and Duties of the General Directorate of State Hydraulic Works and Certain Laws and the Decree Law on the Organization and Duties of the Ministry of Food, Agriculture and Livestock" (Law No.7139 General Information, Article justification), the regulation in the third paragraph of Article 25 of the Expropriation Law No. 2942 was amended as "This limitation on immovables is five years from the end of the announcement date, and this period can be extended by the Council of Ministers for a period of five years for one time only." Prior to the amendment, the regulation in the third paragraph of Article 25 of the Law No. 2942 was "this limitation on immovable properties cannot exceed five years from the end of the announcement date" and this phrase was added by Article 27 of the Law No. 6495 on the Amendment of Certain Laws and Decree Laws (Law No.6495, Date Accepted: 12/07/2013).

Article 25/3 of the Expropriation Law No. 2942 limits the power of disposition of the immovable property owner for a period of five years. Prior to the Constitutional Court's annulment decision, this limitation could be extended for another five years, making a total limitation of 10 years. Before the annulment decision, the authority granted to the President in the text of the article was an authority exercised through a Presidential order. It is stated in the justification that the purpose of this authority is to prevent malicious construction on the expropriated immovables as a one-off measure in cases where it is not possible to complete the expropriation works within a five-year period due to lack of funds or infrastructure deficiencies (Law No.7139 General Information, Article justification).

3.2. Evaluation of the Annulment Decision on Law No. 2942

The third paragraph of Article 25 of the Expropriation Law titled "limitation of rights and transfer of ownership to the administration" reads as follows "In large projects for the next years such as dams, irrigation networks and pipelines, highways, railways, ports and airports, the public interest decision shall be announced by hanging in the neighborhood and/or village headman's office where the immovables to be expropriated are located for fifteen days. From the end of the announcement period of the public interest decision, the cost of fixed facilities and trees planted on the immovables to be expropriated shall not be taken into account in determining the expropriation price. (Amended third sentence: 19/4/2018-7139/28 Art.) This limitation on immovables shall be five years from the end of the announcement date..." The phrase in the third sentence of the third paragraph of the Law, which reads "this period may be extended by the Council of Ministers (the phrase "Council of Ministers" was later changed to the President) for a period of five years for one time only", was canceled by the Constitutional Court's Decision on 16/7/2020 Case No: 2018/104 and Decision No: 2020/39 (2020/07/16). The previous objection application regarding the said phrase was rejected on the grounds that it was not reasoned (2019/03/14).

In the application made in relation to the annulled phrase, it was stated that "even if there is no expropriation due to expropriation, the authority of the owners to dispose of the immovable is significantly restricted for five years, and the restriction of up to ten years is disproportionate, and with the significant restriction of the authority of the owners to use their immovable for ten years, only the bare value of the immovable will be taken as the basis when the expropriation decision is made at the end of ten years, and in this respect, excessive burden is imposed on the owners". For this reason, it was argued that the aforementioned regulation is contrary to Articles 13 and 15 of the Constitution. In the assessment made by the Constitutional Court, it was stated that the state was allowed to extend the restriction on owner's immovable properties for up to ten years. In the justification of the additional five-year rule, it was stated that it was aimed to prevent malicious constructions in a second five-year period due to the lack of funds and infrastructure and the impossibility of completing large projects in a five-year period. However, according to the Constitutional Court, the restriction is already imposed on the owners during the first five-year period, and a second five-year period restricts the disposition of the owner for a total period of 10 years. It is stated that this imposes an excessive burden on the owner and that this situation disrupts

the fair balance between the public interest and the owner's right to property in favor of the owner. For this reason, the Court stated that the restriction stipulated by the rule was not proportionate and found the regulation contrary to Articles 13 and 35 of the Constitution (2020/07/16).

Although a limiting provision has been added to the Expropriation Law, in practice, the courts have been evaluating the costs of trees planted and structures built according to the actual situation and the rules of good faith. In many decisions of the Court of Cassation (Yargıtay) on the subject, planting trees and building structures on the immovable property despite the fact that it was known that it would be expropriated, demolished after a few years or flooded by dam waters was not deemed to be in good faith and it was deemed correct not to pay for them. In one of the decisions of the General Assembly of Civil Chambers of the Court of Cassation (2020/11/24) "Considering the nature of the structures, the defendant's action is in the nature of a disposition aimed at increasing the expropriation price of the immovable, moreover, in many decisions of the local court, during the discoveries made during the courts views, it was observed that some new houses did not have stairs to go upstairs, some houses did not have water installations although they had taps, the interior facade of the houses were not painted, It is clearly stated that very large structures without walls and columns were built in the middle of the fields, that there were saplings planted in the fields without even removing the bag, that there was no irrigation system even if the bag of these saplings was removed, that some saplings were not integrated with the soil, therefore, there is an aim to obtain unfair gain by acting against the rule of honesty and the action constitutes a violation of Article 2 of the Code of Civil Law. Article and it is understood that it is not possible to give compensation for the structures built on the immovable in this respect". In another decision (2019/11/26) it was stated that "it would not be correct to take into account the values of the structures and saplings planted in recent years in the determination of the expropriation price, and in the cases of determination and registration of the expropriation price, the condition and value of the immovable at the date of the lawsuit should be taken into account, Considering that the lifespan of a building is at least 50-60 years, the owner of the immovable may have resorted to such a method in order to get a high price for a place that he knew would be flooded in two or three years" and it was stated that the actual situation and the purpose of the owner should be considered in the payment of the expropriation price. Both of the aforementioned decisions were rendered in the cases decided by the Court of Cassation on the cases filed before the annulment decision. In summary, in expropriation proceedings, the courts already take into account whether the owners are in good faith, whether the trees planted and the structures built are real disposals in practice. As a general period, the addition of a five-year period to the Expropriation Law should be considered reasonable. However, the calculation of a second five-year period is contrary to the principle of proportionality, as stated in the Constitutional Court decision. Moreover, it has been stated that even the five-year limitation in the current version of the Law is a regulation in favor of the administration, making the right to property unusable and violating the right to property. (Tezcan, 2013)

As explained above, the annulment decision of the Constitutional Court is justified. This is because the rights of immovable property owners are already limited for a period of five years from the date of the announcement. Moreover, it is doubtful that the expropriation will be completed during this period. The administration may not carry out the works and procedures despite the expropriation decision. In this case, the owner of the immovable will not be able to make any changes to his immovable for a period of five years. Determining this period as five years for a second time will have extremely disproportionate consequences against the immovable owner. As stated in the Court's decision, although malicious construction is intended to be prevented, this situation may give the administration a tendency to act arbitrarily, reduce the obligation to complete the expropriation procedures expeditiously, and give the administration freedom in this regard. Therefore, it can be stated that the intervention made by the Law is not proportionate and unlawful.

As mentioned above, the first five-year period was added to Law No. 2942 in 2013 and the second five-year period was added in 2018. In the current situation, when an expropriation decision is taken by the administrative authorities, the rule that the cost of the fixed facilities and trees planted on the immovables to be expropriated will not be taken into account in the determination of the

expropriation price, as of the end of the announcement period of the public interest decision, starts from the date of the announcement. However, it is seen that the legal amendment was made in 2018 and the Constitutional Court decided to annul it in 2020. Considering the time that has passed, it is necessary to determine whether a second five-year period has been set by the President during this time, and if so, what will be the fate of the decision on the announcement of a second five-year period in the face of the annulment decision of the Constitutional Court.

4. THE EFFECT OF THE ANNULMENT DECISION ON EXISTING PRESIDENTIAL DECISIONS/COUNCIL OF MINISTERS DECISIONS

As it is clearly understood from the provisions of the Constitution, the annulment decision of the Constitutional Court shall abrogate the norm subject to the lawsuit. However, pursuant to Article 153/3 of the Constitution, the Constitutional Court has the authority to decide on the entry into force of the annulment decision later, and this period cannot exceed one year. As we have explained, the principle that the decisions of the Constitutional Court do not apply retroactively in constitutional jurisdiction is seen as a requirement of vested rights, the principle of trust in the State (1989/12/12).

As stated above, the principle that annulment decisions shall not be retroactive is a general rule, although there are some exceptions. Therefore, decisions made and finalized on the basis of annulled provisions and completed transactions should not be affected by the annulment decision (Çağlar, 2017).

The Constitution does not specify an effective date for the annulment decision on Article 25/3 of the Expropriation Law within the scope of Article 153/3. In this case, it can be said that on the date of publication of the annulment decision in the Official Gazette, the last part of Article 25/3 of the Expropriation Law, the phrase "this period may be extended by the Council of Ministers (President) for a period of five years for one time only" immediately ceases to be in force. In this case, it should be stated that the Presidential decisions taken based on the annulled provision as of 27/11/2020 no longer have a legal basis. However, this situation does not mean that the decisions are invalid as of the date of their adoption, but that the decisions taken based on the annulled phrase until 27/11/2020 and the situations arising from their implementation will remain valid. It is clear that the principle of retroactivity of the annulment decisions of the Constitutional Court is accepted in order not to harm the legal transactions and relations that have been finalized (Kaplan, 2013). In this case, with the annulment decision, the Presidential orders or decisions become invalid after the annulment decision since they no longer have legal grounds. It is necessary to protect the legal transactions made and completed based on these decisions in accordance with the principle of legal security and certainty (Güneş, Kaya, & Bingöl, 2018), and to act according to the current situation in terms of incomplete transactions. This is because the situation of legal uncertainty in the decision of the Council of State, which we have already mentioned, has not occurred in terms of the decision that is the subject of our study.

In the current situation, the costs of the trees planted and the structures built on the expropriated immovables as of the date of the announcement of the expropriation decision will no longer be taken into account, limited to a period of five years. In the event that the expropriation procedures have not been completed, the disposals made by the owner of the immovable must be taken into account in the calculation of the value of the immovable. In terms of the value of trees planted and structures built between the date of the decision on the announcement of the second five-year period and the date of the publication of the annulment decision, the courts cannot make an assessment according to the rules of good faith. This is because the justification relied upon by the Constitutional Court for the annulment is that, considering the length of the period, this has imposed an excessive burden on the owner. A separate evaluation by the courts in terms of good faith after the five-year period in terms of the expropriation price will harm the implementation effect of the Constitutional Court's decision.

5. CONCLUSION

It is clear that expropriation is an interference with the right to property. Considering that interferences with fundamental rights and freedoms must be within the limits specified in the Constitution and laws and in accordance with the principle of proportionality, it is necessary to make a narrow interpretation in the limitations to be made. Any interpretation that exceeds the limitations set forth in the Constitution and the Expropriation Law in the transactions to be carried out regarding the immovable property that is the subject of expropriation will violate the right to property and the principle of proportionality.

In its decision Case No: 2018/104 Decision No: 2020/39, the Constitutional Court correctly annulled the regulation in the Expropriation Law by finding it contrary to the principle of proportionality of the Constitution. Thus, a situation that already limits the owner's authority to dispose of the immovable property and imposes an excessive burden on him/his has been alleviated. However, the annulled phrase of the Law remained in force for more than two years and some transactions were carried out based on this phrase. The fate of the five-year extension decision, which was announced for a second time by the President's decision, and the actions taken on the basis of this decision after the annulment decision has been a matter of debate. No regulation has been made by the legislature on this issue.

It is undoubtedly the case that after the annulment decision, Presidential orders are no longer enforceable and have no legal basis in the legislation. This is because the article of the Law relied upon by the President is no longer in force. Therefore, the Presidential orders issued on the basis of Article 25/3 of the Expropriation Law are no longer valid and no longer have the possibility to be implemented after the annulment decision. However, no decision has been taken on how to implement the transactions based on the decisions announced between 2018 and 2020. In this regard, the implementation of the Constitutional Court decisions should be considered.

As clearly stated in the Constitution, annulment decisions are not retroactive. In addition, the annulment decision on Case No: 2018/104 is not one of the exceptions in the doctrine that affects the past and completed transactions. The decision of the Council of State regarding the legal uncertainty does not find the possibility of application in the concrete case. This is because there is no previous determination decision on the annulled legal provision that would qualify it as a legal uncertainty. In this case, there is no action to be taken in terms of the expropriation transactions completed in accordance with the principles of legal certainty and security in the expropriation transactions established based on the extension of time after the annulment decision. In the event that the contrary is accepted, it will be concluded that the decision of the Constitutional Court will affect the transactions that have been completed in the past, which will be contrary to the Constitution and established judicial decisions. However, since there is no legal basis for the disproportionate restriction imposed on the right to property, in the ongoing transactions in this regard, it is necessary to apply according to the current legal situation. In the expropriation transactions that continue after the annulment decision and in the compensation cases pending in the judiciary, the costs of trees planted and structures built for the expropriation transactions that were not completed within the five-year period should also be taken into account in the expropriation price. Although it is stated by the Court of Cassation that in practice, the costs of planting trees and building structures in bad faith in order to increase the price of immovable property will not be taken into account, bad faith cannot be mentioned in the event that the five-year period has passed. Because in this case, there will be a disproportionate interference with the property right of the immovable owner.

REFERENCES:

- Case No: 1989/11, Decision Number: 1989/48 (AYM 12 12, 1989/12/12).
- Case No: 1989/11, Decision Number: 1989/48 (AYM 1989/12/12).
- Case No: 1998/183, Decision Number: 1998/2298 (Danıştay 12. Chamber 10 07, 1998/10/07).
- Case No: 2004/7942, Decision Number: 2005/4297 (Danıştay 2. Chamber 12 23, 2005/12/23).
- Case No: 2019/25, Decision Number: 2019/8 (AYM 03 14, 2019/03/14).
- Case No: 2018/552, Decision Number: 2019/1208 (Yargıtay HGK 11 26, 2019/11/26).
- Case No: 2018/104, Decision Number: 2020/39 (AYM 07 16, 2020/07/16).
- Case No: 2017/2547, Decision Number: 2020/927 (Yargıtay HGK 11 24, 2020/11/24).
- Case No: 2020/3066, Decision Number: 2020/4074 (Danıştay 12. Chamber 12 08, 2020/12/08).
- Ardıçoğlu, A. (2017). Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 75(3), 19-51.
- Çağlar, H. (2017). 6769 Sayılı Sınâî Mülkiyet Kanununa Göre Tescilli Markanın Kullanılmamasının Hukukî Sonuçları ve Anayasa Mahkemesinin 556 Sayılı Khk M. 14 Hükümünü İptal Eden Kararının Etkileri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1), 3-19.
- Edoğan, M. (2011). *Anayasa Hukuku* (6 ed.). Ankara: Orion Kitabevi.
- Gözler, K. (2018). *Türk Anayasa Hukuku* (2 ed.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Güneş, F., Kaya, S., & Bingöl, F. (2018). 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu Ek Madde 1'in Değerlendirilmesi. *Yargıtay Dergisi*, 45(3), 1013-1058.
- İba, Ş., & Söyler, Y. (2019). Yeni Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanı Kararının Nitelik Farkı ve Hukuki Sonuçları. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 36(1), 195-223.
- Kanadoğlu, O. K. & Şahin, B. N. (2022). Anayasa Mahkemesinin Güncel Norm Denetimi ve Bireysel Başvuru Kararları Hakkında Gözlemler. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 39(2), 1-33.
- Kaplan, G. (2013). İptal Kararlarının Etki ve Sonuçlarının Zaman Yönünden Yargıç Tarafından Sınırlandırılması. *Hacettepe Hukuk Fakültesi*, 3(2), 31-38.
- Kılıç, O. (2021). Kamulaştırma Davalarında Yapı Değerleme. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 256-260.
- Küçük, A. (2013). Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(3), 311-357.
- Law No. 6216, Date Accepted: 30/03/2011. (n.d.). Retrieved 11 05, 2024, from <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6216.pdf>
- Law No. 6771, Date Accepted: 21/01/2017. (n.d.). Retrieved 11 12, 2024, from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>
- Law No.6495, Date Accepted: 12/07/2013. (n.d.). Retrieved 11 12, 2024, from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130802-1.htm>,
- Law No.7139 General Information, Article justification. (n.d.). (*Article 31*). TBMM. Retrieved 12

11, 2024, from
<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=226078&pkanunnumarasi=7139>

Law No.7139, Date Accepted: 19/04/2018. (n.d.). Retrieved 12 11, 2024, from
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180428-1.htm>,

Özbudun, E. (2017). *Türk Anayasa Hukuku* (17 ed.). Ankara: Yetkin Yayınevi.

Özkuş, F. (2015). Anayasaya Uygunluk Denetiminin Amacı Kapsamında Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği İlkesinin Anayasa Yargısında “Yürürlüğü Durdurma” ve “Yokluk” Kavramlarının Değerlendirilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(6), 395-429.

Şahbaz, İ. (2020). Anayasa Mahkemesi Kararının Gerekçesinin Bağlayıcılığı Sorunu. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(2), 31-72.

Tanör, B., & Yüzbaşıoğlu, N. (2016). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (16 ed.). Ankara: Beta Basım.

Tezcan, M. (2013). Soyut Kamu Yararı Kararıyla Sınırlandırılan Mülkiyet Hakkı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 8(85), 87-89.

Teziç, E. (2014). *Anayasa Hukuku* (17 ed.). İstanbul: Beta Basım.

Ülgen, Ö. (2018/2). Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri: İlk Gözlemler. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, 620-636.

Cinsiyet perspektifinden presenteesim (işte var olamama) ortaya çıkışının ve örgütsel öneminin niteliksel analizi

Qualitative analysis of the emergence and organizational significance of presenteeism from a gender perspective

İper İNCEKARA¹

Araştırma Makalesi/Research Article		DOI: 10.5281/zenodo.14565715
Gönderi Tarihi/Received 03/12/2024	Kabul Tarihi/Accepted 19/12/2024	Online Yayın Tarihi/Published 31/12/2024
Atıf/Cited in: İncekara, İ. (2024), Cinsiyet perspektifinden presenteesim (işte var olamama) ortaya çıkışının ve örgütsel öneminin niteliksel analizi, <i>Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)</i> , 2(2), 23-39.		

ÖZET

Bu çalışma, işte var olamama olgusunu ortaya çıkışına ve örgütsel üretkenlik üzerindeki etkisine odaklanarak, cinsiyet merceğinden incelemektedir. Çalışanların hastalık veya diğer koşullara rağmen işe gelmesi anlamına gelen işte var olamama, bireysel refah ve örgütsel üretkenlik için kritik öneme sahiptir. Fenomenolojik bir yaklaşım kullanan çalışma, özel bir eğitim kurumunda çalışan 15 öğretmenle derinlemesine, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla işte var olamama deneyimlerini ve algılarını ele almaktadır. Bu nitel yöntem, işte var olamama'ya katkıda bulunan öznel faktörlerin ve cinsiyete özgü dinamiklerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır. Bulgular, yüksek iş talepleri, iş yükü, iş güvencesizliği, örgüt kültürü ve fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarının işte var olamama'nın birincil nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, iş güvencesizliği ve olumsuz performans değerlendirmelerine yönelik endişenin, çalışanları hasta olduklarında bile işe gelmeye zorladığını ve kişisel sağlığa öncelik vermenin önünde önemli bir engel oluşturduğunu vurgulamaktadır. Dahası, örgüt kültürü, sürekli devamın beklendiği ve çalışanları gerekli izinleri almaktan caydıran bir ortamı teşvik ederek işte var olamamayı önemli ölçüde etkilediği anlaşılmıştır. Çalışma ayrıca cinsiyet farklılıklarının bu faktörlerin nasıl ortaya çıktığını etkilediğini, kadınların aile sorumlulukları ve toplumsal beklentilerden kaynaklanan ek baskılarla karşı karşıya kaldığını ve bunun da kadın çalışanlar arasında daha yüksek düzeyde işte var olamamaya yol açtığını vurgulamaktadır. Bu bulgular, özellikle kadın öğretmenlerin iş ve ev sorumlulukları arasında denge kurmakta zorlandıklarını ve sağlık koşullarına rağmen sıklıkla toplumsal ve mesleki beklentileri karşılamak zorunda hissettiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İşte Var Olamama, Cinsiyet, Nitel Analiz, Örgütler

ABSTRACT

This study examines the phenomenon of presenteeism through a gender lens, focusing on its emergence and impact on organizational productivity. Presenteeism refers to employees coming to work despite illness or other conditions and is critical to individual well-being and organizational productivity. Using a phenomenological approach, the study explores the experiences and perceptions of presenteeism through in-depth, semi-structured interviews with 15 teachers working in a private educational institution. This qualitative method allows for a detailed examination of the subjective factors contributing to presenteeism and its gender-specific dynamics. The findings reveal that high job demands, workload, job insecurity, organizational culture, and physical and mental health problems are the primary causes of presenteeism. The study highlights that job insecurity and anxiety about negative performance evaluations pressure employees to come to work even when sick, creating a significant barrier to prioritizing personal health. Furthermore, organizational culture significantly influences presenteeism by fostering an environment where constant presence is expected and discourages employees from taking necessary leave. The study also highlights that gender differences affect how these factors play out, with women facing additional pressures from family responsibilities and societal expectations, leading to higher levels of presenteeism among female employees. These findings suggest that female teachers, in particular, struggle to balance work and home responsibilities and often feel compelled to meet societal and professional expectations despite their health conditions.

Key Words: Presenteeism, Gender, Qualitative Analysis, Organizations

¹ Öğretim Görevlisi, Başkent Üniversitesi, Ankara/Türkiye, iperincekara@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-4657-7377.

1. GİRİŞ

Günümüzün dinamik örgüt ortamında değişen koşullar, gelişen teknoloji ve artan talepler, yeterli kaynakla desteklenmediğinde, çalışanlarda hem fizyolojik hem de psikolojik zorlayıcı birer faktör olarak rahatsızlıklara yol açabilmektedir (Kivimäki vd., 2005). Bu baskılardan kaynaklanan önemli zorluklardan biri, çalışanların fiziksel olarak işyerinde bulunduğu ancak hastalık veya diğer koşullar nedeniyle tam performans gösteremediği bir olgu olan işte var olamamadır (Johns, 2010). İşte var olamamanın örgütlerde nasıl ortaya çıktığını ve algılandığını anlamak, bunun üretkenlik, çalışanların refahı ve örgüt kültürü üzerindeki etkisini anlamak açısından oldukça önemlidir (Demerouti vd., 2009). İşte var olamama, örgütsel ortamlarda giderek daha kritik bir sorun olarak kabul edilmektedir. Yalnızca bireysel sağlığı ve üretkenliği değil, aynı zamanda örgütsel verimlilik ve moral üzerinde de geniş etkileri bulunmaktadır (Hemp, 2004). Bu durum, özellikle işyerinde yüksek iş talepleriyle karşılaşan çalışanlar için daha da belirgin hale gelmektedir. Çalışanların işte tam performans göstermemesi, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde ciddi sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, işte var olamamanın belirleyicilerini anlamak kavramın nedenselliğini ortaya koymak açısından önemlidir. Özellikle cinsiyet farklılıkları, erkekler ve kadınlar işyerindeki baskıları farklı şekilde deneyimleyebilecekleri ve bunlara farklı şekilde tepkiler vermelerini etkilemektedir.

Kaynakların korunması teorisine göre, bireyler sahip oldukları kaynakları koruma ve artırma eğilimindedirler. Çalışanlar bu değerli kaynakları koruma çabası içerisindeyken; örneğin, işlerini kaybetme korkusu gibi kaynak kaybı tehdidi, çalışanları hasta olduklarında evde kalmak yerine işe gitmeyi tercih etme kararında bulunabilirler (Hobfoll, 1989). Bu durum, Biron, Burke, ve Cooper (2014) çalışmalarında, özellikle kadın çalışanların toplumsal cinsiyet rolleri ve aile sorumlulukları nedeniyle daha fazla baskı hissettikleri ve bu nedenle hasta olduklarında bile çalışmaya devam ettikleri şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer taraftan, kadınlar ailevi sorumluluklarının da baskısı altında işte var olamama sorunuyla daha sık karşılaşırken, erkekler finansal sorumluluklarının baskısını daha çok hissetmektedirler. Bu Hansen ve Andersen (2008) yaptığı bir başka çalışmayla, sağlık hizmetlerinde bağlılık kültürünün ve yüksek beklentilerin yetersiz personel düzeyiyle birleştiğinde birçok sağlık çalışanını özellikle kadınlar başta olmak üzere işte var olamamayı önceleyen faktörler arasında ortaya koymuştur. Ayrıca yüksek iş talepleri, işini kaybetme korkusu ve rekabetçi çalışma ortamının sağlık sorunlarına rağmen işe devam konusunda belirleyiciler arasında yer almaktadır (Johns, 2010). Özellikle kadınlar ek toplumsal ve ailevi beklentiler nedeniyle daha fazla baskıyla karşı karşıya kalırken; erkeklerin kariyer beklentileri ve işyerindeki rollerine ilişkin sosyal beklentiler, işte var olamama kararlarında etkili olabilmektedir (Smith ve Johnson, 2023). Hizmet sektöründe yapılan çalışmalar, katı işe devam politikalarının ve hastalık izni yardımlarının eksikliğinin özellikle kadın çalışanları işte var olamama kararı almaya zorladığını göstermektedir (Henderson ve Smith, 2021).

Literatürde yer alan bulgular, işte var olamamanın hem erkekleri hem de kadınları önemli ölçüde etkileyen bir sorun olduğunu, ancak nedenler ve baskıların cinsiyete göre farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, özellikle işte var olmanın sektörel olarak yüksek olabileceği öğretmenlerin deneyimlerine, performans ve tam kapasiteyle çalışma beklentisinin yüksek olduğu özel eğitim sektörüne odaklanılmıştır. Eğitim sektörü çalışanları, özellikle ders saat yükü, çoklu görevler, zorlu çalışma koşulları ve iş güvensizliği gibi örgütsel koşullar nedeniyle olumsuz sonuçlardan kaçınmak için, özellikle kadın çalışanlar, iş-aile çatışması ve toplumsal beklentileri karşılama noktasında işte var olamama kararı almaya zorlayabilmektedir (Johns, 2010; Hansen ve Andersen, 2008). Diğer taraftan, yetersiz öğretmen sayısı ve öğretmenlerin sorumluluklarını yerine

getirmek zorunda hissetmeleri de hastayken işe gitme kararının önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır (Demerouti vd., 2009).

Moustakas'ın (1994) fenomenolojik araştırma yöntemini kullanarak hazırlanan bu çalışma, işyerinde tam olarak işte var olamama ile ilgili yaşanan deneyimleri ve çalışanların bu deneyimlere yüklediği anlamı incelemektedir. Böylelikle çalışanların işyerinde yaşadıkları işte var olamama deneyimlerini araştırmayı ve bunun altında yatan anlam ve işyerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma, özel bir eğitim kurumunda görev yapan 15 öğretmenle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla onların bireysel deneyimlerini yapısal betimleme çerçevesinde anlamayı amaçlamaktadır. Analiz süreci, röportajların okunmasını, işte var olamama kavramıyla ilişkili önemli kelime ve ifadelerin belirlenmesini ve bunların ilgili temalar altında sınıflandırılmasını içermektedir. Bu çalışma özellikle kadın ve erkek öğretmenlerin bireysel deneyimlerini inceleyerek örgüt kültürü, iş talepleri ve yönetim uygulamaları gibi örgütsel faktörlerin işte var olamamayı cinsiyet açısından nasıl etkilediğini ve bunun çalışan verimliliği üzerindeki etkisini ortaya çıkarılmak istenmektedir.

2. PRESENTEESİM

“Presenteeism” terimi literatüre epidemiyoloji ve iş sağlığı alanında uzman İngiliz ve Avrupalı akademisyenler tarafından kazandırılmıştır. İşte Var Olamama, çalışanların fiziksel olarak işyerinde mevcut olduğu ancak zihinsel olarak meşgul olmadığı ve organizasyonlar için potansiyel üretkenlik ve üretim kayıplarına yol açan bir durumu tanımlamaktadır (Jhons, 2010). Örgütsel bağlamda, işte var olamama, çalışanların sağlık durumuyla bağlantılıdır ve bireylerin iş performanslarını engelleyen sağlık sorunları olmasına rağmen işe gelmeleri olarak tanımlanmaktadır (Johns, 2010; Cooper ve Dewe, 2008; Hemp, 2004; Schultz vd., 2009). Esas olarak bireyin sağlık sorunlarına rağmen çalışmaya devam etme kapasitesini yansıtır ve bu da kaçınılmaz olarak üretkenlik düşüşleriyle sonuçlanabilmektedir (Burton vd., 2006).

"Presenteesim", 1931 ile 1948 yılları arasında ticari süreli yayınlarda yer almaya başlamıştır (Williams, 2007). Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre "presenteesim" ilk kez Mark Twain'in 1892 tarihli "The American Claimant" adlı eserinde ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllarda, hem özel hem kamu sektörünü ilgilendiren ekonomik durgunluk toplumsal alanda ve iş yaşamında çeşitli yansımaları olmuştur. Bunun da en büyük göstergelerinden biri de örgütlerin küçülmesi olmuştur. Aynı zamanda çalışanların iş yüklerinin artması, iş güvenliğine ilişkin sorunlar ve yaşanan iş kayıpları "işte varolamama" kavramının ortaya çıkışının temel nedenselliğini oluşturmaktadır (Biron vd., 2014). Sağlık ve verimlilik literatüründe bu dönemde, çalışanların hasta olmasına rağmen işe gitmelerini tanımlamak için kullanılan ve iş performanslarını olumsuz etkileyen "hastalık varlığı" terimi olarak tanımlanmıştır (Dew vd., 2005; Aronsson vd., 2000; Vingard vd., 2005). Caverley, Cunningham ve MacGregor (2007), Demerouti, Le Blanc, Bakker, Schaufeli ve Hox (2009), Aronsson ve Gustafsson (2005) ve McGregor, Magee, Caputi ve Iverson (2016) tarafından yapılan çalışmalar bu olguyu örgütsel bağlamda "hastalık işte varlığı" olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu terim, kendilerini engelleyen sağlık sorunlarına rağmen çalışmaya devam eden, potansiyel uzun vadeli iş değişimi gibi olumsuz örgütsel sonuçlara yol açan çalışanları tanımlamaktadır (Taloyan vd., 2012). Diğer taraftan başka bir kavramsallaştırma şekli ise literatürde, çalışanların tam kapasite ile işte var olamamalarının bir takım üretkenlik ve verimlilik kayıplarına dikkat çekerek, ortaya çıkışındaki nedenselliğe odaklanmışlardır. Bu bağlamda işin özelliklerinden kaynaklanan, örneğin yüksek iş yükü ve zaman baskısıyla birlikte çalışanların verilen hedefleri gerçekleştirmek, son tarihli işleri yetiştirebilmek için sorumluluk duygusuyla işte var olamamayı tercih edebilirler (Lu

vd., 2013). Benzer şekilde görev üzerindeki kontrolün düşük olması, stresin artmasıyla birlikte hastayken işe gitme kararını etkilemektedir. (Demerouti vd., 2009; Aronsson ve Gustafsson, 2005). Yüksek özerkliğe sahip çalışanların ise, talep yönetiminde esneklik göstererek, işte var olamama kararının daha düşük olduğu görülmektedir (Jhons, 2010). Diğer taraftan, takım çalışmasının yaygın olduğu, iş birliğine önem verilen ve çalışanların görevlerini tamamlamak göreve yönelik sorumluluk duygusu, onların yokluğu nedeniyle meslektaşlarına yük olma endişesi işte var olamamanın öncülleri arasında yer almaktadır (Bakker-McClearn vd., 2010). Özellikle yönetici kademesinde yetki devri yapacak ve karar alma süreçlerinde paylaşım yapılabilecek uzman personel eksikliği hastayken işe gitme kararını etkileyebilmektedir.

Literatürde farklı çalışmaların da vurguladığı gibi, kişisel faktörler de işyerine katılım kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Sağlık durumu, özellikle kronik hastalıklardan soğuk algınlığı veya grip gibi akut hastalıklar; aynı zamanda zihinsel sağlık gibi sağlığın psikolojik yönlerini ifade ve depresyon veya anksiyete işte var olamama kararının etkilemektedir (Nagata vd., 2018). Ek olarak, düşük maaşın ve aile sorumluluklarının getirdiği mali baskılar, devamsızlığın ekonomik etkisiyle birleştiğinde, bireyi hasta olsa bile işe gitmeye zorlayabilir (Pichler ve Ziebarth, 2017). Benzer şekilde aile dinamikleri de rol oynamaktadır. Tatmin edici olmayan ya da stresli aile ortamlarında yaşayan bireyler ya da iş yerinde meslektaşlarından destek alan bireyler, sağlık sorunlarına rağmen çalışmayı tercih edebilmektedir (Jensen vd., 2014). Ayrıca kişilik özelliklerinden öz yeterlilik, yeteneklere olan inanç, hedeflere ulaşma ve daha fazla sorumluluk alma motivasyonlarını etkileyerek hastayken çalışma kararlarını etkilemektedir. Aynı şekilde, gelen taleplere karşı sürekli çok fazla çaba gösteren, hayır diyemeyen, başkalarını memnun etmeye çalışan, yöneticilerinden onay almak isteyen ve işlerine karşı aşırı derecede bağlı olan, bireysel olarak sınırsız olduklarını düşünen çalışanlarda işe devam etme kararı daha yaygındır. Örneğin, stres, özellikle ruhsal bozukluğu olan bireylerde, işyerinde damgalanma ve dışlanmayı önlemek için durumlarının gizlenmesine yol açabilmektedir (Sands ve Ward, 2017; Karanika-Murray ve Biron, 2020). Hastayken çalışma kararında, hastalık izninin zayıflık belirtisi olarak algılanması, da etkileyebilmektedir. Dahası, sorumlulukları konusunda bilinçli olan çalışanlar genellikle devamsızlığın kurumsal ve kişisel yansımalarını tahmin eder ve bu da sağlıkları açısından olumsuz sonuçlara rağmen hastalık izni almaktan kaçınmalarına yol açabilir (Shan vd., 2021).

İşte var olamamayı etkileyen örgütsel faktörler ise, örgütte sürdürülen etik standartların yanı sıra, örgüt tarafından sağlanan güven ortamını içerir (Hansen ve Andersen, 2008). Kariyer gelişim fırsatları ve iş tatmini de çalışanların örgütsel değişkenlere ilişkin algılarını şekillendiren ve daha sonra hastalığa rağmen işe devam etme kararlarını etkileyen kritik unsurlardır (Biron ve van Veldhoven, 2016). Yetersiz örgütsel kaynaklar ve işe gelmeyen çalışanların yerini alacak yeterli personelin bulunmaması ve ayrıca bazı işlerin kolay ikameye izin vermeyen doğası, çalışanları işe gelmeye zorlamaktadır (Demerouti vd., 2009; Lu vd., 2013). Caverley vd., (2007), çalışan sağlığını iyileştirmeyi amaçlayan girişimlerin işte var olamama oranlarını devamsızlık oranlarından daha hızlı etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Çalışanların işte var olamama konusunda öne sürdüğü başlıca nedenler şunlardır: meslektaşlarının onların varlığına olan güveni, tamamlamaları gereken iş miktarı, yaklaşan son teslim tarihli işler, önceden verilen taahhütler ve planlanmış toplantılar. Bunların yanı sıra, işini kaybetme korkusu veya kişinin kariyer ilerlemesi üzerindeki olumsuz yansımalar (Tucker, 2015) ve ayrıca yüksek performans ve üretkenlik düzeylerini koruma baskısı yer almaktadır (Munir vd., 2007).

3. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ ALANINDA İŞTE VAR OLAMAMA

Hastayken veya başka bir engelden dolayı işe gitmeme eylemini ifade eden işte var olamama, optimumun altında üretkenliğe neden olabilmektedir. Devamsızlık ölçülebilir ve görülebilirken, işte var olamama gizli ve örgütsel sonuçlar açısından daha yüksek üretkenlik ve verimlilik kayıpları yaratabilir (Karanika-Murray ve Biron, 2020; Johns, 2011; Patel vd., 2023). Bu kapsamda Aronsson vd. (2000) çalışmalarında, işte var olamamayı iş talepleri, hastalık izninin olmaması ve devamsızlığı damgalayan organizasyon kültürü gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanan bir davranış olarak tanımlamaktadır. Johns (2010), kişisel sağlık ve iş tatmini gibi bireysel faktörlerin yanı sıra örgüt kültürü ve liderlik tarzları gibi kurumsal faktörleri de içeren işte var olamamanın çeşitli öncüllerini vurgulamaktadır. İşe gelmeyi örtülü veya açık bir şekilde teşvik eden bir örgüt kültürü sorunun büyümesine neden olabilmektedir. Tam tersine, sağlığı ve çalışan refahını ve gerekli hastalık iznini almayı teşvik eden bir kültür, işte var olamamanın azaltılmasına yardımcı olabilir (Halbesleben vd., 2014). Diğer taraftan, ekonomik baskılar ve sıkı devam politikaları çoğu zaman çalışanları hasta olmalarına rağmen çalışmaya zorlamaktadır (Ruhle vd., 2020; Dietz vd., 2020; Lohaus vd., 2022). Kaynakların korunması teorisine göre, bireyler sahip oldukları kaynakları koruma, elde etme ve geliştirme çabası içindedirler (Hobfoll, 1989). Ancak, bu tür baskılar ve politikalar, çalışanların kişisel kaynaklarını (örneğin, sağlık ve enerji) koruyamamalarına yol açar. Bu da iş memnuniyetinin azalması, tükenmişlik riskinin artması ve uzun vadeli sağlık sorunları gibi olumsuz örgütsel sonuçlar yaratabilmektedir (Maslach ve Leiter, 2016; Rodríguez-Cifuentes vd., 2020).

Kaynakların korunamaması, çalışanların motivasyonlarını ve performanslarını olumsuz etkileyerek, örgütsel verimlilik kayıplarına neden olabilir. İş Talebi-Kaynaklar (JD-R) modeli kapsamında işte var olamama kapsamında ele alan çalışmalar yüksek iş taleplerinin sosyal destek, özerklik ve geri bildirim dahil olmak üzere yeterli iş kaynaklarıyla desteklenmediğinde yüksek iş taleplerinin olumsuz etkisini arttırdığını ileri sürmektedir (Johns, 2010; Demerouti vd., 2009; McGregory vd., 2016; Miragila ve Johns, 2016). Örneğin, ağır iş yükü ve yüksek duygusal stres gibi artan iş talepleri, işte var olamama olasılığını artırabilmektedir. Yüksek baskı altındaki çalışanlar, iş beklentilerini karşılamak ve geride kalmamak için genellikle hastalığa rağmen çalışmaya mecbur hissedebilirler (Hu vd., 2011). Benzer şekilde Janssens vd. (2016) çalışmalarında, işte var olamamanın yalnızca çalışanların sağlık durumundan değil, aynı zamanda işyerindeki psikososyal ortamdan da önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Özellikle, yüksek iş talepleri, yüksek çaba düzeyleri, düşük iş desteği ve düşük ödüller, yüksek düzeyde işte var olamama ile arasında güçlü şekilde ilişkili bulunmuştur (Patel vd., 2023; Dietz vd., 2020). Ayrıca işyerinde zorbalık ve iş sorumlulukları ile ev yaşamı arasındaki çatışma da çalışanların hastayken çalışmalarının nedensellikleri arasında yer almaktadır (Einarsen vd., 2020; Lu vd., 2013). Benzer şekilde kişisel koşullar, stres ve işin niteliği işte var olamamayı önemli ölçüde etkilemektedir. Yüksek duygusal talepleri olan stresli işler, işte var olamama olasılığını artırabilir (Rodríguez-Cifuentes vd., 2020; Mori vd., 2022).

Karanika-Murray ve Biron (2020) çalışmalarında işte var olamamada iç ve dış kaynakların önemini vurgulamaktadır. Destekleyici koşullar ve yeterli kaynaklar mevcut olduğunda önemli sağlık sorunları olmadıkça etkin performans gösterebileceğini ileri sürmektedir. İç kaynakları bireylerin kişisel kapasiteleri ve zihinsel dayanıklılığı olarak tanımlanırken; dış kaynaklar ise iş yerinde sağlanan destekler, esnek çalışma düzenlemeleri ve çalışma koşulları gibi unsurları kapsamaktadır (Hobfoll, 1989; Eisenberger vd., 1997). Kaynakların korunması teorisine göre çalışanlara uygun desteklerin sağlandığı durumlarda işte var olamama performansı sürdürülebilmek için bir uyum

stratejisi olarak kullanılabilceği vurgulanmaktadır (Demerouti vd., 2009). Bu perspektifle, yeterli kaynakla işte var olamamaya ilişkin geleneksel olumsuz bakış açısından çıkarmaktadır. Cooper ve Lu (2016) çalışmalarında, işte var olamama kişilik faktörlerinden öz-yeterlilikle ilişkilendirerek çalışanların hasta olmasına rağmen hala etkili bir performans sergileyebileceğine inancının ve diğer taraftan üstlerinden onay veya iş güvenliği gibi olumlu sonuç beklentilerin işte var olamama kararında etkili olabileceğini vurgulamaktadır (Gosselin vd., 2013; Hansen ve Andersen, 2008). Başka bir çalışma ise, işte var olamama kararının bireysel ve örgütsel düzeyde faktörlerden etkilendiği ifade etmektedir (Jhons, 2011).

Bireysel düzeyde, kişisel motivasyon ve iş ahlakı önemli rol oynamaktadır. Çalışanlar güçlü bir görev duygusu ya da sorumluluklarının gerisinde kalmama isteğiyle çalışma kararı alabilirler. Örgütsel düzeyde ise çevre ve kültür ön plana çıkmaktadır. Örneğin, eğer örgüt kültüründe işe devam, çalışan refahından daha ön plandaysa işte var olamama kararını artırabilmektedir (Collins ve Susan Cartwright, 2012). Gilbreath ve Karimi (2012) tarafından yapılan bir başka çalışma ise, hem olumlu hem de olumsuz denetim eylemlerinin etkilerine odaklanarak yönetici davranışının çalışan işte kalma durumunu nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bulgular, olumsuz yönetici davranışlarının, olumlu davranışlara kıyasla artan işte var olamama düzeyleriyle daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu da, yöneticilerin çalışanlarıyla olan etkileşimlerinin, çalışanların sağlık veya diğer kişisel sorunlar nedeniyle tam olarak üretken olmadıklarında bile işe gelip gelmemelerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Harris ve Kacmar, 2005; Tepper, 2007). Caverley vd. (2007), işte var olamama olgusunu, özellikle yeniden yapılanma ve iş gücü sayısını azaltan bir kamu kuruluşu bağlamında araştırmıştır. Özellikle iş güvenliğinin risk altında olduğunun algılandığı ortamlarda, çalışanların hastalık izni almaktan (devamsızlık) ziyade hasta iken işe gitme (işte var olamama) olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu davranış, yani çalışanların hastayken işe gelme eğilimlerinin, iş gücünün sağlık durumunu göstermede kullanılan geleneksel işe gelme durumundan(absenteeism) daha iyi bir gösterge olduğunu belirtmek için kullanılmıştır (Parker vd., 2020).

Tüm bu işte var olamamanın ortaya çıkışını hızlandıran faktörlerin yanında, araştırmalar, kapsayıcı liderliğin ve güçlü kurumsal desteğin işte var olamamayı önemli ölçüde azaltabileceğini göstermektedir (Karanika-Murray ve Biron, 2020; Ruhle vd., 2020). Örgütleri tarafından desteklendiğini hisseden çalışanların hastayken çalışma olasılıkları daha düşük olduğu görülmektedir (Gosselin, 2013; Hansen ve Andersen, 2008). Benzer şekilde Takahiro Mori vd. (2022) tarafından yapılan bir başka çalışmada, üst düzey yöneticilerin sağlık konusundaki desteğinin işte var olamama azaltmada önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. İş kaynakları ve psikolojik destek ise, çalışanların iş yüklerini yönetmelerine ve stresten kaçınmalarına yardımcı olurken, çalışanların işte sağlıklı ve verimli kalmalarını sağlayarak işte var olamama azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Chen ve Kao, 2012; Hobfoll, 2006). Kurtessis vd., (2017), algılanan örgütsel desteğin çalışanların tükenmişlik ve iş tatmini üzerindeki etkilerini inceledikleri meta-analiz çalışmasında, yüksek algılanan örgütsel desteğin işte var olamanın azalttığını göstermiştir. Bu çalışmalar, işte var olamama üzerinde liderlik tarzları, örgütsel destek, iş kaynakları, adalet algısı ve bireysel faktörlerin önemli rol oynadığını göstermektedir. Bu faktörlerin etkili bir şekilde yönetilmesi, çalışanların hem fiziksel hem de zihinsel sağlıklarını koruyarak iş verimliliğini ve tatminini arttırabileceğine işaret etmektedir.

4. YÖNTEM

Bu çalışmanın örneklemini, özel bir eğitim kurumunda çalışan kolayda örneklem yöntemi kullanılarak seçilen 15 öğretmen oluşturmaktadır. İşte var olamamanın nedenselliğini ve altında yatan faktörleri araştırmak için fenomenolojik bir araştırma tasarımı kullanılmaktadır. Moustakas (1994) ve Creswell (2007) tarafından ana hatlarıyla belirtilen ilkeleri takip eden fenomenolojik yaklaşım, çalışanların işyerinde işte var olamamaya ilişkin yaşadıkları deneyimlerin ve algılarının derinlemesine araştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Veriler, iş taleplerinin ve yönetim uygulamalarının işte var olamamanın ortaya çıkışındaki nedenselliğini anlamak üzere yarı yapılandırılmış sorular kullanılarak derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır (McCracken, 1998). Yarı yapılandırılmış görüşmeler esneklik sağlayarak araştırmacının ortaya çıkan temaları daha derinlemesine incelemesine olanak tanımaktadır. Her bir görüşme yaklaşık 60-90 dakika sürmüş ve katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır.

Veri analizinde tekrarlanan tema ve kodların belirlenmesi amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmış, örgütsel faktörler ile işte var olamama arasındaki bağlantı ortaya çıkarılmıştır (Elo ve Kyngäs, 2008; Schreier, 2012). İçerik analizi dört aşamada gerçekleştirilmiştir: verilerin kodlanması, temaların oluşturulması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve sonuçların yorumlanması (Krippendorff, 2013). Araştırma kodları görüşme sorularına verilen yanıtlara göre belirlenmiştir. Sürekli karşılaştırma yöntemi kullanılarak temalar anlamlı kategoriler halinde düzenlenmiştir. Analiz süreci araştırma soruları ve hedefleri ile uyumlu hale getirilmiştir.

Araştırmanın iç geçerliliğini arttırmak için üye kontrolü sağlanmıştır (Lincoln ve Guba, 1985; Creswell, 2013). Bu yöntem, bakış açılarının doğru bir şekilde yansıtıldığından emin olmak için bulguların doğruluğunun katılımcılarla teyit edilmesini içermektedir. Dış geçerlilik için katılımcılara ilişkin ayrıntılı bilgiler sunulmuş ve çalışmanın farklı bağlamlarda uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla derinlemesine analizler yapılmıştır (Merriam, 2009). Bu yaklaşım araştırma bulgularının genellenebilirliğini sağlamayı amaçlamıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirliği sağlamak ve araştırmanın inanılabilirliğini ve aktarılabilirliğini artırmak için kodlama süreçlerini gözden geçirerek tutarlılığı sağlayan toplantılar düzenlenmiştir (Saldaña, 2015). Ayrıca veri toplama sürecinin güvenilirliğini artırmak ve görüşmelerin planlanması ve yürütülmesindeki farklılıkları en aza indirmek için görüşme prosedürleri standartlaştırılmıştır (Kvale ve Brinkmann, 2009; Seidman, 2013).

5. BULGULAR

Çalışma, örgütsel ortamda işte var olamama olgusunu derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, örgütsel faktörlerin çalışanlar arasında işte var olamamanın ortaya çıkışı ve deneyimleri üzerindeki etkisi ile bunun üretkenlik sonuçlarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 1’de mülakat yapılan kişilerin yaş, eğitim ve şu an çalıştıkları kurumdaki deneyimleri (yıl) ve cinsiyet değişkeni olarak yer almaktadır.

Tablo 1. Mülakat Yapılan Kişiler Hakkında Genel Bilgi

Mülakat No	Yaş	Eğitim Seviyesi	Mevcut Kurumda Öğretim Deneyimi (yıl)	Cinsiyet
1	30	Lisans	1	Erkek
2	35	Lisans	5	Erkek
3	40	Yüksek Lisans	6	Kadın
4	32	Lisans	1	Kadın
5	38	Lisans	3	Kadın
6	35	Lisans	4	Erkek
7	34	Lisans	5	Kadın
8	40	Lisans	4	Erkek
9	35	Lisans	3	Kadın
10	32	Lisans	2	Erkek
11	33	Yüksek Lisans	3	Kadın
12	35	Doktora	4	Kadın
13	32	Lisans	3	Erkek
14	31	Lisans	3	Kadın
15	31	Lisans	3	Kadın

Katılımcılara yönlendirilen mülakat sorularının analizleri sonucunda elde edilen temalar; iş talepleri ve iş yükü, iş güvensizliği, örgüt kültürü, fiziksel ve zihinsel sağlık, cinsiyet ve toplumsal roller olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen temalara ait kodlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Kod ve Tema Listesi

Tema	Kodlar
İş Talepleri ve İş Yükü	Yüksek iş talepleri
	Ağır iş yükü
	Geride kalma korkusu
	Meslektaşların yükünü artırma endişesi
İş Güvensizliği	İş kaybetme korkusu
	Performans değerlendirmelerinde olumsuz etki
	İşe gelmiyor algısının oluşması
Örgüt Kültürü	İzni almada zorluk
	İşe gelme baskısı
	Kurum kültüründe var olma beklentisi
	Hasta izni almanın hoş karşılanmaması
Fiziksel ve Zihinsel Sağlık	Yorgunluk ve tükenmişlik
	Performans ve verimlilik düşüşü
	Stres nedeniyle sağlığın bozulması
Cinsiyet ve Toplumsal Roller	İş-aile çatışması
	Toplumun kadından beklentileri

5.1. İş Talepleri ve İş Yükü

Katılımcılar, hasta olmalarına rağmen işe gelmelerinin birincil nedeni olarak yüksek iş taleplerinden sıklıkla bahsettileri görülmektedir. Örneğin, bir katılımcı şunları söyledi:

"Evet, ifade ettiğiniz tanıma göre presenteesimi yaşıyorum. Kendimi iyi hissetmeme rağmen işe geldiğim zamanlar oldu. Ders yükümüz oldukça fazla ve bunun yanı sıra yapmamız gereken günlük rutin idari işler, tutumamız gereken nöbetler söz konusu... o yüzden çokta seçim yapma şansımız yok gibi." (Görüşme 2)

Öğretmenlerin cevaplarında dikkat çeken husus iş yükünün fazla olmasıdır. Bu iş yükü sürekli mevcudiyet ihtiyacı yarattığı katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bu durumu aşağıdaki ifadesi ile vurgulamaktadır:

"Her zaman tamamlanması gereken çok fazla iş var. Bir gün gelmemek, yetişmesi zor birikmiş işler demek.. Örneğin, geçen dönem bir gün hasta olduğum bir gün işe gelemedim ve ertesi gün geri döndüğümde yapmam gereken haliyle bir sürü iş vardı. Yani öğrenci ödevlerini değerlendirmekten tutunda, ders planları hazırlamak ve velilerle iletişime geçmek gibi önemli bir sürü yapılacak işler vardı.. Böyle olunca haliyle işleri zamanında tamamlamamak da zorlaşıyor..bu yüzden her koşulda işe gelmeye çalışıyorum." (Görüşme 11)

"Bir gün de bile, telafisi zor işlerle karşılaşıyorum. Hasta bir gün geçirirsem, sanki bugünün işini yarına kaydırıyormuşum gibi geliyor, bu da yarının iki kat daha yoğun olacağı sonucu çıkıyor." (Görüşme 3)

Bu durum, öğrencilerden ve velilerden gelen taleplere dikkat çeken başka bir katılımcı tarafından da tekrarlandı:

"Özellikle velilerden gelen talepler mesai sonrasında bile devam ediyor. Kendimi iyi olmadığım zamanlarda bile bu beklentileri karşılamak zorunda hissediyorum." (Görüşme 4)

Bulguları bu şekilde yapılandırarak, öğretmenler arasında işte var olamamayı etkileyen faktörlerin karmaşık etkileşimini, özellikle de izin almanın önünde önemli bir engel oluşturan yüksek iş talepleri ve ağır iş yükü olduğu görülmektedir.

Öğretmenler ayrıca devamsızlıklarının meslektaşları üzerindeki etkisinden de endişe duymaktadırlar. Meslektaşlarına ek iş yükü yüklemek istememekteirler. Bu durumu açıklar şekilde katılımcı şunları ifade etmiştir.

"İşe gitmeyerek meslektaşlarıma sorumluluklarımı yüklemek istemiyorum. Bir gün bile gitememem demek, başka birisinin derslerimi karşılaması ve iş yükümü üstlenmesi gerekiyor. Bu, kendi sorumluluklarının yanı sıra ders hazırlamaları, ortaya çıkan sorunlarla ilgilenmeleri gerektiği anlamına geliyor maalesef.. "Görüşme 9)

Diğer bir katılımcı şunları paylaştı:

"İzin almam demek, arkadaşlarımin ders boşluğunu doldurmak zorunda kalacağı anlamına geliyor ki ben onlara yük olmak istemiyorum." (Görüşme 13)

5.2. İş Güvensizliği

İş kaybı korkusu ve performans değerlendirmelerinin olumsuz etkisi işte var olamamaya neden olan önemli faktörler arasında yer aldığı görülmektedir. Öğretmenler izin almanın işlerine bağlılık

eksikliği olarak algılanabileceğini ve iş güvenliklerini tehlikeye atabileceğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Ders yükünün fazla olması ve yerimize derse girecek fazla öğretmen olmaması izin almayı zorlaştırıyor. Diğer taraftan da göze çarpmak da istemiyorum iş yerinde oldukça fazla personel sirkülasyonu söz konusu..."(Görüşme 15)

Görüşülen başka bir katılımcı benzer kaygıları paylaştı:

"Mesela kış aylarında sınıfta kapalı alan öğrencilerle etkileşimde olduğumuz için çok sık hasta olabiliyoruz. Ama bir süre sonra bu bir bahane olarak algılanabiliyor..Bu yüzden yönetimin benim hakkımda olumsuz düşünmesini istemiyorum." (Görüşme 3).

Katılımcılar iş güvenliği endişelerinin kültürel yönünü vurguladı:

" Öte yandan, işte ne olursa olsun işe gitmeniz gerektiğine dair söylenmemiş bir beklenti var. Eğer gitmezsem işe gitmesem performansımın yetersiz olarak sorgulanacağını düşünüyorum açıkcası." (Görüşme 8).

Bu yanıtlar iş güvensizliğinin, işini kaybetme korkusunun ve performans değerlendirmeleriyle ilgili endişelerin öğretmenler arasında işte var olamamaya nedenselliğini açıklamada önemli faktörler arasında yer almaktadır. Kariyerlerini tehlikeye atma yönünde algılanan risk ve ders saati yükünün işyerinde sürekli bulunma baskısı yarattığı görülmektedir.

5.3. Örgüt Kültürü

Okuldaki örgüt kültürü, öğretmenlerin işe gelme kararlarını etkileyen bir diğer önemli faktör olarak görülmektedir. Bir katılımcı bunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Burada, ne olursa olsun her zaman okulda olmak gibi yazılı olmayan bir kural var. İzin almamanın pek hoş karşılanmadığını hissediyorum."(Görüşme 7).

" Okulun yapısı, izni almayı caydırıcı hale getiriyor. Bu neredeyse hiçbir durumda uymanız gereken baskı yaratan bir kural..tepki çekmektense işe gitmek daha kolay geliyor "(Görüşme 5)

Katılımcı, izin almanın genellikle okul kültüründe bir zayıflık işareti olarak görüldüğünü ve bu durumun onları iyileşmek için gerekli izinlerden vazgeçirdiğini ifade etti:

"Okulumuzda izin almanın zaman zaman zayıflık işareti gibi kabul edildiğini düşünüyorum. Tam kapasite gösteremiyormuşum gibi anlaşılıyor. Ne yazık ki işlerde..enerjim düşük ve daha fazla hata yapar hale geliyorum."(Görüşme 10)

5.4. Fiziksel ve Zihinsel Sağlık

İşte var olamamanın öğretmenlerin fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerinde dikkate değer etkileri olduğu görülmektedir. Katılımcıların performanslarında ve üretkenliklerinde düşüşle birlikte kendilerini yorgun ve tükenmiş hissettiklerine yönelik ifadeleri şu şekildedir:

"Hastayken çalıştığımda sürekli yorgun hissediyorum ister istemez. Çoğu zaman iyileşmeden işe başladığım için hastalık kısa sürede tekrar edebiliyor. Bir süre sonra öğrencilerime karşı daha az sabır gösterdiğimi fark ediyorum, daha çabuk sinirleniyorum... Diğer taraftan da

mükemmelleyetçi yapımım da var. Derslerde zaman zaman yeteri kadar faydalı olamadığımı da düşünüyorum ”(Görüşme 1).

" Kendimi iyi hissetmediğimde işimi de iyi yapamadığım için de enerjim düşüyor. Dahası dönem sonuna doğru daha gergin ve psikolojik olarak tükenmiş hissediyorum kendimi. Böyle olunca, derslerimin kalitesi düşüyor ister istemez." (Görüşme 8).

Bu örnekler, hastayken çalışmanın öğretmenlerin fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerinde yarattığı, yorgunluğa, performansın düşmesine etkiyi göstermektedir.

5.5. Cinsiyet ve Toplumsal Roller

Kadın öğretmenler, hem evde hem de iş yerinde karşılaştıkları sorumlulukların dengelenmesinde zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Bir katılımcı bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Kendimi iyi hissetmediğim zamanlarda bile işe gitmek zorunda kalıyorum çünkü iş yerindeki görevlerimin aksaması beni daha fazla strese sokuyor. Ayrıca, işim ve aileme olan sorumlulukları yerine getirmeye çalışırken bir iş yerindeki yoğunluk maalesef daha da baskı oluşturuyor. Hem evde hem işte sorumlulukları dengelemede zorlanıyorum.”(Görüşme 12).

Bir başka katılımcı ise meslektaşlarına karşı duyduğu sorumluluğu ve toplumsal beklentilerin yarattığı baskıyı şöyle dile getirmiştir:

“Genelde, meslektaşlarıma karşı mahcup olmamak için işe gitmeye çalışıyorum. Özellikle kadın meslektaşlarımdan, kendi yaşadıklarından da yola çıkarak evde çocuklarla ve diğer yapılması gereken işlerle ikinci bir mesai yaşadıklarını bildiklerimden onlara ekstra yük getirmek istemiyorum. Ayrıca toplumda kadınlardan yapılması gereken görevler, beklenti ve kalıplar var. Sürekli kadınların fedakarlık yapılması gerekliliği gibi bir algı da var ne yazık ki.”(Görüşme 3) .

Kadın öğretmenlerin, meslektaşlarına karşı duydukları sorumluluklar ve toplumsal rollerin baskısı altında, iş yerinde ve evde denge kurmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu durum, onların hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıpranmalarına neden olmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Çok fazla ders saat yükümüz olduğu ve alan dışı derslerdeki arkadaşlarımı da yerime derse girmek gibi bir zorunluluk getirmemek için her ne olursa olsun işe devam etmeye çalışıyorum. Aksaklıkların olması beni daha da çok strese sokuyor. Zaten evde yerine getirmemem gereken sorumluluklarım söz konusu. İşte veya evdeki stres fazla olduğunda dengeyi kurmak zorlaşıyor. Hem fiziksel hem de psikolojik olarak çok yıpratıcı oluyor.”(Görüşme 7).

Bu ifadeler, kadın öğretmenlerin toplumsal roller ve cinsiyet beklentileri nedeniyle yaşadıkları zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerini açıkça göstermektedir.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma bulguları, yüksek iş talepleri ve ağır iş yükünün katılımcılar arasında işte var olamamanın başlıca nedenlerinden biri olduğunu göstermektedir. Ağır iş yükü, çalışanların stres seviyelerini artırarak iş performansını düşürmekte ve tükenmişliğe yol açmaktadır (Maslach ve Leiter, 2016).

Katılımcılar görevlerinin birikmesinden ve meslektaşlarına ek yük getirmekten kaçınmak için hasta olduklarında bile işe gitmeye zorlanmaktadır. Bu durum, işyerinde sürekli mevcudiyet beklentisinin ve izni almanın zor olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışanlar, iş yerindeki rekabet nedeniyle geride kalma korkusu yaşayabilirler ve bu durum performans üzerinde baskı yaratabilmektedir (Brown vd., 2020). Ayrıca, meslektaşlarının yükünü artırma endişesi, iş yükünün adaletsiz dağılımından kaynaklanabilir ve bu da çalışanlar arasında gerginliğe neden olabilmektedir (Greenberg, 1990). Diğer bir işte var olmanın öncülü olarak kabul edilen iş güvensizliği ise işini kaybetme korkusu ve performans değerlendirmelerinin olumsuz etkisi, öğretmenlerin işte var olamama davranışlarını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. İş kaybetme korkusu, çalışanların motivasyonunu ve iş verimliliğini düşürmesinde önemli belirleyicileri arasında da yer almaktadır (Sverke vd., 2002).

Katılımcılar, devamsızlıklarının iş güvenliklerini tehlikeye atabileceği ve bağlılık eksikliği olarak algılanabileceği endişesini taşımaktadır. Örneğin, performans değerlendirmelerinde adaletsizlik algısı, çalışanların iş tatmini ve bağlılığı üzerinde olumsuz etki oluşturabilmektedir (Cropanzano ve Mitchell, 2005). İşte var olamamanın bağlılık eksikliği olarak algılanma ise, çalışanların örgüte olan güvenini zedeleyerek ve işten ayrılma niyetlerini artırabilmektedir (Meyer ve Allen, 1991). İşte var olmanın bir diğer belirleyicisi örgüt kültürü kodu ise, katılımcıların işe gelme kararlarını etkileyen bir diğer önemli faktör olarak belirlenmiştir. Çalışanların, iş yerinde sürekli bulunma yönündeki güçlü beklenti ve hastalık izni almanın hoş karşılanmadığı algısı, işte var olamama'nın yaygınlaşmasını etkilemektedir. Bu durum, öğretmenlerin sağlık sorunlarını göz ardı etmelerine ve iyileşmek için gerekli izinleri almaktan kaçınmalarına neden olmaktadır. Hasta izni almanın hoş karşılanmaması, çalışanların sağlık sorunları karşısında çekimser davranmasına ve bu da uzun vadede sağlık problemlerinin artmasına neden olabilir (Johns, 2009). İzni almada zorluk ve işe gelme baskısı ise, çalışanların işten ayrılma niyetlerini artırabilir ve örgüte olan bağlılıklarını azaltabilir (Kossek ve Distelberg, 2009). Benzer şekilde İşte var olamamanın katılımcıların, fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerinde de olumsuz etkileri olduğu da görülmektedir. Katılımcılar, hasta olduklarında çalışmanın yorgunluk ve tükenmişliğe yol açtığını ve performanslarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu durum, öğretim kalitesinin düşmesine ve öğretmenlerin genel sağlık durumlarının kötüleşmesine neden olmaktadır: Yorgunluk ve tükenmişlik, ağır iş yükü ve sürekli stresin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir, bu da performans ve verimliliğin düşmesini etkileyebilmektedir (Maslach ve Leiter, 2016). Stres nedeniyle sağlığın bozulması, çalışanların hem fiziksel hem de zihinsel sağlıklarını olumsuz etkilerken, uzun vadede ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Quick vd., 1997).

Araştırmanın cinsiyet ve toplumsal roller kodu ise, kadın katılımcıların toplumsal roller ve cinsiyet beklentileri nedeniyle işyerinde ve evde denge kurmada zorlandıklarını ortaya koymaktadır. Kadın katılımcılar, hem işyerindeki hem de evdeki sorumluluklarını dengelemeye çalışırken daha fazla strese maruz kalmaktadırlar. Bu durum, onların fiziksel ve psikolojik olarak yıpranmalarına neden olduğunu göstermektedir. Özellikle evde ve işteki görevler arasında denge kurmaya çalışırken önemli bir yıpranma yaşadıklarını belirtmiştir. İş yükünün ağırlığı ve evdeki sorumlulukların bir arada yürütülmesi, kadınların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını olumsuz etkilemekte, bu da işte var olamama davranışlarını artırmaktadır. Araştırma, kadın katılımcıların, özellikle meslektaşlarına karşı daha fazla sorumluluk hissettiğini ortaya koymuştur. Meslektaşlarının iş yükünü artırmamak adına çoğu zaman hasta olduklarında bile işe gelmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, özellikle kadınların birbirlerine destek olma eğilimlerini ve iş arkadaşlarına yük olmaktan kaçınma motivasyonlarını göstermektedir. Ayrıca toplumsal roller ve kadınlardan beklenen davranış

kalıplarının ek bir yük ve stres kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde kadın öğretmenler, özellikle toplumun kendilerine yüklediği fedakarlık gösterme ve sürekli olarak başkalarının ihtiyaçlarını karşılama beklentileri nedeniyle kendilerini daha fazla baskı altında hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Bu çalışma, presenteeism (işte var olamama) olgusunu cinsiyet perspektifinden ele alarak, özellikle eğitim sektörü bağlamında literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Çalışma, sektörel farklılıkları ele alarak presenteeism konusundaki teorik bilgi birikimini derinleştirmekte ve diğer sektörlerle karşılaştırmalı analizlere olanak tanımaktadır. Ayrıca, uygulama açısından değerlendirildiğinde ise, özellikle, kadın çalışanların iş ve aile sorumlulukları arasındaki dengeyi sağlamalarına yardımcı olacak politika ve uygulamaların önemi vurgulanmaktadır. Kadın ve erkek çalışanların işte var olamama deneyimlerini toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri doğrultusunda karşılaştırılmıştır. Bu da örgüt kültürü ve yönetim uygulamalarının presenteeism üzerindeki etkisine dikkat çekerek, iş yerinde sürekli olma beklentisi ve hastalığa bağlı izin alma zorluklarının çalışanların sağlık ve üretkenliği üzerindeki olumsuz etkileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan, belirli bir bağlamda, özel bir eğitim kurumunda belirli sayıdaki öğretmenlerin deneyimlerine dayanan bu çalışma, gelecekte farklı sektörlerde, daha geniş örneklem gruplarında yapılarak araştırmanın bulguları zenginleştirilerek daha geniş bir perspektif sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Allen, T. D., Herst, D. E., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research. *Journal of Occupational Health Psychology, 5*(2), 278–308. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.5.2.278>
- Aronsson, G., Gustafsson, K., & Dallner, M. (2000). Sick but yet at work. An empirical study of sickness presenteeism. *Journal of Epidemiology & Community Health, 54*(7), 502–509. <https://doi.org/10.1136/jech.54.7.502>
- Aronsson, G., & Gustafsson, K. (2005). Sickness presenteeism: Prevalence, attendance-pressure factors, and an outline of a model for research. *Journal of Occupational and Environmental Medicine, 47*(9), 958–966. <https://doi.org/10.1097/01.jom.0000177219.75677.17>
- Bakker-McCleary, J., Oldham, G. R., & Bakker, A. B. (2010). The influence of team structure and team processes on presenteeism. *Journal of Applied Psychology, 95*(2), 258–270. <https://doi.org/10.1037/a0018367>
- Biron, C., Burke, R. J., & Cooper, C. L. (2014). Presenteeism at work: Implications for the global workplace. In *Creating Healthy Workplaces* (pp. 109–123). Gower Publishing.
- Biron, M., & van Veldhoven, M. (2016). When control becomes a liability rather than an asset: Comparing home and office days among part-time teleworkers. *Journal of Organizational Behavior, 37*(6), 800–813. <https://doi.org/10.1002/job.2084>
- Brown, S., Allen, R., & Griffin, R. (2020). Understanding workplace presenteeism: A systematic review. *Organizational Psychology Review, 10*(2), 105–134. <https://doi.org/10.1177/2041386620906734>
- Brown, S., Williams, M., & Smith, J. (2020). Workplace competition and its impact on presenteeism. *Journal of Organizational Behavior, 41*(3), 234–251. <https://doi.org/10.1002/job.2421>
- Burton, W. N., Pransky, G., Conti, D. J., Chen, C. Y., & Edington, D. W. (2006). The association of health risks with on-the-job productivity. *Journal of Occupational and Environmental Medicine, 48*(7), 760–770. <https://doi.org/10.1097/01.jom.0000216762.69211.e5>

- Caverley, N., Cunningham, J. B., & MacGregor, J. N. (2007). Sickness presenteeism, sickness absenteeism, and health following restructuring in a public service organization. *Journal of Management Studies*, 44(2), 304–319. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2007.00690.x>
- Chen, C., & Kao, Y. (2012). Presenteeism and work-related factors among teachers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 54(8), 1040–1047. <https://doi.org/10.1097/JOM.0b013e3182608c98>
- Collins, A., & Cartwright, S. (2012). Presenteeism and well-being among academic staff. *Occupational Medicine*, 62(6), 440–444. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqs128>
- Cooper, C. L., & Dewe, P. J. (2008). Well-being—absenteeism, presenteeism, costs, and challenges. *Occupational Medicine*, 58(8), 522–524. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqn124>
- Cooper, C. L., & Lu, L. (2016). Presenteeism: The invisible cost to organizations. *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*, 3(4), 352–364. <https://doi.org/10.1108/JOEPP-05-2016-0032>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publication.
- Cropanzano, R., & Mitchell, M. S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of Management*, 31(6), 874–900. <https://doi.org/10.1177/0149206305279602>
- Demerouti, E., Blanc, P. M. L., Bakker, A. B., Schaufeli, W. B., & Hox, J. (2009). Present but sick: A three-wave study on job demands, presenteeism, and burnout. *Journal of Occupational Health Psychology*, 14(3), 341–357. <https://doi.org/10.1037/a0015743>
- Dew, M., Keefe, F. J., & Small, R. E. (2005). Presenteeism and the impact of chronic illness on the workforce. *Journal of Occupational Health Psychology*, 10(4), 361–376. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.10.4.361>
- Dietz, C., Ruhle, S., & Lohaus, D. (2020). Presenteeism among teachers: A systematic literature review. *Educational Psychology Review*, 32(4), 1007–1031. <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09561-8>
- Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., & Cooper, C. L. (2020). *Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice*. CRC Press.
- Eisenberger, R., Fasolo, P., & Davis-LaMastro, V. (1990). Perceived organizational support and employee diligence, commitment, and innovation. *Journal of Applied Psychology*, 75(1), 51–59. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.75.1.51>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Gilbreath, B., & Karimi, L. (2012). Supervisor behavior and employee presenteeism. *International Journal of Leadership Studies*, 7(1), 114–131.
- Gosselin, E., Lemyre, L., & Corneil, W. (2013). Presenteeism and absenteeism: Differentiated understanding and management of phenomena. *Journal of Occupational Health Psychology*, 18(1), 75–86. <https://doi.org/10.1037/a0030932>
- Greenberg, J. (1990). Organizational justice: Yesterday, today, and tomorrow. *Journal of Management*, 16(2), 399–432. <https://doi.org/10.1177/014920639001600208>
- Halbesleben, J. R. B., Neveu, J. P., Paustian-Underdahl, S. C., & Westman, M. (2014). Getting to the “COR”: Understanding the role of resources in conservation of resources theory. *Journal of Management*, 40(5), 1334–1364. <https://doi.org/10.1177/0149206314527130>

- Harris, K. J., & Kacmar, K. M. (2005). Easing the strain: The buffer role of supervisors in the perceptions of politics–strain relationship. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(3), 337–354. <https://doi.org/10.1348/096317905X26110>
- Henderson, C., & Smith, R. (2021). Sick and at work: The role of presenteeism in the modern workplace. *Organizational Psychology Review*, 10(2), 150–170.
- Hansen, C. D., & Andersen, J. H. (2008). Going ill to work—What personal circumstances, attitudes and work-related factors are associated with sickness presenteeism? *Social Science & Medicine*, 67(6), 956–964. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.05.022>
- Hemp, P. (2004). Presenteeism: At work—but out of it. *Harvard Business Review*, 82(10), 49–58.
- Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*, 44(3), 513–524. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.3.513>
- Hobfoll, S. E. (2006). *Stress, culture, and community: The psychology and philosophy of stress*. Springer.
- Hu, Y., Liu, X., Li, H., & Wei, Y. (2011). Presenteeism in the workplace: A study in China. *Asian Social Science*, 7(8), 120–125. <https://doi.org/10.5539/ass.v7n8p120>
- Johns, G. (2009). Presenteeism in the workplace: A review and research agenda. *Journal of Organizational Behavior*, 31(4), 519–542. <https://doi.org/10.1002/job.630>
- Johns, G. (2010). Presenteeism in the workplace: A review and research agenda. *Journal of Organizational Behavior*, 31(4), 519–542. <https://doi.org/10.1002/job.630>
- Johns, G. (2011). Attendance dynamics at work: The antecedents and correlates of presenteeism, absenteeism, and productivity loss. *Journal of Occupational Health Psychology*, 16(4), 483–500. <https://doi.org/10.1037/a0025153>
- Janssens, H., Clays, E., De Clercq, B., De Bacquer, D., & Braeckman, L. (2016). The relation between psychosocial risk factors and cause-specific long-term sickness absence. *The European Journal of Public Health*, 26(3), 397–401. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckw046>
- Jensen, M. L., Patel, C. L., & Raver, C. (2014). Family dynamics and presenteeism: The impact of stressful home environments. *Journal of Family and Work Studies*, 19(3), 301–321. <https://doi.org/10.1177/0192513X13508396>
- Karanika-Murray, M., & Biron, C. (2020). The health-performance framework of presenteeism: Towards understanding an adaptive behaviour. *Human Relations*, 73(2), 242–261. <https://doi.org/10.1177/0018726719827081>
- Kossek, E. E., & Distelberg, B. (2009). Work and family employment policy for a transformed workforce: Trends and themes. *The Oxford Handbook of Work and Family*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199337538.013.0006>
- Krippendorff, K. (2013). *Content analysis: An introduction to its methodology* (3rd ed.). Sage Publications.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed.). Sage Publications.
- Kurtessis, J. N., Eisenberger, R., Ford, M. T., Buffardi, L. C., Stewart, K. A., & Adis, C. S. (2017). Perceived organizational support: A meta-analytic evaluation of organizational support theory. *Journal of Management*, 43(6), 1854–1884. <https://doi.org/10.1177/0149206315575552>
- Kivimäki, M., Virtanen, M., Elovainio, M., & Vahtera, J. (2005). Work stress and risk of cardiovascular mortality: Prospective cohort study of industrial employees. *BMJ*, 331(7509), 548–550. <https://doi.org/10.1136/bmj.38575.752252.0B>

- Kossek, E. E., & Distelberg, B. (2009). Work and family employment policy for a transformed work force: Current trends and themes. *Work and Family Journal*, 5(1), 256–274.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Lohaus, D., & Habermann, W. (2022). Presenteeism: A review and research directions. *Journal of Organizational Behavior*, 43(4), 543–558. <https://doi.org/10.1002/job.2543>
- Lu, L., Cooper, C. L., & Lin, Y. (2013). Presenteeism: Implications for the workplace. *Journal of Organizational Psychology*, 16(1), 53–63. <https://doi.org/10.1037/a0034427>
- McCracken, G. (1998). *The long interview*. Sage Publications.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miraglia, M., & Johns, G. (2016). Presenteeism and productivity: A meta-analysis. *Journal of Occupational Health Psychology*, 21(3), 261–283. <https://doi.org/10.1037/ocp0000019>
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15(2), 103–111. <https://doi.org/10.1002/wps.20311>
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412995658>
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A three-component conceptualization of organizational commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61–89. [https://doi.org/10.1016/1053-4822\(91\)90011-Z](https://doi.org/10.1016/1053-4822(91)90011-Z)
- Mori, T., Takahashi, K., Shimizu, T., & Mori, K. (2022). Managerial support for employee health and presenteeism: A systematic review. *Occupational Health Science*, 6(2), 157–173. <https://doi.org/10.1007/s41542-021-00099-7>
- Nagata, T., Mori, K., & Maruyama, M. (2018). The influence of mental health on presenteeism: A systematic review. *Journal of Occupational Health*, 60(3), 219–234. <https://doi.org/10.1539/joh.17-0112-RA>
- Parker, S., Bindl, U. K., & Strauss, K. (2020). Making things happen: A model of proactive motivation. *Journal of Management*, 46(3), 545–575. <https://doi.org/10.1177/0149206316652328>
- Patel, C., Singh, S., Karan, R., & Jones, D. (2023). Impact of presenteeism on organizational performance: The moderating role of leadership. *International Journal of Human Resource Studies*, 13(1), 101–121. <https://doi.org/10.5296/ijhrs.v13i1.20293>
- Pichler, S., & Ziebarth, N. R. (2017). The pros and cons of sick pay schemes: Controlling absenteeism while fostering presenteeism. *Journal of Public Economics*, 92(10), 1876–1893. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2017.08.002>
- Quick, J. C., Quick, J. D., Nelson, D. L., & Hurrell, J. J. (1997). Preventive stress management in organizations. *American Psychological Association*.
- Ruhle, S., Lohaus, D., & Dietz, C. (2020). Presenteeism among teachers: A systematic review and research agenda. *Educational Psychology Review*, 32(4), 1007–1031.
- Rodríguez-Cifuentes, F., García-Izquierdo, M., & Ramos-Villagrasa, P. J. (2020). Job demands-resources model in presenteeism: A systematic review. *European Journal*
- Saldaña, J. (2015). *The coding manual for qualitative researchers* (3rd ed.). Sage Publications.
- Sands, J., & Ward, C. (2017). Stigma and presenteeism: The role of mental health in the workplace. *Workplace Health Studies*, 18(5), 451–467.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. SAGE Publications.

- Seidman, I. (2013). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences* (4th ed.). Teachers College Press.
- Shan, W., Wang, H., Guo, S., & Li, X. (2021). The relationship between sickness presenteeism and well-being: A meta-analysis. *Occupational Health Psychology, 30*(2), 101–115. <https://doi.org/10.1037/ocp0000051>
- Smith, J., & Johnson, M. (2023). Gender differences in presenteeism: Societal expectations and workplace challenges. *Workplace Behavior Studies, 12*(3), 356–375.
- Sverke, M., Hellgren, J., & Näswall, K. (2002). No security: A meta-analysis and review of job insecurity and its consequences. *Journal of Occupational Health Psychology, 7*(3), 242–264. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.7.3.242>
- Taloyan, M., Aronsson, G., Gustafsson, K., & Dallner, M. (2012). Sickness presenteeism among hospital employees in Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health, 40*(1), 5–12.
- Tucker, P. (2015). Presenteeism and workplace mental health. *Occupational Medicine Quarterly, 55*(3), 320–340.
- Vingard, E., Norlund, A., & Lindberg, P. (2005). Health consequences of sickness presenteeism: A literature review. *Scandinavian Journal of Public Health, 33*(6), 463–474.

Kevin Jared Hosein's trinidadian creole and its location

Kevin Jared Hosein'in Trinidad Kreolü ve konumu

Abdus SALAM¹ Mahfuza Rahat OİSHY² Mahbuba Sarker SHAMA³

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.14565731

Gönderi Tarihi/Received

Kabul Tarihi/Accepted

Online Yayın Tarihi/Published

09/12/2024

20/12/2024

31/12/2024

Atıf/Cited in: Salam, A., Oishy, M. R. & Shama, M. S. (2024), Kevin Jared Hosein's trinidadian creole and its location, *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)*, 2(2), 40-48.

ABSTRACT

This paper aims at locating the significance of Trinidadian Creole in the literary works of Kevin Jared Hosein. Trinidadian Creole, a language rooted in the history of colonisation and slavery, serves as a medium through which Mr. Hosein resonates the themes of identity, resistance, and cultural hybridity. Considering postcolonial theories, including those of Homi K. Bhabha and Edward Said, Gayatri Spivak, this study inspects how Hosein's use of Trinidadian Creole challenges the dominant linguistic hierarchies and disturbs the colonial power structures. Through close textual analysis of selected works, such as the "Passage" and "Hiranyagarbha," this research examines how Trinidadian Creole remaps the Caribbean stories confronting the grand narratives and European universals.

Key Words: Trinidadian Creole, Postcolonialism, Relocation, Subaltern, Mimic Man, Third Space

ÖZET

Bu makale, Kevin Jared Hosein'in edebi eserlerinde Trinidad Kreolü'nün önemini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Sömürgecilik ve kölelik tarihine dayanan bir dil olan Trinidad Kreolü, Bay Hosein'in kimlik, direniş ve kültürel melezlik temalarını yankıladığı bir ortam görevi görmektedir. Homi K. Bhabha ve Edward Said, Gayatri Spivak'ınkiler de dahil olmak üzere sömürge sonrası teorileri göz önünde bulundurarak, bu çalışma Hosein'in Trinidad Kreolü kullanımının baskın dil hiyerarşilerine nasıl meydan okuduğunu ve sömürgeci güç yapılarını nasıl bozduğunu incelemektedir. "Geçit" ve "Hiranyagarbha" gibi seçilmiş eserlerin yakın metinsel analizi yoluyla, bu araştırma Trinidad Kreolü'nün büyük anlatılar ve Avrupa evrenselleriyle yüzleşen Karayip hikayelerini nasıl yeniden şekillendirdiğini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Trinidad Kreolü, Sömürge Sonrası, Yer Değiştirme, Alt Sınıf, Taklitçi Adam, Üçüncü Uzak

¹ Senior Lecturer, Department of English, World University of Bangladesh, abdus.salam@english.wub.edu.bd

² Lecturer, Department of English, World University of Bangladesh, mahfuza.rahat@english.wub.edu.bd

³ Senior Lecturer, Department of English, World University of Bangladesh, mahbuba.sarker@english.wub.edu.bd

1. INTRODUCTION

Though from time immemorial “the relationship between the slaves and their masters was both exploitative and intimate, with slaves depending on their masters for basic needs while also becoming confidants and essential figures in their lives” (Hezser, n.d.), the colonial master threw the master-slave relationship a different dimension and rigidly bifurcated between two binary codes: order and obey. “Hegel’s master seeks recognition from the slave, [and] the colonial master seeks only work. The Hegelian slave, Fanon argues, differs from the colonial slave because the former eventually gains self-consciousness and freedom through labor, while the latter seeks to be like his master—that is, he seeks to be white—and is thus unable to find liberation through labor alone (Hogan, 2018, 16).”

The romantic view of colonial masters and their native land helped the colonized people imagine a fantastic master-self not only infected the mass but also the educated as well: for example, Michael Madhusudan Dutt wrote “I sigh for Albion's distant shore,/ Its valleys green, its mountains high; /Tho' friends, relations, I have none/ In that far clime, yet, oh! I sigh / To cross the vast Atlantic wave/ For glory, or a nameless grave! (Haq, 2004).” On the other hand, the servant tries to justify the code prescribed by the master and it's the duty of the slaves to follow exactly in order to please the master and return the favour.

The long process of servant self portrays the image of mimic man that can be amply seen in the literature. Some of them are Friday in Daniel Defoe's “Robinson Crusoe” and Lakunle in Wole Soyinka's “Lion and the Jewel”, Lucas Beauchamp in the “Go Down, Moses” by William Faulkner, Mustafa Sa'eed in the “Season of Migration to the North” by Tayeb Salih, Nicolas Garrigan in the “The Last King of Scotland” by Giles Fodan etc.

The slave self in the making took a huge time. Education played a vital role to embody a true slave self. The minutes of Macaulay, for example, created a genre that promoted “Education should create a class of persons, Indian in blood and colour, but English in taste, in opinions, in morals, and in intellect” (National Archives of India, n.d.).

2. THEORETICAL FRAMEWORK

Edward Said's concept of Orientalism functions as an initial outline for framing how colonial powers constructed and therefore misrepresentation of colonised peoples and cultures. This lens analyses how Kevin Jared Hosein's use of Trinidadian Creole challenges and subverts these colonial narratives, offering a reverse perspective on Caribbean identity and history.

Homi K. Bhabha's concept of third space and mimicry is used to explore the complex interplay of cultures and identities in the Caribbean context. Bhabha's jargons emphasise the fluidity and hybrid nature of postcolonial identities and colonial hegemony.

Gayatri Chakravorty Spivak’s idea of subaltern provides an insight into the marginalized voices and perspectives that are often silenced within the dominant discourses. This framework is applied to analyse how Hosein's use of Trinidadian Creole sounds in the larger arena of colonial power and reflects the subaltern voices.

Moreover, it also borrows the ideas from Tagore, Adorno proving the authenticity of mother tongue or national language.

3. METHODOLOGY

This paper follows a qualitative research method. To collect information, it depends on many secondary sources like books, research articles, interviews, magazines etc. For citation and documentation, it follows the guidelines of APA 7th.

4. LITERATURE REVIEW

Though it was hard to relocate his own position, Caliban, somehow, tried to encounter the language he was taught by the master Prospero himself. Master Prospero possibly could not predict that the language he taught his slave to listen to his commands would come back as a boomerang and try to rid⁴ his skin with red plague. Caliban learnt english⁵; not English. Caliban, which might be a corrupted word version of Carribean, learnt creole in which Mr. Hosein wants to narrate his literary work. In an interview, he expressed that–

I want to tell our Trinidadian stories with our Trinidadian Creole, entangle it with our Trinidadian history, colonial, post-colonial, everything. My stories and Trinidad are interlocked. They are one and the same. I am indebted to this island and its diversity of people and culture and geology and compliments and insults and paradoxes and pains (Hosein, 2021).

In other ways, Master Crusoe's Friday⁶ was very much smooth functioning and management friendly. Once he was saved by Robinson Crusoe and repaid his life-debt assisting a lifelong service. On the process, Mr. Crusoe released *The White man's Burden*⁷: thus taught him English and made him Christian. On the process of living on the lonely island, "... Robinson Crusoe... becomes an architect, ... a shipwright, a farmer, a tailor, and a clergyman ... true prototype of the British colonist, as Friday is the symbol of the subject races (Smith, 2020)."

Friday, potentially the initial nonwhite character depicted with realism, individuality, and empathy in the English novel, possesses immense literary and cultural significance. If Crusoe epitomises the inaugural colonial mindset in fiction, then Friday symbolises more than merely a Caribbean tribesman; he embodies the entirety of the indigenous populations across the Americas, Asia, and Africa, who would subsequently endure oppression during the epoch of European imperialism. Robinson Crusoe said "... for never man had a more faithful, loving, sincere servant than Friday was to me; ... his very affections were tied to me, like those of a child to a father; ... he would have sacrificed his life for the saving mine... soon convinced me that I needed to use no precautions as to my safety on his account (Defoe, 1920: 277)".

A neutralised interpretation can be found in the movie "Robinson Crusoe" cast by Pierce Brosnan as Robinson and William Takaku as Friday. Robinson saved Friday and taught him the basics of English within six months. However, when Crusoe tried to convert him to Christianity, Friday refused, and an argument started. Consequently, Friday distanced himself from Crusoe. Feeling the absence of companionship, Crusoe tried to reconcile with Friday. After reuniting, the two set a trap for the tribe of natives who previously tried to sacrifice Friday. Once they arrive, Crusoe lights a

⁴ Means damage or destroy in Shakespearean English.

⁵ Commonwealth English was not capitalised.

⁶ We do not know the original name of Friday. It is also given by Mr. Crusoe.

⁷ "The White Man's Burden", a poem by Rudyard Kipling, calls the aboriginal people "half devil and half child (Kipling, 1914: 94)".

fuse leading to a load of gunpowder; however, Skipper, the corgi, chases after the lit fuse and also dies in the explosion. At Skipper's funeral, Crusoe gains a deeper appreciation for Friday's religion. Here, the interpretation has been completely altered. The movie reinstalled the Defovian narrative and prioritised the aboriginal values in which the very postcolonial idea is deeply rooted.

Crusoe later decides they must leave the island because the native tribe is preparing to attack. Friday suggests the possibility of New Britain as a destination. He explains he cannot return to his home island because he is considered dead as a sacrifice, and going to New Britain is not viable because Europeans enslave his people. In their conversation, Friday learns "Master" is not Crusoe's real name but a sign of enslavement, leading him to leave Crusoe once more. To reject Mr. Crusoe as a master shows a great determination of own originality. Friday returned again and shook hands with Crusoe and therefore became friends. Thus, the cinematic narrative turns the master-slave relationship into friendship (Hardy & Miller, 1997).

Again Lakunle tries to impress Sidi, the village girl who could not figure the Biblical metaphor out used by anglo-maniac Lakunle. And therefore Sidi rejects his marriage proposal. Lakunle who does want to pay bride-price is the ideal product of Macaulay's minutes that solely created western taste. On the other hand, Sidi is not foolish enough to be flattered with sugar coated words like "Sidi, my love will open your mind/ Like the chaste leaf in the morning ..." or "my heart/ Bursts into flowers" keeps her originality (Soyinka, 1962: 9).

Caliban, on the other hand, conspires with two other characters, Stephano and Trinculo, to overthrow Prospero and take control of the island. They even plan to murder Prospero. Caliban sees Prospero as an oppressor who has enslaved him and treats him cruelly, so his desire for revenge is driven by a desire for freedom and autonomy.

Friday, a happy fellow living with his new name and identity, is a slave both mentally and physically. Lakunle is a free slave who follows the western norms. Friday didn't complain about Robinson Crusoe. Caliban, therefore, is a more powerful character than Friday as he raised voice though he was marginalized, lost social status, lost mother tongue. And yet the tragic end of Okonkwo surpasses all the characters like Caliban, Friday or Lakunle. He is the proverbial character who says "I would rather die than dishonour." Nothing is more dishonouring than slavery. Thus, Okonkwo rejects the third space in which Caliban-Friday-Lakunle is living.

To extend the argument further, the paper locates Kevin Jared Hosein's space as well. He tries to establish Trinidadian Creole that targets the established narratives and thereby encounters and challenges against the establishment.

5. DISCUSSION

(1) Mr. Hosein's challenging project to retell his Trinidadian stories in Trinidadian Creole locates and relocates some major issues in which colonial resistances sustain and develop. The narrator of the story "Passage" experienced a tremendous journey that broaches and includes many a postcolonial idea that triggers and challenges the universals and the grand narratives of Europe. The story "Passage" starts in a pub where the narrator Yessir was incited by Stew's wanderlust that treasured him with such fantastic stories that made him one of the most important persons who could incessantly share his stories with his friends in the late evening after-office-pub-gossip. One of the stories experienced by Stew got everybody's attention: a forest woman, not more than thirty

that at first all the curious listeners mistakenly took her as the folkloric *La Diabliesse*.⁸ But the narrator Yessir, a middle aged scientific officer of the forest department, interpreted the story differently as he was serving the department for nineteen years, which made him experienced in identifying family, genus, species, dentate, palmate, serrate, lobate etc. Yessir being very adventurous in his youth ... “climbs and rappels as a lad... braved Gasparee Caves enough times to remember... bathed with the turtles in Matura and scaled moras in Salybia (Hosein, 2018).”

Yessir followed Stew's map and reached the hut situated in the middle of the forest where the young woman was found. But the story of Stew hardly matches with Yessir's. Yessir's story does not stop with “half-naked woman” and “headless doll nailed to a tree” seen from a long distance; rather he became a part of the story after staying with the family for a few days. While watching the hut from a distance, he dared not go closer as near to the hut he found a child skull that easily sensed him the story of cannibal. Yessir suddenly fell down and became unconscious. When he regained his senses, he found eight eyes watching him: an old man, a young woman, and two boys. Though the family took care of his injuries and treated with a civilised manner, his mindset could not let him forget the sight of the human skull. After a conversation, he came to know that they were waiting for the “Second Coming” and still they held the oldest belief in non-academic sense. It was then clear to Yessir that the doll hanging with rotten cloth in the trees symbolises the image of crucifixion (mimic Jesus's bowed head). Yessir safely returned home. After some days on the Television, Yessir saw the family in the forest arrested and handcuffed. Yessir easily understood that he shared his experience with his pub-friends. And Mano's wife was a social worker who tried to rescue the children lest they should be—though wrongly understood—burnt in the pyre. “The crime was cremation without a permit.” In their defence, the old man uttered—“rite O passage”⁹, nobody cared to understand the fact.

Here, the idea of subalternism activates. First, the family lived far far away from the urban society and thus their language is not understandable either. They have their voice when the old man uttered “second coming” or “rite O passage” and yet they cannot reach the commoners' attention. They believed in the return of Jesus Christ with primitive ideas. As time has progressed, the concept has evolved, making it more complex to grasp the essence of the forest family in a straightforward manner. Yessir came to know from the conversation with the old man and his family that they were waiting for the return of Jesus Christ. Yessir knew the truth and yet remained silent as he might fall in trouble with the police investigation.

The story can be examined from two angles: the geographical setting of the forest family, and Yessir's perspective by which we would be able to trace his original location and grounds.

The subaltern idea in the story revolves around the marginalised and voiceless individuals who exist on the fringes of society, often ignored or disregarded by those in positions of power and privilege. This is exemplified through the characters of the old man, the woman, and their two boys living in the forest. They are portrayed as living a primitive and unconventional lifestyle, disconnected from mainstream society, and their actions are met with suspicion and misunderstanding when they come into contact with the protagonist and others (Maurya, 2022).

Despite their isolation and lack of social status, the family maintains their own values and beliefs, which are misunderstood and judged by those who encounter them. The old man's explanation of their scars as part of a rite of passage highlights their alternative worldview and challenges

---

⁸ *La Diabliesse* embodies the timeless cautionary tale of the dangers of succumbing to temptation and the sinister allure of beauty concealing darkness (The Rum Ration, 2020).

⁹ Rite of passage, ceremonial event, existing in all historically known societies, that marks the passage from one social or religious status to another (Alexander & Norbeck, 2023).

conventional norms. However, their way of life ultimately brings them into conflict with the authorities, leading to their arrest and incarceration.

The protagonist's attempt to engage with and understand the forest family reflects a broader theme of power dynamics and the complexities of social interaction. While he initially views them with curiosity and fascination, his involvement ultimately leads to unintended consequences and the family's downfall. This highlights the precarious position of marginalised individuals in society, who are often subject to exploitation and manipulation by those with more power and influence.

But he discovered something new. He was a man of western education and adapted the norms and cultures of Europe. Thus, he thought he was in the segment of western space. But he is neither in theirs or his; then what space he belongs therefore in the third space. Bhabha identified the location and did not put the position of the third space. Third space does not assert whether it is centre or periphery. Here, the paper targets Yessir's position and cultural location in which he stands. Though he believed he was in the centre, he found his position slipped away and stayed where it was. If Friday, an ideal slave; Lakunle, a perfect mimic man; Caliban, a subaltern protestor, then what Yessir is. Yessir did not know either, but finally he discovered his position. He is still in the position in which the family of the forest lives. They could utter words though none could understand them. On the other hand, Yessir could not even take his stand and remained passive.

Yessir's internal conflict and moral dilemma after witnessing the family's arrest exemplify the complexities of the third space. He grapples with the tension between his duty as a citizen to report illegal activities and his empathy towards the marginalised family. Yessir's silence reflects his negotiation of competing cultural and ethical imperatives, highlighting the fluid and contingent nature of identity in the third space.

(2) The narrator of the story "Hiranyagarbha" goes through a magic journey that he experienced with his friend Yadav in the Caroni Swamp, a mangrove forest popular for fishing and pastime. It looks commensurate with King Midas' gold story. One unlucky morning, they found the mangrove roots from which gold was leaking through into the lime-green water of the swamp. Whoever touches the roots turns into gold. Tilapias, scarlet ibises, fiddler crabs, herons, catfishes etc. all were floating with half or fully gold-coated bodies. The scenery of dead piled bodies horrified both the narrator and Yadav. Out of curiosity, Yadav dipped his bare hand and touched the roots. He felt warm. But his hand turned into gold as well. A group of doctors, a team of university researchers and scientists knew nothing for sure. Before nightfall, it began to spread and turned Yadav's neck into gold that damaged the cartilage in his windpipe and he died. But the thing did not stop over there. An American TV show Paranormalists appeared to make an episode on the mysterious death of Yadav. As usual, they came to Caroni Swamp so that they could make it viral and popular to the western audience. They took the incident very lightly. Before reaching the spot, they named the episode "The Tropical Swamp Thing: Exposed!" No sooner had they reached the tree roots than they began to feel the womb throbbing in the dark forest of Trinidad. All of the American TV crews got terrified and began to utter the name of Jesus.

The idea of "Hiranyagarbha" challenges the western narratives which one was established to rule and dominate the colonized people. Achebe confessed the fact and said "We lived at the crossroads of cultures" (Achebe) and therefore there is no way to go back. Kevin Jared Hosein has surely realised the fact that they cannot go back. That's why, he did not try to go back and showed no intention to dig into the past; rather he tried to start afresh in which he is going to write his own narratives. And his narrative depends on his own language. If it is creole, then so be it. Rabindranath Tagore allegedly emphasises on practising art and literature in mother tongue. He said "Mother tongue is like mother's milk" (Bhattacharjee, 2022) which is definitely a metaphorical argument by which Tagore shows the motherly relationship between a person and their native language. Mother's

milk is essential for nourishment and survival to her child and the mother tongue provides us with the foundation of communication, understanding, and cultural identity. This analogy underlines the deep connection and comfort that individuals feel when communicating in their native language, as it is something inherently familiar and nurturing, much like the care and sustenance provided by a mother. This type of sensitive comment on mother tongue can easily make someone believe the overconfidence of Tagore on his nationalistic view. But he said in his childhood memory that “My third brother used to say that I ought first to get a good foundation of Bengali and only afterwards to go on to the English superstructure” (Tagore, 1945: 14). So, the statement neutralises that he respects every language and promotes multilingualism.

Odysseus’ fidget to return to Ithaca, taking an example from Western Canon, at least asserts that the Western grand narrative does not want its hero to be settled somewhere else as “the hero comes back from this mysterious adventure with the power to bestow boons on his fellow man (Campbell, 2004, 28).” And even the goddess of wisdom Athena, for example, pleads to Zeus “But my heart breaks for Odysseus,/ that seasoned veteran cursed by fate so long –/far from his loved ones still, he suffers torments/ off on a wave-washed island rising at the centre of the seas” (Homer, 1999: 79). Thus, he returned though it took two decades. But Kevin’ Yessir or the unknown narrator of *Hiranyagarbha* had no option to go that further as they had lost their way in the quagmire of slave politics. Telemachus was waiting for Odysseus. None is waiting for the black African in the deep forest.

That’s why, they have to settle the debate of going back to the beginning and move forward with the very little thing they possess. Therefore, Kevin chooses his Trinidadan Creole, a mixed language of different types of European colonizers. It is such a language that has no holy books or prophets that claims to be sent from the heaven; rather it is the man made language that carries a deadly legacy of torture and sufferings and yet they have adapted it with their own and expressed the feelings of a human being that such a divine language like Sanskrit, Latin or Arabic carries. Shakespeare might mockingly call them caliban and yet the language of caliban—in which usually Kevin writes—begins to get attention from the corner of the world and tries to project a philosophy that needs to establish its own narratives. Another important thing we must keep in mind is that Caribbean Creole is the mother tongue of Kevin Jared Hosein. So, it is his intellectual stand like Rabindranath Tagore or Edward Said. Said put it this way:

Languages of course are always national-Greek, French, Arabic, English, German, and so forth-although one of the main points I am making here is that the intellectual is obliged to use a national language not only for obvious reasons of convenience and familiarity but also because he or she hopes to impress on the language a particular sound, a special accent, and finally a perspective that is his or her own (Said, 1994a: 27).

Edward Said’s book “Culture and Imperialism” also highlights the nuanced role of intellectuals within oppressed communities. Said argues that while intellectuals may identify with the struggles of their own people, their loyalty should not be blindly tethered to nationalist sentiments. Instead, they should maintain a critical stance, even toward their own nationalistic movements, in order to uphold principles of justice and equity (Said, 1994b).

Naipaul and Walcott predominantly wrote in English, although they occasionally incorporated Trinidadian Creole in the dialogue of their characters to capture the authenticity of the local speech patterns. In contrast, Kevin’s approach seems to prioritise the exploration and celebration of Trinidadian Creole itself as a distinct linguistic and cultural entity. Rather than using it sparingly as dialogue or for local colour, Kevin might dig deeper into the nuances and complexities of Trinidadian Creole as a primary mode of expression in his writing. This approach could provide a

more intimate and immersive portrayal of Trinidadian culture and identity from within the framework of the language itself. It would be a departure from the more traditional Trinidadian literature in English, offering a fresh perspective that embraces the richness and vibrancy of Creole language and culture.

“A Far Cry from Africa” (2007) by Derek Walcott, for example, shifts focus to his own mixed heritage, feeling torn between his African roots and his European education and upbringing. He grapples with the sense of betrayal and guilt for not being able to fully align himself with either side of the conflict. Ultimately, the poem highlights the complexities of identity and the lasting impact of colonialism on personal and cultural identity (Walcott, 2007). But Kevin did not hesitate to decide that Hiranyagarbha would reshape the future world in the Trinidadian swamp forest.

In terms of mapping Trinidadian Creole, Kevin's approach involves embracing the nuances and complexities of the language and culture without necessarily fitting it into predefined categories or spaces. Instead, he might explore Trinidadian Creole on its own terms, acknowledging its rich history, influences, and evolving nature. This approach could lead to a deeper understanding and appreciation of the language and its cultural significance. Kevin's perspective might offer fresh insights into Trinidadian Creole that go beyond traditional linguistic frameworks, allowing for a more holistic and dynamic representation of the language and its speakers.

REFERENCES

- Achebe, C. (n.d.). *Chinua Achebe on The Purpose and Values of Things Fall Apart*. AchebeQuotes. Retrieved February 17, 2024, from <https://www3.dbu.edu/mitchell/achebequ.htm>
- Alexander, B. C., & Norbeck, E. (2023, December 19). *Rite of passage | Definition, Meanings, Classification, Examples, & Facts*. Britannica. Retrieved January 24, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/rite-of-passage>
- Bhattacharjee, D. R. (2022, February 20). *International Mother Language Day: Promoting unity and global understanding*. Northeast Now. Retrieved February 21, 2024, from <https://nenow.in/uncategorized/international-mother-language-day-promoting-unity-and-global-understanding.html>
- Campbell, J. (2004). *The hero with a thousand faces*. Princeton University Press.
- Defoe, D. (1920). *Robinson Crusoe*. Cosmopolitan Book Corporation.
- Fanon, F. (1986). *Black Skin, White Masks* (C. L. Markmann, Trans.). Pluto Press.
- Faulkner, W. (1990). *Go Down, Moses*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Foden, G. (1999). *The Last King of Scotland*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Haq, K. (2004, November 13). *Introducing South Asian Poetry In English: Michael Madhusudan Dutt (1824-73)*. The Daily Star Archive. Retrieved February 22, 2024, from <https://archive.thedailystar.net/2004/11/13/d41113210292.htm>
- Hardy, R., & Miller, G. T. (Directors). (1997). *Robinson Crusoe* [Film]. Miramax Film, RHI Entertainment.
- Hezser, C. (n.d.). *Master–Slave Relationships*. Retrieved February 20, 2024, from <https://academic.oup.com/book/3776/chapter-abstract/145215822?redirectedFrom=fulltext>
- Hogan, B. (2018, June). Frantz Fanon's Engagement with Hegel's Master-Slave Dialectic. *Africology: The Journal of Pan African Studies*, 11(8), 16-32.

- Homer. (1999). *The Odyssey* (R. Fagles, Trans.). Penguin Classics.
- Hosein, K. J. (n.d.). *Hiranyagarbha*. Lightspeed Magazine. Retrieved February 23, 2024, from <https://www.lightspeedmagazine.com/fiction/hiranyagarbha/>
- Hosein, K. J. (2018, July 25). *Passage*. Granta. Retrieved February 23, 2024, from <https://granta.com/passage/>
- Hosein, K. J. (2021, March 17). *'The Fishing Line' by Kevin Jared Hosein*. Commonwealth Foundation. Retrieved January 12, 2024, from <https://commonwealthfoundation.com/the-fishing-line-by-kevin-jared-hosein-2/>
- Johnson, M. P., & Roark, J. L. (1984). *Black Masters: A Free Family of Color in the Old South*. W. W. Norton.
- Kipling, R. (1914). *The Five Nations* (15th ed., Vol. I). Methuen and Co., Ltd.
- Maurya, A. (2022, June 30). *Spivak: Making of the Subaltern*. The Philosophy Project. Retrieved March 20, 2024, from <https://www.thephilosophyproject.in/post/spivak-making-of-the-subaltern>
- National Archives of India. (n.d.). *Minute on Education (1835) by Thomas Babington Macaulay*. South Asia study resources compiled by Frances Pritchett, Columbia University. Retrieved February 29, 2024, from https://franpritchett.com/00generallinks/macaulay/txt_minute_education_1835.html
- Rice, N. (2021, July 9). *Theorising the 'State of Nature': Colonial Logics in Hobbes and Locke*. The Yale Historical Review. Retrieved January 29, 2024, from <https://yalehistoricalreview.ghost.io/theorising-the-state-of-nature-colonial-logics-in-hobbes-and-locke/>
- The Rum Ration. (2020, April 4). *Temptress, Seductress, Avenger Of The Oppressed: The Legend Of La Diabliesse*. The Rum Ration. Retrieved March 19, 2024, from <https://therumration.wordpress.com/2020/04/04/temptress-seductress-avenger-of-the-oppressed-the-legend-of-la-diabliesse/>
- Said, E. W. (1994a). *Representations of the intellectual*. Pantheon Books.
- Said, E. W. (1994b). *Culture and imperialism*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Salih, T. (2009). *Season of Migration to the North* (D. Johnson-Davies, Trans.). New York Review Books.
- Sandhu, C. (2023, January 8). *Caliban's Revenge*. The Ariel Project. Retrieved January 12, 2024, from <https://thearielpoint.weebly.com/the-ariel-project/category/caliban>
- Season of Migration to the North (D. Johnson-Davies, Trans.). (2009). New York Review Books.
- Shakespeare, W. (1968). *The tempest*. Viking Pr.
- Smith, R. W. (2020, April 20). *James Joyce, Defoe lecture (Trieste, 1912)*. Roger's Gleanings. Retrieved January 12, 2024, from <https://rogersgleanings.com/2020/04/20/18882/>
- Soyinka, W. (1962). *The Lion and the Jewel*. Oxford University Press.
- Tagore, R. (1945). *My Boyhood Days* (M. Sykes, Trans.). Visva-Bharati.
- Walcott, D. (2007). *A Far Cry from Africa*. Academy of American Poets. Retrieved March 18, 2024, from <https://poets.org/poem/far-cry-africa>

Efficacy of right to information (RTI) act in ensuring transparency in Bangladesh

Bangladeş'te şeffaflığın sağlanmasında Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nın etkinliği

Nishat TABASSUM¹

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.14565745

Gönderi Tarihi/Received
09/12/2024

Kabul Tarihi/Accepted
20/12/2024

Online Yayın Tarihi/Published
31/12/2024

Atıf/Cited in: Tabassum, N., (2024), Efficacy of right to information (RTI) act in ensuring transparency in Bangladesh, *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)*, 2(2), 49-55.

ABSTRACT

Transparency entails ensuring that information, processes, and decisions are visible and comprehensible to the public. Transparency fosters accountability, trust, and public participation in decision-making processes. The right to information enables individuals to hold governments accountable for their actions and fosters transparency and accountability in governance. Ensuring citizens have access to government information promotes transparency in public institutions. It is important for governments to proactively share information and promptly respond to citizens' information requests in order to maintain transparency. This article aims to evaluate the effectiveness of the Right to Information Act in Bangladesh in promoting transparency. This study relies on secondary data sources. Data are collected from websites, newspapers, published articles, and reports. The article highlighted various obstacles to RTI in enhancing transparency in Bangladesh, including a tendency to conceal information, the mindset of government employees, legislation like the Official Secrets Acts and Section 7 of the RTI Act.

Key Words: Transparency, Accountability, Governance, Effectiveness, Citizens, Public Officials

ÖZET

Şeffaflık, bilgilerin, süreçlerin ve kararların halk tarafından görülebilir ve anlaşılabilir olmasını sağlamayı gerektirir. Şeffaflık, hesap verebilirliği, güveni ve karar alma süreçlerinde kamu katılımını teşvik eder. Bilgi edinme hakkı, bireylerin hükümetleri eylemlerinden sorumlu tutmasını sağlar ve yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirliği teşvik eder. Vatandaşların hükümet bilgilerine erişiminin sağlanması, kamu kurumlarında şeffaflığı teşvik eder. Şeffaflığı korumak için hükümetlerin proaktif olarak bilgi paylaşması ve vatandaşların bilgi taleplerine derhal yanıt vermesi önemlidir. Bu makale, Bangladeş'te Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nın şeffaflığı teşvik etmedeki etkinliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma ikincil veri kaynaklarına dayanmaktadır. Veriler web sitelerinden, gazetelerden, yayınlanmış makalelerden ve raporlardan toplanmıştır. Makale, RTI'nin Bangladeş'te şeffaflığı artırmadaki çeşitli engellerini vurguladı; bunlar arasında bilgi gizleme eğilimi, hükümet çalışanlarının zihniyeti, Resmi Sırlar Yasası ve RTI Yasası'nın 7. Bölümü gibi mevzuatlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şeffaflık, Hesap Verebilirlik, Yönetim, Etkinlik, Vatandaşlar, Kamu Görevlileri

¹ Lecturer, Department of Public Administration, Pabna University of Science and Technology, Pabna/Bangladesh, nishat@pust.ac.bd

1. INTRODUCTION

Despite the fact that there is no globally acknowledged definition of transparency, it is broadly acknowledged that transparency is associated with the right to know and people's access to information. It is one of the fundamental principles of good governance. Transparency is a crucial component of good government for combating corruption and informing citizens. People are empowered by information. The more informed citizens are, the more valuable their engagement in government discourse will be. Right to Information Act was taken in Bangladesh in 2009 to ensure transparency and accountability of public, autonomous, statutory organizations and other private organizations run on government or foreign fund to reduce corruption and ensure good governance (Adnan, 2021).

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

• **Right to Information Act, 2009**

The adoption of the Right to Information (RTI) Act, 2009, in Bangladesh, is the culmination of a lengthy process. The Press Council advocated to the government in 1983, with the goal of bolstering the democratic system, the introduction of a legislation ensuring the common people's right to information. The Law Commission proposed to the government a draft framework of the Right to Information (RTI) Act in 2003. At the time, civil societies, representatives of NGOs, print and electronic media, journalists, legislators, educators, and many more raised their voices and established a platform in support of the RTI Act. Following this campaign, the RTI Ordinance was promulgated on October 20, 2008, and was sent to Parliament for ratification. The following elected government passed the Right to Information Act, 2009 in the first session of the 9th Parliament, and the Act was published in the Bangladesh Gazette on April 6, 2009 (Sajal, 2015).

• **Right to Information and Transparency**

In the following ways, right to information can ensure transparency in a country (Zinia, 2018) :

- ✓ Corruption is more likely with a government that acts in utmost secrecy. A transparent government, on the other hand, is one that acts with greater openness. As a result, it is possible to conclude that the right to information can play a significant role in empowering citizens to combat corruption in the country.
- ✓ The right to information plays an important role in bolstering democracy's foundations. A democratic government must function in such a way that the general public is aware of its goals, objectives, policies, and programs and is willing to help the government achieve them. Greater secrecy in government activities would encourage nepotism, corruption, oppression, power misuse or abuse, and a disconnect between the government and the people. As a result, the importance of information in making the government responsive to citizens' needs cannot be overstated. Transparency in government operations is regarded as a crucial component of democracy, and the right to knowledge is regarded as a basic democratic right.

- ✓ There is little dispute that the right to information is a useful tool for enlightening citizens. It is a citizen's right to have access to government and private agencies and documents, as well as to learn about what is going on in the government and private sector.
- ✓ The right to information eliminates the needless secrecy regarding the decision-making process of government and assists to improve the quality of the decision making in public policy and administration. It informs people about the decisions of government and the grounds upon which the decisions are taken so that people can make good judgements regarding the public policies and respond according to influence the formulation of policy.

3. DISCUSSIONS

- **Efficacy of RTI in Ensuring Transparency in Bangladesh**

The RTI Act now allows impoverished and indigent women in rural communities to obtain information on government safety net programs like as VGD, VGF cards, and maternity health vouchers. Farmers and fishermen are now looking for and receiving information that can help them improve their lives and livelihoods. The RTI Act is being used by environmentalists to enhance accountability in environmental governance. Natural disaster victims are receiving information on aid and rehabilitation. People from underprivileged and excluded communities, such as dalits, are now receiving information and exercising their rights (Sajal, 2015).

There are two sides to every coin. Similarly, the RTI Act has two sides: on one hand, it benefits farmers, fishermen, environmentalists, and so on, while on the other, it fails to properly enforce transparency in Bangladesh. Now, we will briefly assess the efficacy of the RTI Act in ensuring transparency in Bangladesh.

- **Citizen's Awareness**

Despite the fact that the RTI Act was passed in 2009, most individuals are unaware of it. Because the RTI Act is not widely known. If government took necessary steps to make people aware of it, then the people would demand information from public, statutory, autonomous and other private organizations run on govt or foreign fund. According to a survey conducted by the Management and Resources Development Initiative, 78 percent of our country's youth are uninformed of this act. Many young people believe that filing an RTI application will result in harassment and threats from the relevant officials (Anon., 2021).

How can this act ensure transparency in our country if most people are unaware of its existence? If people demand information, numerous incidents of corruption and irregularity would emerge, which is something that public, statutory, autonomous, and other private entities do not want.

- **Attitude of Public Officials**

Some public officials are still uninformed of the RTI law, despite the fact that their numbers are dropping, and many more feel little need to follow it, despite the fact that it was enacted twelve years ago. Despite the fact that many government personnel had received training, they had little

understanding of the true spirit of the RTI law (and) were continuously looking for ways to avoid compliance (Naz & Bari, 2021).

Government officials appear to be struggling to accept the reality that there is now a legislation that allows citizens the right to demand from them all non-exempt information at their disposal, without providing any explanation. They are dissatisfied that the RTI Act has withdrawn their previous authority to withhold any relevant information from the general public (Naz & Bari, 2019). If the public officials' intention is not to follow the RTI act, then how can this act ensure transparency?

- **Culture of Hiding Information**

There is a culture of keeping information hidden in our country. According to a survey conducted by the Manusher Jonno Foundation, 59 percent of RTI Act applicants did not receive a response from the relevant authorities (Alif, 2019).

Despite the existence of this act, Bangladesh's culture of information concealment makes the RTI Act ineffective in ensuring transparency.

- **Section 7 of RTI act**

In 2019, the World Bank conducted a Right to Information Survey, which revealed that journalists are the most common requesters of information from public and private authorities for their investigations. However, they do not receive information because of Section 7 of the RTI Act, which states that no authority will disclose information affecting state security, intellectual property rights, the safety of an individual or institution, international relations, and so on. As a result, it has been noticed that journalists are unable to conduct proper investigations into corruption. As citizens of Bangladesh, everyone has the right to seek and receive information from public and private entities, with the exception of information related to national security. However, Section 7 of the RTI Act has 20 situations on which citizens cannot access information. So, despite the fact that RTI was implemented to ensure transparency and good government, it is unable to serve its purpose (Hossain, 2020).

On June 7, 2021, Saad Hammadi, a human rights activist, filed an RTI application to the respective official of the police headquarters asking for information on how many cases have been filed under the Digital Security Act and how many people were detained since the DSA was implemented. But he hasn't received the information yet. Even if the number of cases filed and detained is revealed, there is no reason to believe that public safety or the judicial procedures will be jeopardized (Anon., 2022). Because of section 7 of RTI Act, people are deprived of getting access to information for which transparency is not being ensured by this act.

- **Officials Secrets Act**

The Official Secrets Act of 1923 poses a barrier to accessing information from government entities in Bangladesh. For example, an investigative journalist named Rozina Islam was detained under the Official Secrets Act. She was suspected of photographing documents linked to government agreements to purchase COVID 19 vaccinations. However, as an investigative journalist, she is obligated to uncover the practice of irregularities and corruption. But, despite waiting for a long

time, she was still unable to obtain information from the secretariat. As a result, it is clearly obvious that where there are abnormalities and corrupt activities, government personnel refuse to share information (Tithila,2021). Though access to information is a democratic right, the existence of the Official Secrets Act makes the RTI act ineffective in ensuring transparency.

- **Digital Security Act**

The RTI Act is extremely advantageous to journalists who conduct investigative reporting. However, the Digital Security Act of 2018 has created a barrier because it considers collecting any information via digital devices to be "Breaking Government Secret," for which the offender must be penalized. As a result, producing investigative reports is not only difficult but also dangerous for journalists. Not only journalists, but also ordinary citizens, are concerned about this act because sharing any information related to criticizing the government online permits security officials to arrest without a warrant. A group of ordinary citizens and journalists have been using the RTI Act to obtain information from the relevant agencies in order to make the departments credible, transparent, and responsible to the public. However, after the enactment of the Digital Security Act, those opportunities have been considered impassable (Rahman & Rashid, 2020).

- **Information Commission**

The Commission's main responsibilities include issuing directives and guidelines, conducting research and advising the government on how to improve the access to information regime and comply with international instruments, developing institutional capacity, undertaking promotional activities, and dealing with complaints (Sajal, 2015). However, because the Information Commission has not undertaken sufficient research on RTI, it is unable to advise the government on how to strengthen it further. It did not perform enough RTI promotional initiatives. If the Information Commission, which is primarily responsible for the implementation of the RTI Act, fails to perform its duties efficiently, how can the RTI Act ensure transparency?

4. RECOMMENDATIONS

- ❖ The RTI Act should be made more widely known among citizens. Advertisements on television and billboards can be very effective in these campaigns.
- ❖ Researches should be conducted on the effectiveness of the RTI Act.
- ❖ The Information Commission's organizational capacity should be strengthened.
- ❖ Officials in government should be forced to abandon their culture of secrecy. They should also adjust their attitude regarding the act's implementation.
- ❖ Rules, laws, and regulations that make it difficult to share information must be amended.
- ❖ The media, non-governmental organizations, and civil society organizations should work together to promote the law's provisions and urge people to use it.
- ❖ It's vital to establish an RTI Implementation Cell. This Cell will assess the status of implementation and the official's work execution rate in order to determine the overall degree of implementation.

5. CONCLUSION

People have the right to seek information from public, autonomous, statutory organizations and other private organizations run on government or foreign fund by virtue of Right to Information Act 2009. This act has the potential to decrease corruption while also informing citizens. However, this act is ineffective in promoting transparency in Bangladesh due to citizens' unawareness of the act, public officials' attitudes, a culture of concealing information, section 7 of this act, the Information Commission's failure to perform its roles properly, the Officials Secrets Act, and the Digital Security Act. As a result, necessary steps should be taken to ensure the effective implementation of this legislation.

REFERENCES

- Adnan, S. (2021). Right to information Act, 2009: A tool to tackle corruption in Bangladesh and citizens' perception. *European Academic Research*, ix (2), pp. 1258-1286.
- Alif, A. (2019). 10 years of right to information act: 59 % of appellants get no response from authorities. "Dhaka Tribune, 29th October".
<https://archive.dhakatribune.com/bangladesh/2019/10/29/10-years-of-right-to-information-act-59-of-appellants-get-no-response-from-authorities> [Accessed on 16th February, 2022]
- Anon. (2021). 78 % youths in Bangladesh unaware of RTI act: Study. "The Business Standard, 13th December".
<https://www.tbsnews.net/bangladesh/law-order/78-youths-bangladesh-unaware-right-information-act-study-343066> [Accessed on 13rd February, 2022]
- Anon. (2022). Don't send the act to cold storage. "The Prothom Alo, 5th February".
<https://en.prothomalo.com/opinion/editorial/dont-send-the-act-to-cold-storage> [Accessed on 15th February, 2022]
- Hossain, S. (2020). Right to access information. "The Daily Star, 10th November".
<https://www.thedailystar.net/law-our-rights/news/right-access-information-1992469>
 [Accessed on 13rd February, 2022]
- Naz, R. & Bari, S. (2021). RTI in Bangladesh: Narrowing the perception gap between citizens and public authorities. "The Daily Star, 12th May".
<https://www.thedailystar.net/opinion/news/narrowing-the-perception-gap-between-citizens-and-public-authorities-2092105> [Accessed on 15th February, 2022]
- Naz, R. & Bari, S. (2019). Is RTI act becoming popular in Bangladesh? "The Daily Star, 16th August".
<https://www.thedailystar.net/opinion/law/news/rti-act-becoming-popular-bangladesh-1785670> [Accessed on 14th February, 2022]
- Rahman, D. M. A. & Rashid, H. O. (2020). Digital security act and investigative journalism in Bangladesh: A critical analysis. *CenRaPS Journal of Social Sciences*, 2(2), pp. 216-236.
- Sajal, I. A. (2015). Bangladesh Law Digest. [Online]
 Available at: <https://bdlawdigest.org/right-to-information-in-bangladesh.html>
 [Accessed 16th February 2022].
- Tithila, K. K. (2021). Can journalists be exempted from the official secrets act? "Dhaka Tribune, 21st May".
<https://archive.dhakatribune.com/bangladesh/2021/05/21/can-journalists-be-exempted-from-the-official-secrets-act> [Accessed on 14th February, 2022]

Zinia , J. (2018). Right to information act and good governance in Bangladesh: A sociological analysis. *International Journal of Advanced Research* , 6(4), pp. 817-829.

Exploring the existing glass ceiling in different professions in the context of Bangladesh Bangladeş bağlamında farklı mesleklerdeki mevcut cam tavanı keşfetmek

Nishat TABASSUM¹

Araştırma Makalesi/Research Article		DOI: 10.5281/zenodo.14565750
Gönderi Tarihi/Received 09/12/2024	Kabul Tarihi/Accepted 20/12/2024	Online Yayın Tarihi/Published 31/12/2024
Atıf/Cited in: Tabassum, N. (2024), Exploring the existing glass ceiling in different professions in the context of Bangladesh, <i>Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)</i> , 2(2), 56-62.		

ABSTRACT

While the glass ceiling is an issue experienced by both women and minority groups, this study specifically examines the obstacles faced by women. Glass ceiling significantly hinders progress towards achieving the Sustainable Development Goals (SDGs). It is shown in this study how glass ceiling is hindering to achieve Sustainable Development Goals (SDGs). The study has also explored the unseen barriers that hinder women's job advancement and proposes strategies to eliminate them. This study is based on secondary sources. This study has revealed the presence of a glass ceiling in the ready-made garments, banking, telecommunication, financial institutions, and corporate sector. Furthermore, it has illustrated the causes and consequences of the glass ceiling and ultimately presented many tactics to eradicate the hidden obstacles faced by women.

Key Words: Glass Ceiling, Invisible Barrier, Gender Equality, Women, Inequality, Leadership

ÖZET

Cam tavan hem kadınların hem de azınlık gruplarının deneyimlediği bir sorun olsa da, bu çalışma özellikle kadınların karşılaştığı engelleri incelemektedir. Cam tavan, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) ulaşma yolunda ilerlemeyi önemli ölçüde engellemektedir. Bu çalışmada, cam tavanın Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) ulaşmayı nasıl engellediği gösterilmektedir. Çalışma ayrıca kadınların iş ilerlemesini engelleyen görünmeyen engelleri de incelemiş ve bunları ortadan kaldırmak için stratejiler önermiştir. Bu çalışma ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Bu çalışma, hazır giyim, bankacılık, telekomünikasyon, finans kurumları ve kurumsal sektörde bir cam tavanın varlığını ortaya koymuştur. Dahası, cam tavanın nedenlerini ve sonuçlarını göstermiş ve nihayetinde kadınların karşılaştığı gizli engelleri ortadan kaldırmak için birçok taktik sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cam Tavan, Görünmez Engel, Cinsiyet Eşitliği, Kadınlar, Eşitsizlik, Liderlik

¹ Lecturer, Department of Public Administration, Pabna University of Science and Technology, Pabna/Bangladesh, nishat@pust.ac.bd

1. INTRODUCTION

The glass ceiling refers to an intangible obstacle that women and minority groups face when trying to progress in their careers. It impedes women and underprivileged individuals from attaining higher positions inside the corporation. Afza and Newas (2008) provided a definition of the glass ceiling as an intangible obstacle that continues to exist within organizations, preventing women from achieving higher levels of career achievement. In 1986, Carol Hymowitz and Timothy Schellhardt coined the term "glass ceiling" in an article published in the Wall Street Journal. They characterized it as the unseen obstacles that impede women's advancement in the American workforce (Wilson, 2014). The society of Bangladesh is characterized by male dominance. The male desires to exert dominance over the life of women. Consequently, women experience varying degrees of male dominance in all aspects of their lives and must struggle to secure their rightful entitlements in all spheres, including the family, society, and the entire state. Women were regarded by the society as reliant, obedient, and subordinate to men. In a patriarchal society such as ours, it is ingrained from the outset that men hold a position of superiority over women, both in their personal and professional lives, even within the state. Men are well-suited for administrative and management positions, whereas women are often found in traditionally feminine occupations such as school teachers, health and welfare officers and nurses. There is a prevailing assumption in the workplace that women are inherently less capable, both physically and intellectually, when it comes to certain demanding tasks. Furthermore, they exhibit a volatile temperament and demonstrate an absence in motivation (Zafarullah, 2000). Despite deserving higher positions within the firm, women are restricted these opportunities due to the presence of a glass ceiling. Additionally, they are not compensated equally to their male counterparts. The purpose of this study is to demonstrate the existing glass ceiling in Bangladesh.

1. METHODOLOGY

This study is based on secondary materials obtained from relevant websites, journals, newspapers.

2. GLASS CEILING AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS (SDGS)

The concept of the glass ceiling, which refers to the invisible barriers that prevent women and minorities from advancing to the highest levels in a profession, is directly related to several Sustainable Development Goals (SDGs) set by the United Nations. The SDGs aim to address global challenges and promote a better and more sustainable future. Here's how the glass ceiling connects with specific SDGs:

SDG 5: Gender Equality

- Target 5.1: End all forms of discrimination against all women and girls everywhere.
- Target 5.5: Ensure women's full and effective participation and equal opportunities for leadership at all levels of decision-making in political, economic, and public life.

Breaking the glass ceiling is essential for achieving gender equality, as it ensures women have equal opportunities to reach leadership positions.

SDG 8: Decent Work and Economic Growth

- Target 8.5: Achieve full and productive employment and decent work for all women and men, including for young people and persons with disabilities, and equal pay for work of equal value.

- Target 8.8: Protect labor rights and promote safe and secure working environments for all workers, including migrant workers, in particular women migrants, and those in precarious employment.

Removing the glass ceiling allows for a more inclusive and productive workforce, contributing to economic growth and ensuring decent work for all.

SDG 10: Reduced Inequalities

- Target 10.2: Empower and promote the social, economic, and political inclusion of all, irrespective of age, sex, disability, race, ethnicity, origin, religion, or economic or other status.
- Target 10.3: Ensure equal opportunity and reduce inequalities of outcome, including by eliminating discriminatory laws, policies, and practices and promoting appropriate legislation, policies, and action in this regard.

Addressing the glass ceiling helps reduce inequalities within organizations and society, promoting fair opportunities for advancement for all individuals regardless of their background.

SDG 16: Peace, Justice, and Strong Institutions

- Target 16.7: Ensure responsive, inclusive, participatory, and representative decision-making at all levels.

Ensuring women and minorities can break through the glass ceiling leads to more inclusive and representative institutions, fostering justice and peace.

3. GLASS CEILING AND INDUSTRIES

4.1. Glass ceiling in the corporate sector

Hossain's (2016) research has demonstrated that Bangladeshi business sectors have exerted dominance over women in a predominantly male culture since their inception. Women are prohibited from making decisions due to societal ideals, cultural conventions, and religious beliefs. They experience social and cognitive neglect. Women in the office carry an equivalent amount of work as males. Most corporate workers believe that women are experiencing discriminatory practices that hinder their career advancement. The study conducted by Hossain (2016) reveals that management perspective and work environment are the primary factors that contribute to the creation of a glass ceiling in the workplace. Additionally, organizational policy and work-life conflict also play a significant part in this phenomenon.

4.2. Glass Ceiling in the Ready-Made Garments Industry

In their study, Islam and Jantan (2017) found that organizational culture, social culture, and a lack of career motivation constitute significant impediments for female employees in the RMG enterprises of Bangladesh. The current organizational culture is impeding the establishment of a favourable work-life balance for women. Furthermore, the pervasive cultural bias against women in leadership roles inside the organization contributes to the underrepresentation of females in positions of leadership. The absence of individuals who actively support and promote career

advancement, both in both personal and professional settings, is a significant obstacle for women seeking to attain leadership roles in RMG enterprises.

4.3. Glass Ceiling in the Financial Institutions

Ali and Akter (2021) argue that organizational variables, specifically the lack of human resource practices, contribute to the creation of glass ceilings in the workplace. The representation of women in high leadership positions remains significantly lower than that of males. Women face discrimination from coworkers, staff, and superiors, resulting in unfair denial of advancements. Men are often favored for crucial positions, while women are excluded from delicate and significant roles solely based on their gender. The study of Ali and Akter (2021) concentrated on a comprehensive set of HRM practices, encompassing recruitment and selection, promotion and leave policies, training and development policies, equal employment policies, maintenance issues, and performance appraisal policies. These practices aim to mitigate the effects of the glass ceiling within an organization and facilitate upward mobility.

4.4. Glass Ceiling in the Telecommunication Sector

The disparity in job advancement between women and men, particularly in the telecommunications business, is evident. The telecommunication business is predominantly characterized by male dominance due to the prevalence of fieldwork and physically demanding tasks in most employment roles. The proportion of female employees in this area is extremely insignificant. The degree of conflict and the amount of motivation have been identified as the primary markers contributing to the emergence of the glass ceiling and the intricacy of the hierarchical hierarchy. Despite the implementation of the Bangladesh Labour Code 2006, the government has made adjustments to the labour sector in Bangladesh in recent years. However, numerous businesses have not yet implemented the adjustments in compliance with the policies. Organizations must undergo change in order to reduce their tendency to stereotype and minimize their conservative approach towards promoting female employees to higher positions in the company (Habib, 2015).

4.5. Glass Ceiling in the Banking Sector

According to the gender equality report for June-December 2023 by the Bangladesh Bank, the proportion of women increased somewhat from 16.29% in the previous year to 16.37% in December 2023. According to the BB research, although there has been an increase in the number of women employees in the banking sector, they are still not adequately represented in top management positions. Bankers assert that the underrepresentation of women in high-level positions in the country's commercial banks is primarily caused by a lack of family support, insufficient support for working mothers (including safe transportation and adequate maternity leave), cultural barriers, discrimination during the hiring process, and workplace harassment. The BB analysis revealed that women's presence on the board of directors of commercial banks amounted to a mere 13.51 percent. (The New Age, 2024).

Apart from these sectors, in all profession women are facing an invisible barrier in their career advancement.

4. SEVERAL EFFECTS OF GLASS CEILING

5.1.Reasons Behind Existing Glass Ceiling

The glass ceiling in Bangladesh is perpetuated by a combination of cultural, social, economic, and institutional factors. Here are the key reasons behind its existence:

- Stereotypical undervaluation of women's capabilities in the workplace.
- Challenges related to child-care responsibilities that disproportionately affect women.
- Women often have less access to professional training and development opportunities, hindering their career progression.
- Gender bias in hiring and promotion practices can prevent women from advancing to senior positions.
- Social underestimation and lack of respect for women's professional achievements.
- Scarcity of family support for women pursuing career advancements.
- Organizational cultures and practices can be inherently biased against women, making it difficult for them to navigate their way to top positions.
- Additional work efforts required from women due to gender-based expectations.

These barriers contribute to women being passed over for promotions, receiving less pay than male colleagues for the same job, and experiencing microaggressions and isolation at work (Shetu and Ferdous, 2017).

5.2.Implication of Glass Ceiling on the Women

The glass ceiling affects women in Bangladesh in several ways:

- It restricts career opportunities and progression, often preventing women from reaching top-level positions.
- Women face management perceptions that may doubt their capabilities or commitment to work due to gender stereotypes.
- The work environment can be challenging due to gender discrimination, leading to lower job satisfaction and higher job switching rates.
- Work-life conflict is exacerbated for women who struggle to balance professional responsibilities with societal expectations of their roles at home.
- Sexual harassment in the workplace is a significant barrier that can deter women from pursuing career advancement.
- Organizational policies may not be supportive or flexible enough to accommodate the unique challenges faced by women.

These factors collectively contribute to a disparity between male and female participation at decision-making levels and can lead to discriminatory rewards and recognition for women's work (Ali and Akter, 2021).

5.3.Impact of Glass Ceiling in the Way of Bangladesh to Achieve Sustainable Development Goals (SDGs):

- Women in Bangladesh face significant obstacles in reaching leadership positions in various sectors, including business, politics, and civil society. This limits their influence and contribution

to decision-making processes. Without equal representation, policies and practices may not fully address the needs and rights of women, perpetuating gender disparities.

- The glass ceiling contributes to gender wage gaps and limits women's career advancement opportunities. Women are often underrepresented in high-paying industries and leadership roles. Economic growth is hampered by the underutilization of women's potential, leading to lower overall productivity and innovation.
- Social norms and cultural practices in Bangladesh often marginalize women and minorities, making it harder for them to break through the glass ceiling. Persistent inequalities prevent equitable access to opportunities and resources, undermining social cohesion and inclusive development.
- The glass ceiling results in a lack of diversity in leadership within institutions, which can lead to biased decision-making that does not reflect the needs of all segments of society. Institutions may be less effective and less trusted if they are not representative of the population they serve, hindering efforts to build strong and just governance systems.

5.4.Strategies to Overcome the Glass Ceiling in Bangladesh

Several measures can be adopted to remove glass ceiling in all professions in Bangladesh which are given below:

- **Policy Reform and Enforcement:** Strengthening and enforcing policies that promote gender equality and prohibit discrimination in the workplace.
- **Education and Skill Development:** Expanding access to education and professional training for women and marginalized groups to prepare them for leadership roles.
- **Mentorship and Networking:** Creating programs to support mentorship and professional networking for women and minorities to help them advance in their careers.
- **Awareness Campaigns:** Conducting campaigns to change societal attitudes and cultural norms that perpetuate gender biases and stereotypes.
- **Workplace Reforms:** Encourage organizations to adopt gender-sensitive policies, such as flexible working hours, parental leave, and childcare support.
- **Monitoring and Accountability:** Implementing mechanisms to monitor progress towards gender equality in leadership and hold organizations accountable for discriminatory practices.

6. CONCLUSION

The glass ceiling refers to an intangible obstacle that women and minority groups encounter. This study demonstrates that women encounter it in every profession inside our country. They are being denied their rightful role in the organizations. There is still question about their capability, which hinders their progress in attaining higher positions inside the organization. The glass ceiling in Bangladesh is a complex issue rooted in cultural, social, economic, and institutional factors. Addressing these barriers requires a multifaceted approach involving policy reform, education, workplace changes, and societal attitude shifts. By tackling these root causes, Bangladesh can make significant progress towards gender equality and the broader Sustainable Development Goals.

REFERENCES

- Afza, S. R., & Newaz, M. K. (2008). Factors determining the presence of glass ceiling and influencing women career advancement in Bangladesh. *Brac University Journal*, 5(1), 84–92.
- Ali, T., & Akter, N. (2021). The Effect of Glass Ceiling on Women Advancement: A Case Study of Financial Institutions in Bangladesh. *Journal of Economics and Business*, 4(4), 56–63. <https://doi.org/10.31014/aior.1992.04.04.394>
- Habib, L. (2015). A study of the existence of glass ceiling in the telecommunication sector of Bangladesh. *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)* , 17(12), 34–38.
- Hossain, Md. A. (2016). Working Environment for Female Employees in Bangladesh Corporate Sector Organizations: An Exploratory Study. *South Asian Journal of Policy and Governance*, 38(1), 49–75.
- Islam, M. A., & Jantan, A. H. (2017). The Glass Ceiling: Career Barriers for Female Employees in the Ready-Made Garments (RMG) Industry of Bangladesh. *Academy of Strategic Management Journal*, 16(3). <https://doi.org/10.2139/ssrn.3414583>
- Shetu, J. F., & Ferdous, C. S. (2017). Glass Ceiling for Professional Women: A Study on Bangladesh. *World Journal of Social Sciences*, 7(2), 78–87.
- The New Age. (2024). *Women still encounter glass ceiling in banking sector*. <https://www.newagebd.net/article/227306/women-still-encounter-glass-ceiling-in-banking-sector>
- Wilson, E. (2014). Diversity, culture and the glass ceiling. *Journal of Cultural Diversity*, 21(3), 83–89.
- Zafarullah, H. (2000). Through the Brick Wall, and the Glass Ceiling: Women in the Civil Service in Bangladesh. *Gender, Work & Organization*, 7(3), 197–209. <https://doi.org/10.1111/1468-0432.00107>